

3
2007
(91)

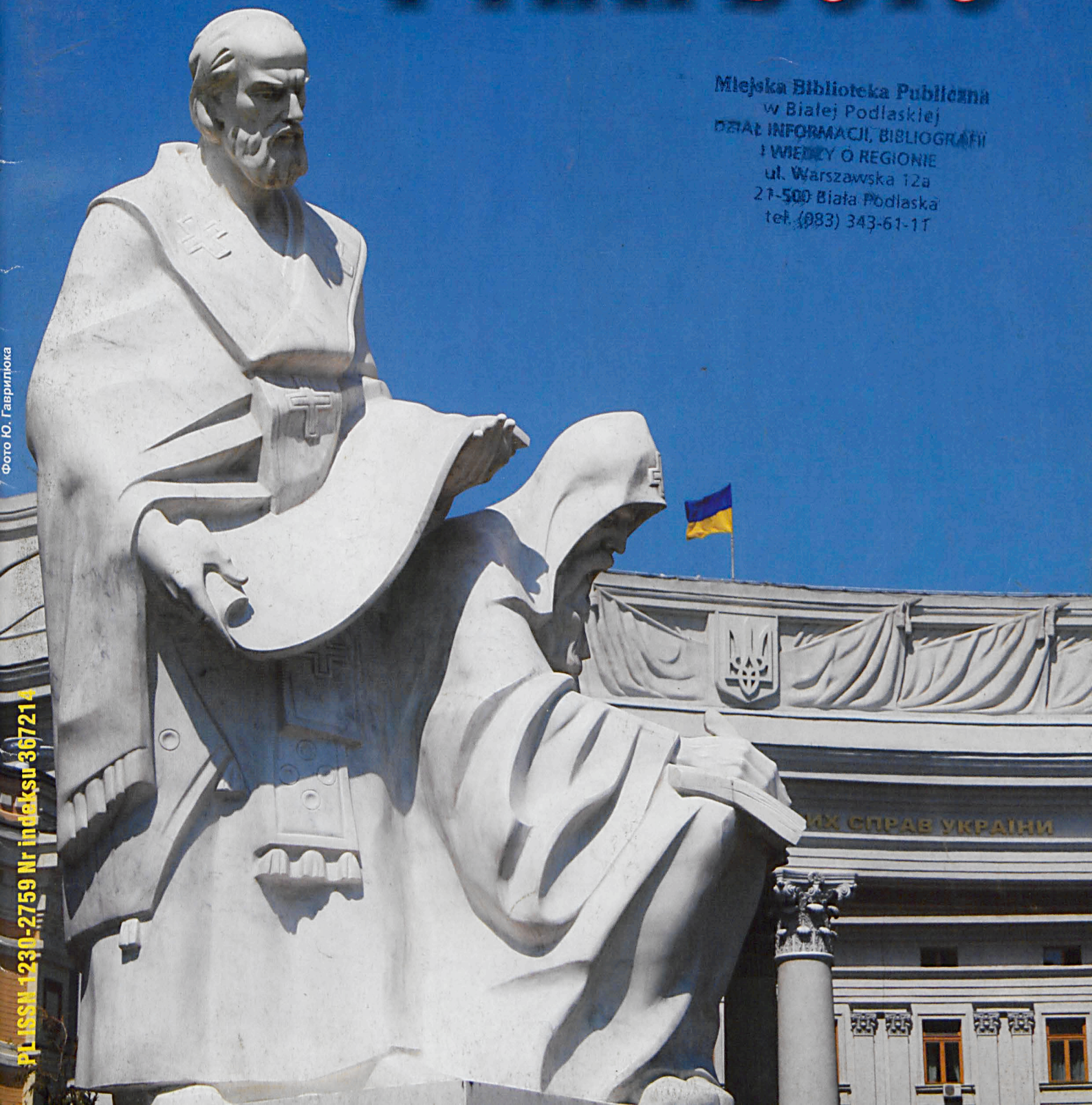
Cena 3,00 zł

НАД БУТОМ І НАРВОЮ

Miejska Biblioteka Publiczna
w Białej Podlaskiej
DZIAŁ INFORMACJI, BIBLIOGRAFII
I WIEDZY O REGIONIE
ul. Warszawska 12a
21-500 Biała Podlaska
tel. (083) 343-61-11

Фото Ю. Гаврилюка

PL ISSN 1230-2759 Nr indeksu 367214

Церква св. Кирила і Мефодія у Білій-Підляській
Фото Ю. Гаврилюка

НАД БУГОМ І НАРВОЮ NAD BUHOM I NARWOJU

Число 3 (91) – Травень – Червень 2007

Numer 3 (91) – Maj – Czerwiec 2007

www.nadbuhom.free.ngo.pl

Ul. Ogrodowa 13, skr. poczt. 77,
17-100 Bielsk Podlaski

Тел.-факс/Tel.-fax (085) 730-89-29

E-mail: nadbuhom@free.ngo.pl

Український часопис Підляшшя „Над Бугом і Нарвою”

Видавець: Союз українців Підляшшя

Редакція: Андрій Давидюк, Юрій Гаврилюк (головний редактор), Юстина Гапонюк, Іван Киризиук, Христина Костевич, Кароліна Матейчук, Людмила Филімонюк. **Співпрацівники редакції:** Ігор Вереміюк, Іван Ігнатюк, Іван Оверчук, Микола Рощенко, Славомір Савчук, Леокадія Сасевич, Мирослав Степанюк, Єлизавета Томчук, Агнешка Фирсович, Олена Чабан.

Часопис субсидійований Міністерством внутрішніх справ і адміністрації Республіки Польща.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють погляди редакції. Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає.

Ukraińskie pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”

Wydawca: Związek Ukraińców Podlasia

Redakcja: Andrzej Dawidziuk, Ludmiła Filimoniuk, Justyna Naponiuk, Jerzy Hawryluk (redaktor naczelny), Jan Kiryziuk, Krystyna Kościwicz, Karolina Matejczuk. **Współpracownicy redakcji:** Helena Czaban, Agnieszka Firsowicz, Jan Ignaciuk, Jan Owerczuk, Mikołaj Roszczenko, Leokadia Sajewicz, Sławomir Sawczuk, Mirosław Stepianiuk, Elżbieta Tomczuk, Ihor Weremijuk.

Pismo jest wydawane przy wsparciu finansowym Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej.

Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Передплату „Над Бугом і Нарвою” замовляйте перераховуючи гроші на банк, рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, Bank BPH O/Bielsk Podlaski, nr 97 1060 0076 0000 4011 6000 1197. Річна передплата за 2007 рік на території Польщі коштує 25,00 zł. Річна передплата з-за кордону – рівновартість 35 доларів США (звичайною поштою) або 45 доларів США (летунською поштою). Чеки виписувати на: Związek Ukraińców Podlasia

Roczna prenumerata na cały rok 2007 kosztuje: prenumerata krajowa – 25.00 zł (w przypadku prenumeraty za okres krótszy ilość numerów należy pomnożyć przez 5.00 zł). Roczna prenumerata zagraniczna na rok 2007 – równowartość 35 USD (poczta zwykła) lub 45 USD (poczta lotnicza).

Druk: „Bieldruk”, Białystok, ul. Wiewiórcza 66, tel (085) 868-44-40, 741-31-79, www.bieldruk.pl, biuro@bieldruk.pl

Zmiest * Spis treści

(іб), Співочі перегони	2
С. Савчук, Це вже 20 років, або Як у Черемусі пробуджувалось українство	4
Д. Шевчук, Пам'яті депортованих українців	8
І. Бакунович, 1944-1947. Трагедія українського Закерзоння у людських долях	9
С. Савчук, Душа виспівана вголос. Розмова з Петром Колісником	13
K. Paszkowska, «Anima» – śpiewająca dusza	15
K. Kościwicz, «Bogactwo duchowe, które chcemy przekazać następnym pokoleniom»	16
В. Місіюк, Право на самовизначення і «паспортні булоруси» Берестейщини	18
Ю. Гаврилюк, Шевченкова станція над Балтійським морем	19
J. Hawryluk, Ostróg – Wołyńskie Ateny	23
С. Леп'явко, Криштоф Косинський – козацький гетьман з Підляшшя	28
І. Ігнатюк, Народне прогнозування погоди	33
Л. Лабович, Весілля підляських українців	37
М. Postił-Jaruha, Czytanie ikon. Podstawy ikonowego pisma (12)	40
В. Шляхтич, Будьмо разом!	42
Л. Лабович, З хроніки подій на Підляшші	44

НАША ОБКЛАДИНКА

Святі Кирило і Мефодій – скульптура, яка входить у склад меморіального комплексу присвяченого княгині Ользі – першій християнській володарці Землі Руської, розташованого на Михайлівській площі у Києві (споруджено його у 1909-1911 роках, а відновлено у 1995-1996 роках – після знищення більшовиками). Саме тут щорічно відбуваються урочисті відзначення Дня слов'янської письменності і культури (24 травня – у день церковного вшанування пам'яті рівноапостольних Кирила і Мефодія, вчителів слов'янських).

«Куранти» – Більськ

III Конкурс української пісні «З підляської криниці»

Співочі перегони

Тридцять один виконавець у різних вікових категоріях взяв участь у III Конкурсі української пісні «З підляської криниці». Поділені на три вікові групи виконавці – сценічні ансамблі, хори та „малі форми” (дуети, тріо) і солісти виступали у категоріях, які обіймали автентичний і сценічно опрацьований фольклор, естрадну пісню та інші музичні жанри. На закінчення кон-

курсу виступив Театр-студіо «Голос» з Чернівців в Україні. Публіка гарячими оплесками прийняла його виступ, повний динамізму та екстатичних варіацій на сцені.

Конкурсне журі доцінило виступ ансамблю «Родина» з Дуб'яжина, який отримав першу нагороду в категорії автентичного фольклору за представлення обрядів притаманних для обряду

хрестин та більського чоловічого хору «Куранти», яким керує Аліна Нігеревич. Нагороду за перше місце у категорії фольклор отримала також молодша група «Ранку». Члени журі доцінили також виступ тріо у складі Оля Корнилюк, Магда Яким'юк та Віоля Крук. У категорії естрадної пісні головну нагороду отримала старша група ансамблю «Ранок». Головну нагороду у своїй категорії «вспівали» також Оля Рижик та Роксана Вишковська.

– Хоча це лише третя едіція конкурсу то рік у рік спостерігаємо щораз-то більшу кількість виконавців, які виконують українські пісні, – говорить Аліна Рудчук, член журі від імені Союзу українців Підляшшя, організатора конкурсу. – Цього року приємно заскочила нас присутність виконавців з Гайнівського повіту, які взяли участь у конкурсі. Спостерігаємо також щораз-то вищий рівень виконавців та різноманітність репертуару, який представляють вони на сцені.

(іб)

Фото автора статті

«Одна третя» – Вуорля

«Родина» – Дуб'яжин

«Рамонка» – Лосинка

«Чижев'яни» – Чижі

«Мікстура» – Кліщелі

Лавреати

III Конкурсу української пісні «З підляської криниці»

МОЛОДША ВІКОВА ГРУПА

Автентичний фольклор – ансамблі

I. Молодша група ансамблю „Ранок” (Більськ)

Автентичний фольклор – малі форми

I. Тріо Олександра Корнилюк, Віолета Крук
і Магдалина Яким'юк

Естрадна пісня – ансамблі

I. Молодша група ансамблю „Ранок” (Більськ);

„Одна третя” (Вуорля)

II. „Струмок” (Дубичі-Церковні)

III. „Зоряночка” (Лосинка)

Естрадна пісня – малі форми

I. Сильвія Камінська

II. Анна і Катерина Балеико

III. Емілія Савчук

СЕРЕДНЯ ВІКОВА ГРУПА

Автентичний фольклор

I. Дует Ольга Рижик і Роксана Вишковська;

Дует Катерина Дмитрук і Лука Чижевський

II. Тріо Емілія Романчук, Катерина Савчук

і Варвара Сидорук

Естрадна пісня

I. „Ранок” (Більськ)

II. „Мікстура” (Кліщелі), „Рамонка” (Лосинка)

III. „Ранок” з інструментальною групою (Більськ)

Вокально-інструментальні групи

I. Дует Ольга Рижик і Єва Корицька

СТАРША ВІКОВА ГРУПА

Автентичний фольклор

I. „Родина” (Дуб'яжин)

Сценічний фольклор – ансамблі

I. „Куранти” (Більськ); Вокальний ансамбль

Нарвянського осередка культури (Нарва)

II. „Збучанки” (Збуч); „Родина” – чоловіча група

(Дуб'яжин); „Чижев'яни” (Чижі)

III. „Незабудки” (Курашово); „Новина” (Мощона

Королівська); Фольклорна група з Райська

Сценічний фольклор – малі форми

I. Дует Віра Никитюк і Анна Мойсик

II. Катерина Тихонюк; Дует Ніна Томчук

і Юлія Фіоник

Це вже 20 років, або Як у Черемусі пробуджувалось українство

„Цей” вечір

Був холодний, зимовий вечір 28 лютого 1987 року. Сільська світлиця в Кузаві, що в гміні Черемха, цілком заповнена людьми. Всі нетерпеливо чекають на декілька новинок – більшість вперше побачить показ фільму відео, з записом виступу козацького ансамблю пісні і танцю, а опісля цього, буде поклікано другий, після сусідніх Кліщель, гурток Українського Суспільно-Культурного Товариства на Північному Підляшші.

До світлиці прийшла чи не більшість кузавців: молоді і старі, залізничники (як більшість мешканців гміни, пенсіонери – тобто колишні залізничники).

У натовпі видно також дещо схвилованих організаторів – місцеву мо-

лодь, котрій допомагають старші колеги з Підляшшя, а зараз на навчанні, чи то в Люблині, Білостоці чи Варшаві.

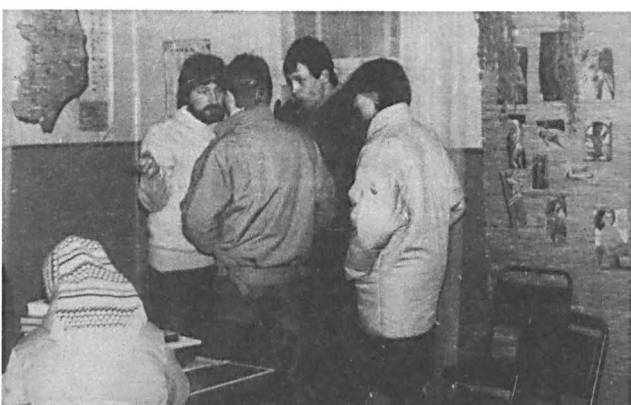
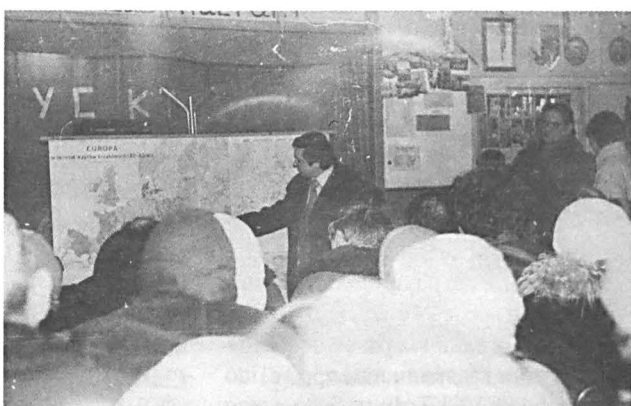
Як збудилось українство

А все почалось від Церкви, бо у великій мірі гурток творили колишні прислужники в кузавському храмі св. вел. Варвари: пишучий ці слова Славомир Савчук, Роман Сидорук і Роман Романчук. Дещо старші – Юрій Савчук і Євген Зинчук їздили вже на прощі православної молоді на Святу Гору Грабарку і там встановили зв'язки з православною молоддю з Лігниць, як би хто сказав – „справжніми” українцями, бо з акції „Вісла”.

Відчуття цього, що те як говоримо в себе вдома, які пісні співаємо і до якого етнічного джерельця кличе серце,

має свої коріння в Україні не було байдужим і для Єлизавети Сидорук, Юрія Качука, Ярослава Тарасюка, Івана Савчука, а також братів Адама і Богдана Назаруків та інших.

Ініціативна група з допомогою Андрія Сидорука з Кліщель написала до головного правління УСКТ у Варшаві листа з проханням дати згоду на покликання у Черемсі гуртка. І тоді про черемшанських українців дізнались лідери підляського українського руху. На зустріч з молоддю до Черемхи прибули Євген Рижик та Юрій Місіюк. Виявилось тоді, що існує певна проблема – отже бажання покликати місцеву структуру УСКТ є, але тільки одна особа з ініціаторів цілого „заколоту” є повнолітня. Прийшлося втягати до гри старше покоління.

Спогад із саме „цього” вечора – 28 лютого 1987 року в кузавській світлиці

Незабутий вечір

До Кузави, на заснування гуртка УСКТ прибуло чимало гостей, які підтримували оцих неповнолітніх. Була студентська і шкільна молодь з Більська і Білогостоку. Правління варшавського відділу УСКТ представляла пані Наталя Кравчук, в цей зимовий вечір до Кузави приїхали також д-р Микола Рощенко з Люблина, який родом з Кліщель, Іван Киризюк з Більська, та інші.

Були також некликані гості. Ще перед початком проєкції під світлицю заїхала машина пограничників. Висів з її комендант місцевої стражниці Військ Охорони Пограниччя разом з начальником гміни і заявили нам про те, що ніяких зборів УСКТ тут не буде, а зате відбудуться сходи ланки Польської Об'єднаної Робітничої Партії (PZPR). На щастя для нас, не в смак це однак було для цих, які вже чекали на „Розпрягайте хлопці коней” чи „Їхали козаки” з телевізійного монітора. Також закричали місцеву владу, яка „запрягла” ЛАЗ-а і відїхала. Але не відразу, бо хотіла ще на прощання вкарати всіх, котрі до Кузави прибули з-поза прикордонної зони. Такий закон обов'язував, але і тут треба було по людському відступити, адже місцеві все бачили і не розуміли — „чого вони хочуть”.

Є гурток!

Козаки поспівали, запрошені гості розповіли про це, звідки прийшов наш народ, ким ми є і що нам робити, щоб

Концерт хору „Журавлі” у клубі „Колсяж” в Черемусі (6 X 1987 року)

залишитися собою. Надійшла пора покликати гурток. Членські заяви підписало 35 осіб. Дораховуючи ініціаторів покликання — загалом гурток буде мати 45 членів. Першим головою став Юрій Савчук, а гурток почав планувати свою діяльність, в якій припиненні комусь, чомусь дуже залежало.

„To jest wasza ostatnia impreza!”

Не сподобався комусь чомусь наш гурток. Не зважаючи на це, що УСКТ була це легальна організація, яка діяла під „опікою” Міністерства Внутрішніх Справ, всі перші заходи, які проводила черемшанська ланка відбувались не без перешкод і у супроводі різних силових структур.

Вже в березні 1987 року у світлиці в Кузаві відбувся Шевченківський вечір. Вірші Великого Кобзаря читала місцева молодь, пісні на слова Тараса Шевченка співав білостоцький гурт „Ранок”. На самому початку поетично-

го вечору під світлицю знов підїхав, знайомий вже нам всюдихід Військ Охорони Пограниччя і знов в дверях всі побачили коменданта стражниці. Треба було знов побачити його здивоване обличчя — „повний зал людей, не розгониш” — така певно думка склалась в його голові. Організатори заходу, яких попрошено вийти назовні світлиці, почули, що не доповнили формальностей і що „To jest wasza ostatnia impreza!”. Дивне тільки, що цих формальностей не вимагали від жодної іншої, діючої на території гміни організації.

Потім, коли вже пильнували ми, щоб ВОП знав хто до нас приїжджає, почала цікавитись всім міліція. Її функціонери супроводжували нас під час зустрічі з Богданом Мартинюком в Ставищах, котра була присвячена церковній архітектурі, находили батьків і випитували, що то їх сини видумали і з ким дружать. Чи йшлося їм про те, щоб налякати і знеохотити до діяльності, а також звідки йшли накази, чи інспірація до такої поведінки — цього не знаємо, можемо тільки здогадуватись. Фактом однак є, що реакція батьків була зовсім інша від очікуваної функціонерами. Батьки просто знервувались поведінкою влад, завзялись і допомагали нам як могли. Хоча, не були ще тоді, по правді, великими прихильниками української ідеї, яку визнавали їх діти.

Після декількох акцій „народна” влада якось погодилась з фактом, що на території, де не повинно бути місця для української організації, бо територія оця зарезервована була лише для поляків, білорусів, татарів і зубрів, діють структури УСКТ. Представники влади стали присутніми на концертах, вже не службово і у формі, а приватно, з жінками — бо це ж також в більшості були „наші, тутешні хлопці”.

„Повний зал людей, не розгониш!” — непростений гість (стоїть зліва) на Шевченківському вечорі у кузавській світлиці

Запрошення на українську новорічну забаву

Плідні перші роки

Після заснування гуртка Черемха стала провідним центром „українського експерименту” на Північному Підляшші. То тут відбувались незабуті концерти „Журавлів”, „Думки” з Гурова Ілавецького, перемиських бандуристок, „Черемошу” з Венгожева і „Горини” з Рівного. Тут пройшли два відбірні концерти до Фестивалю української культури у Сопоті. Маланка, День дитини, вогнища і історичні доповіді, виїзди до вітряка в Козликах і скансену в Біловезжі – це тільки декотрі заходи проведені черемшанським гуртком.

Концерт перемиських бандуристок

Слід згадати про те, що діяльність молодих „уескати́вців” з Черемхи активізували Євген та Марія Рижик, які були членами черемшанської ланки. На зичливість і допомогу можна було розраховувати також з боку дирекції місцевого Будинку Культури „Залізничник” – Миколи Городкевича, а пізніше Тамари Керделевич і Варвари Кузуб-Самосюк. Нескромно можна сказати, що користь була по обох боках, адже завдяки діяльності молодих українців культурне життя Черемхи значно збагатіло.

Було колись?

Існування організаційної структури у багатьох випадках виникає з товариських контактів. Гурток в Черемсі також заснувала група знайомих собі ще з дитинства людей. Після декількох літ, ці люди пішли своїми дорогами, більшість залишила Черемху і подалась або учитися у вищих школах, або до роботи, а ті які залишилися не мали в собі стільки сил і детермінації, щоб підняти нелегкий тягар громадської праці. В міжчасі УСКТ перетворилось у Об’єднання українців у Польщі, а згодом виник Союз українців Підляшшя.

Зараз в Черемсі не існує зорганізована структура Союзу українців Підляшшя. Частина колишніх членів ще з часів УСКТ увійшла до гайнівського відділу СУП, як повітової структури цієї організації. Зараз виникає питання, чи заховати ось таку повітову систему існування відділів, чи творити гмінні ланки.

Ініційоване гуртком УСКТ встановлення і освячення у Кузаві хреста у пам’ять Тисячоліття Хрещення Київської Русі (липень 1988 р.)

Брак структури не означає однак, що зерно посіяне 20 років тому не дало врожаю. Найбільшим досягненням і знаком української присутності українців на території гміни Черемха є факт існування, вже від кільканадцяти років, пункту навчання української мови в місцевій початковій школі. Першою вчителькою, яка змагалась за це, щоб пункт проіснував, а легко не було, бо як завжди комусь це заважало, була Ірина Вищенко. Сьогодні під опікою Йоанни Романюк рідної мови в Черемсі вчиться понад 25 дітей.

Як би не пункт навчання, не було б певно і „Гілочки” – українського дитячого фольклорного колективу, який став вже однією з візиток Черемшанської гміни. У 2006 році колектив святкував своє десятиріччя і записав етнографічний фільм з підляськими обрядами. Колективом керує згадувана вже Ірина Вищенко.

Черговий знак української присутності це організовані від 1999 року в Черемсі Польсько-українські музичні зустрічі, найбільший побіч Фолькових зустрічей „З сільського подвір’я” культурний захід на території гміни.

Ну і на кінець факт, що Черемха, це місцевість із найбільшим на Північному Підляшші відсотком задекларованих українців. 140 осіб, які визнали себе українцями це можливо не імпонуюче число, однак беручи до уваги підляські реалії, виявлення такої кількості свідомих своєї приналежності до українського етносу людей дає окреслений потенціал до дій у майбутньому.

Славомир САВЧУК
(Польське Радіо Білосток АТ)

Пам'яті депортованих українців

У травні цього року в Рівному відкрито пам'ятний знак з нагоди 60-річчя депортації українців з українських етнічних земель (Холмщини, Підляшшя, Лемківщини, Надсяння тощо). На урочистостях зібралося чимало людей. Більшість з них були саме ті українці, яким під час виселення у 1944-1946 роках забрано рідну землю.

У своєму виступі голова Всеукраїнського об'єднання Конгрес українців Холмщини і Підляшшя Олександр Боровик навів страшну статистику: *Шістдесят років тому комуністичні режими Польщі і Радянського Союзу вислали 500 тисяч українців... Нас тоді відірвали від батьківських осель та дідівських могил. В одну мить трудолюбивий і заможний господар став скитальцем та жебраком...*

Від Сагриня і ген до Явожна наша кривда у вічність кричить... – такі слова з вірша Йосипа Струцюка викарбовано на пам'ятнику. Цей напис є глибоко символічним: селище Сагринь було повністю знищене, а Явожно стало місцем знищення української інтелігенції. Пам'ятний знак своїми обрисами нагадує храм, що також є символом: «гранітний храм», певною мірою, вмістив в собі усі ті церкви Холмщини, Підляшшя, Лемківщини й Надсяння, які спалено, сплюндровано чи перетворено на костели.

Трагічна дійсність тих років поставала в пам'яті та уяві людей, коли у своєму виступі представник української влади Віктор Матчук розповідав досвід своєї родини: *Для моїх прадідів операція «Вісла»* почалася ще в 1915 році, коли їх з села Мідники Грубешівського повіту виселили до Сибіру. Це був Барнаул. Через роки вони повернулися назад в своє село. Звичайно не було хати, не лишилося нічого. Копали діри в землі і починали знову відбудовувати все з*

* Плутання виселення в УРСР, проведеного у 1944-1946 роках (називаного облудно „репатріацією”), з операцією „Вісла” у 1947 р. зустрічається дуже часто. – Ред.

рівного місця... Прийшла друга світова війна. Після того їх знову виселили. Їх депортували до Запорізької області. Вони ночами втікали і дерлися назад на свою батьківщину. Далі Рівного їм не вдалося пробитись... Вони лишилися тут, а Мідники Грубешівського повіту лишилися там... Мабуть багато депортованих українців мають подібні спогади, ...як було, як брали, як виселяли, як в товарняках перли, що вдавалося з собою схопити і кого вдавалося з собою забрати, а кого не вдавалося...

Пам'ятник пов'язаний із пам'яттю про людей, які пережили ту трагедію. Але в жодному разі не є вказуванням Польщі на заподіяні шіст-

десять років тому кривди. У виступах постійно лунали заклики до толерантності, взаємопрощення. А відтак цей пам'ятний знак є свідченням передусім примирення між поляками та українцями.

Коли була хвилина мовчання у пам'ять жертв депортацій, у мікрофон влетів вітер і якимось так тужно завив. А над головами людей кружляли пухляки кульбаб. Покружляли і кудись полетіли. Чомусь хотілося вірити, що полетіли вони на захід – до тих полишених рідних місцин, куди сягали думками багато хто з присутніх...

Дмитро ШЕВЧУК, Рівне
Фото автора статті

Шановні Читачі! У справах пов'язаних із передплатою та отриманням архівних примірників журналу та інших справах адміністративного характеру користуйтеся зв'язком по електронну адресу
adm@nadbuhom.free.ngo.pl

Szanowni Czytelnicy! W sprawach prenumeraty, zakupu egzemplarzy archiwalnych i innych sprawach o charakterze administracyjnym piszcie na adres **adm@nadbuhom.free.ngo.pl**

1944 – 1947

Трагедія українського Закерзоння у людських долях

Друга світова війна, яка охопила більшість країн Європи, відтиснула своє тавро не лише на кількості населення деяких держав, які постраждали внаслідок воєнних дій, але спричинилась до зміни кордонів східної Європи. Після Ялтинської конференції Сталін, Руссвелт та Черчилль прийняли рішення щодо кордонів поміж новою Польщею та Радянським союзом. За рішенням великих переможців новий кордон проходив по лінії Бугу. Взагалі не враховував етнічних особливостей пограниччя, зплишаючи на польському боці кордону біля 700 тисяч автохтонів української національності.

Такий стан речей не лише не запобіг конфліктам на польсько-українському приграниччі, але й був придатний для проведення найбільших депортацій ХХ століття. Під тиском Москви новостворений Польський Комітет Національного Визволення (ПКВН) підписав договір про т. зв. обмін населення. Українці, які найшлися потойбік лінії Керзона мали добровільно залишити свої домівки та переїхати до Радянської України, кресові поляки Волині та Галичини за ідеєю переселення мали б заселити „Відзискані території” Польщі. Добровільність цих переселень виявилась фікцією і була причиною великої трагедії українського Закерзоння.

– 10 березня 1944 року, коли вже почались масові депортаційні акції до Радянської України почали горіти Сиховичі. То село розташоване від Модрина, з якого я виводжусь десь на 8 кілометрів, – згадує Віталій Сівак. – Потім, уранці горів Ласків. Пішла чутка, що масово розстрілюють. Ми тоді з братом підводою виїхали на трасу до Грубешева. І за нами всі, хто тільки був. З Модрина, з Модринця почали тягнути-ся до Грубешева. Таким чином ми й

спаслися. А взагалі з Модрина, з села, в якому я родився, протягом того часу загинуло більше сотні чоловік. В самій страшній акції, яку виконував «Русь», загинуло 17 чоловік.

В квітні, коли перейшов фронт, Сіваки повернули з Грубешева до свого села. Надіялись, що в кінці буде порядок, що вкінці будуть нормально жити. Навіть почали будувати нову хату. Звели зруб. Однак їхні сподівання не виправдалися, тому що терор продовжувався ще гірший. Говорили прямо: «Вийжджайте!». Кожної ночі, те що не догорило в березні почали знову запалювати, почали стріляти.

– Покійна мама весь час говорила: «їхати, вийжджати, куди-небудь, аби тільки спасти своє життя» – додає Сівак. – Життя на цій землі було вже неможливе. Вдень їде державна поліція з пов'язками на руках, а вночі, ті ж самі, ходять і розстрілюють. Восени стало відомо, що нас будуть переселювати. Треба було вийжджати. Зиму ще перебули. А навесні оформили всі документи і виїхали до Сокаля. Там ми побули до Трійці. А звідси відправили нас під Херсон. Там ми побули півтора року, а в 1946 році ми втікли звідти. Нас не пускали, але ми виїхали підпільно. Ми вночі добрались у Херсон, а пізніше три неділі їхали на захід в надії, що переїдемо за Буг, додому на нашу Батьківщину. Приїхали ми жебраками. На Холмщині все згоріло, решту продали в Херсоні і приїхали з одним куфром і з торбами. Приїхали на Рівненщину, бо за Буг хто мав нас пустити.

Віталій Сівак із сім'єю був одним зі 170-180 тис. мешканців Холмщини, які опинились у межах Радянської України. Належав він до переселенців, які залишили рідну Холмщину в обаві за своє життя. Залякування українського

населення Холмщини почалось ще навесні 1944 року. Тоді-то польське підпілля спалило біля 50-ти сіл ніби-то відповідаючи «за Волинь». До Радянської України у початковій фазі репатріаційної акції, виїжджали також лемки, яких господарства постраждали внаслідок воєнних дій. Подальше переселення проводилось насильно. У 1945 році створено фільтраційні табори, де

Віталій Сівак народився на Холмщині. Тепер проживає в Луцьку. Щонайменше раз у рік відвідує свої рідні землі. – Як перетинаю Буг в Устилузі, повірте, тут мені дихається якось легше.

зганяли мешканців поокремим сіл і там оформлювалося евакуаційні документи. Згодом до проведення виселення залучено дві дивізії польського війська.

Віталій Сівак був одним з майже 500 тис. українців Закерзоння, яким найшли свій причал на схід від новопроведеного кордону поміж Польщею та Радянським Союзом.

Однак для польського комуністичного уряду не було кінця проблемі. На території, з якої виселено українців до Радянської України залишилось за обліком полької комуністичної влади біля 20 тис. українців, яких не охопили раніші депортації. Насправді українського населення було десять разів більше.

«O! Ukraińcy przyjechali»

Підготовка до чергової депортації почалася ще у 1946 році. Передбачувала вона виселення залишків українського населення Закерзоння на північні та західні території Польщі, які найшлися у її межах після проведення нових кордонів. Для реалізації депортаційної акції була створена спеціальна операційна група «Вісла» під командуванням заступника шефа Генерального Штабу Польського Війська ген. Стефана Мосора. До її складу входило 6 дивізій війська (близько 17,5 тис. солдатів), які 28 квітня 1947 року почали реалізувати запланований раніше задум.

Петро Левчишин народився у Верхратій. У 1947 році мав 13 років. Докладно пам'ятає виселення.

— Пам'ятаю докладно, виселявали нас 18 травня, — згадує Петро Левчишин. — До села приїхало польське військо. Через дві години ми мусили бути вже готові до дороги. І що ж можна було забрати на один віз за дві години? Майже нічого. 30 травня, якраз на Зелені Свята ми були вже під Гуrowом Ілавецьким. І які умови нам там дали. У хаті ні дверей, ні вікон. Лише якісь залишки зрубу залишилися. Все, що краще дісталось полякам, які раніше тут приїхали «з-за Буга». В нас не було основного знаряддя, щоб землю обробити. Пам'ятаю досі, як шпалями копали землю під картоплю. А місцеві поводились з нами, як з громадянами другої категорії. «O! Ukraińcy przyjechali!» — говорили.

— Нас привезли до Боцьвінки біля Круклянок, — згадує Марія Марчиха, виселена з Заліської Волі на Ярославщині. — Виселили мене з мамою та бра-

том, бо тато загинув у час воєнної веремії. Було дуже важко. Поселили нас у хліві. Щоб достосувати його до житлових умов треба було вибрати з нього гній.

З-під Яблочина до ПГР-у

Після депортацій, які проведено на території колишньої Галичини прийшла черга на інші території заселені українським етносом. Такою країною стала Холмщина та Південне Підляшся.

— Акція «Вісла» на Холмщині почалася 5 червня 1947 року, тобто більш як місяць від самого початку акції, —

пояснює д-р Григорій Купріянович, історик Університету Марії Склодовської-Кюрі в Любліні. — Фактично тривала більше місяця. Формально закінчилась вже в серпні, але додаткові переселення були реалізовані ще у вересні, а останній транспорт виїхав з Грубешева 10 жовтня 1947 року.

Цим, яким вдалось уникнути депортації до Радянської України у 1944-46 роках, рік пізніше прийшлося почути залізний гуркіт ешелонів, які прямували на північ та захід Польщі. Микола Хроль, який сьогодні проживає в Більську, у 1947 році мав 5 років. Народився у Парослі, що біля Яблочинського мо-

Родина Хролів опинилася в ПГР-і в селі Острів біля Члухова (на фото від правої Степан та Марія Хролі з донькою Христинію, поруч невідомі сусіди). У 1954 році вдалося їм повернутися до рідного села й поселитися у, зараз вже неіснуючій, старенькій хаті (матеріал на нову хату, який згромаджено перед самим вигнанням — знадобився камуль іншому).

настиря на Південному Підляшші. Маленькому хлопцеві прийшлося залишити свою рідну домівку.

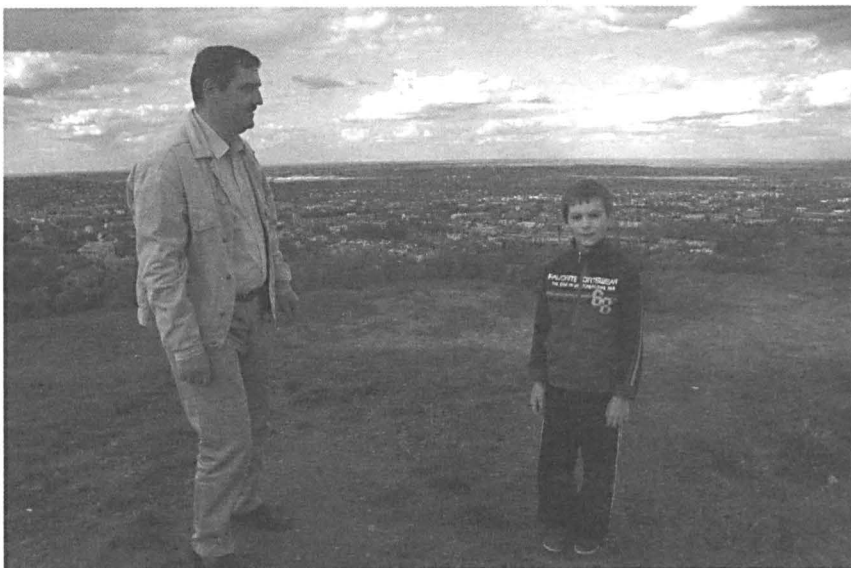
— Пам'ятаю, як шокуючим було для мене, коли везли нас на західні землі Польщі, — згадує Микола Хроль. — Я не знав польської мови. У вагоні ніхто не чув як я розмовляв, але прихилилось на зупинках виходити з вагону і я нормально розмовляв «по-своєму». Тоді падали коментарі «O! Ukraińców wiozą».

Малий Миколка зі своєю сім'єю опинився в околицях Члухова біля Кошаліна. Батьки почали працю в ПГР-і. Разом з переселенцями з акції «Вісла» найшлися також поляки з Келецького, Познанського. В околицях, де переселено сім'ю Хролів, опинилися також багато українців з інших територій Закарзоння.

Деякі депортовані почали повертатися на свої землі у половині 50-тих років, коли держава почала на це давати дозвіл. На чужій землі і сім'ї Хролів не прийшлося довго перебувати. Туга за рідною стороною переборолала страх перед поверненням, перед невідомим, яке могло їх зустріти. Зокрема за рідним селом тужила мама. А повернення не було просте.

Загалом з території Холмщини та Південного Підляшшя депортовано біля 40 тис. українського православного населення, в результаті чого ця територія була майже повністю очищена з українського етносу. Українців виселявано в різні місця північно-західної Польщі. Найчастіше бувало так, що односельчани потрапляли до місцевостей віддалених від себе сотні кілометрів. Це призвело до цілковитої руїни основних суспільних структур. Ті, що залишилися — а були такі випадки, коли людям вдалося уникнути Акції «Вісла» — були дуже перелякані і приховували свою національну totoжність та віросповідання.

— В результаті Акції «Вісла» порушено також і церковні структури. Щоправда, державна влада погодилась залишити декілька парафій, але в порівнянні з тим, що було раніше, це були лише залишки, — додає д-р Григорій Купріянович. — На всій території Холмщини та Південного Підляшшя залишилось всього-на-всього лише 10 неповних парафій.

Мрією Єви Марчихи було повернення на рідні землі. Їй на жаль цього не вдалось. Мрію бабусі здійснив внук Арко. Тепер мешкає в Перемишлі на Татарській. З вікон його дому пролягає вид на весь Перемишль.

Повернення

— У 1954 році ми замовили вагон, — продовжує Микола Хроль. — Хтось підказав, що вагон краще замовити з території передвоєнної Польщі, а цей кордон якраз проходив поміж Члуховом та Хойниціями. Завдяки цьому влада мала не додуматися, хто буде подорожувати цим вагоном. Згодом виявилось, що це не має жодного значення, бо Хотилів — доцільна станція, на якій слід було сходити — була під строгим наглядом війська та міліції. Але поки помітила нас міліція, нам вдалось висадити з вагона коня, воза, бабусю і найменшу сестру. Решту сім'ї завернули до зупинки, з якої ми виїхали.

Хролі однак не з тих, що легко здаються. До «свого» ПГР-у вже не вертали. Лише свій вагон наново надали знов на схід, але вже не до Хотилова, а до Малашевич. Після тижневої подорожі їм вдалось доїхати додому.

— В наший хаті жили католики з сусіднього села, — додає Микола Хроль. — Але вони погодились залишити нашу хату, в якій і так вже нічого не залишилось. Але добре, що хоч хата була. Після нас з кожним роком на наші землі повертало щораз більше людей.

Якраз на територію Південного Підляшшя повернула найбільша кількість людей. Тоді почалося і відродження українського життя, і відбудовування структур православної Церкви. Аналогічні процеси відбувались також на півдні території, яку охопила акція «Вісла».

На «Відзисканих землях» довго не перебував і Петро Левчишин. Як появилася можливість повернути в рідні сторони навіть не задумувався. У 1968 році купив невеличку ділянку з домом, але вже не у Верхратій, а у Перемишлі. Там живе й досі.

Арко Гіза є представником молодого покоління виселенців. Хоча народився вже на Мазурах, тема Акції «Вісла» не є йому чужа. Його бабуся Єва Марчиха з мамою Марією неодноразово розповідали як вивозили гній з хліва, щоб пристосувати його до житлових умов. Бабуся при кожній нагоді нагадувала, що їхні землі не тут, на Мазурах, а десь там під Перемишлем. Коли Арко підріс, в його голові народився задум повернути на землі своїх предків. Допомогли йому друзі, також нащадки переселенців.

— Зі знайомим, який раніше переселився до Перемишля, коли розпивали горілку я нагадав, що може також купив би якусь земельну ділянку у Перемишлі, — згадує Арко. — Після тої розмови, котрогось дня мій знайомий pojavився у мене з нотаріусом. Я став власником частини Перемишля на Татарській вулиці.

З Аркового дому простягається широкий краєвид на Перемишль. З Татарського копця, який знаходиться неподалік його дому видно не лише Перемишль, але й Україну, а при добрій погоді навіть Карпати. Бабусі, на жаль, не довелось повернути на рідні землі.

Катерина Стасік, тепер Юрах (з ліва) та Марія Марчиха, тепер Гіза. Залишилися на Мазурах. Кожна пагода є добра, щоб позагадувати про минуле.

За дротами концтабору

Були й такі, які не зразу потрапили на «Відзискані землі» та прийшлося їм посмакувати вологих стін концтабору в Явожні та підвалів в'язниці у Кракові, на Монтелюпіх. Саме така була доля Катерини Юрах, двоюрідної сестри Марії. Її затримало військо, коли вертала з пустим кошиком з сусіднього містечка. Сир та молоко носила на продаж. Пустий кошик, який був причиною підозри, що носила їжу упівцям, «відкрив» для Катерини брами концтабору в Явожні та сірих келій в'язниці в Кракові на вулиці Монтелюпіх.

— Не мали нічого на мене, то випустили, — розповідає пані Катерина, яка тепер проживає в Якунівці, неподалік Круклянок. — Але що там перейшла? Довго розповідати.

Немало пережив також Данило Древко, який виводиться з-під Ярослава. — Перемищина була вже виселена, — згадує Древко. — Уночі я зайшов до кріівки в селі, яке вже не існувало. Уранці почув вистріли. Військо підпало солому і димом мене звідси вигнали. Завезли мене до Накла. Там три дні просидів у сирій пивниці. Пізніше перевезли до Ряшева на УБ. Звідси я опинився в Явожні, де просидів пів року.

Данила Древка, мабуть, врятувало те, що замість підписів складав хрестик. Прикидався неписьменним. Після виходу з в'язниці вже не попав на рідні землі. Тепер проживає в Білому Борі. Додому хотілося б повернути, але не вийшло.

— Я думав про повернення, — додає Данило Древко. — Але до цього треба було мати гроші. А в мене їх не було.

Перший транспорт пересік браму табору в Явожні 14 травня 1947 року. За колючими дротами колишньої філії

«Аушвіцу» опинилося майже 4 тис. українців, звинувачених у, назагал уявній, співпраці з УПА. Серед них було біля 800 жінок та кільканадцять дітей. Протягом 4 місяців існування концтабору до смертної кари засуджено 173 українців. 161 осіб померло внаслідок препоганих санітарних умов та метод допитів слідчих офіцерів безпеки. Чергових 137 осіб до смертної кари засудили районні суди у Ряшеві, Кракові та Любліні.

— Ой, як вони там з нас знущалися, — розповідає Данило Древко. — Вони були гірші за німців!

Коли реабілітують засуджених?

Акція «Вісла» була засуджена Сенатом РП. У 2002 році засудив її президент Александер Квасневський, а цьогогоріч президент Лех Качинський. 24 квітня 2007 року, напередодні 60-их роковин, акцію «Вісла» засудив соймик Вармінсько-Мазурського воєводства, до якого виселено 56 тис. українців. На жист засудження ніколи не спромігся Сойм РП.

Українські історики та деякі польські не мають сумнівів, щодо причин проведення Акції «Вісла». Не була це помста за волинські події 1942-43 рр., безпосереднім поводом до депортації польських громадян української національності не було вбивство ген. Кароля Сверчевського, причиною не було також розв'язання проблеми УПА на цій території. Ця акція мала стати початком невідворотного вирішення українського питання у Польщі. Засвідчує про це лист міністра «Відзисканих земель» від 10 листопада 1947 року, в якому читаємо: *Zasadniczym celem przesiedlenia osadników „W” jest ich asymilacja w nowym środowisku polskim, dolożyć należy wszelkich wysiłków, aby cel ten był osiągnięty. Nie używać w stosunku do*

tych osadników określenia „Ukraińiec”. W wypadku przedostania się z osadnikami na Ziemię Odzyskane elementu inteligentckiego, należy taki bezwzględnie umieszczać osobno z dala od gromad, gdzie zamieszkują osadnicy z akcji „W”. (...). Swoboda ruchu osadników z akcji „W” zasadniczo ma być ograniczona. W szczególności niedopuszczalne jest opuszczanie Ziemi Odzyskanych i powrót na dawne tereny.

Попри те, що від сумнозвісного 1947 року минуло вже 60 років, польські громадяни української національності вважають, що акція «Вісла» триватиме надалі. Попри те, що акцію «Вісла» засудив Сенат РП, попри те, що затаврували її президенти, урядові розпорядження та правові акти з 1947 та 1949 рр., на підставі яких депортовані українці були позбавлені своїх маєтків, не були скасовані. Надалі продовжується процес національної асиміляції, а про реабілітаційні процеси тих, які безпідставно були засуджені не ведеться мови.

— Сім'ї та жертви не дочекались яких-небудь відшкодувань з боку держави, — говорив у Перемишлі, на конференції присвяченій Акції «Вісла» Євген Місילו, директор Українського Архіву. — Вони ж боролись в обороні своїх сімей, в обороні своєї землі. Боролись за Вільну Україну, але то не означало, що боролись проти Польщі. Символічне відшкодування безсумнівно належне тим, які безпідставно були засуджені до смертної кари.

Врочистості присвячені 60-ій річниці відбулись також у Холмі. Холмські врочистості почались у суботу, 2 червня Всенічним Бдінням у холмській церкві у честь св. Івана Теолога. Ранком наступного дня відслужено акафіст до Св. томучеників Холмської та Підляської Землі. Після святкової Літургії відбулась процесія, під час якої біля хреста зведеного у 50-ті роковини акції «Вісла» відслужено панахиду в інтенції жертв депортації 1947 року.

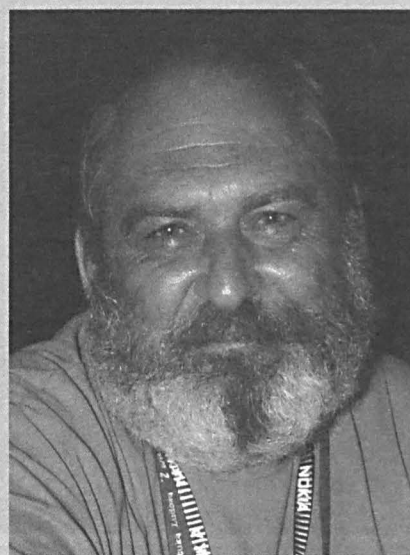
— Деякий час тому ми не могли навіть про це говорити, — зазначив у проповіді митрополит Варшавський і всієї Польщі Сава, який очолив холмські урочистості. — Однак прийде ще час, коли ми до кінця визнаємо всі причини цієї трагедії Православ'я на Холмищині та Південному Підляшші.

Іван БАКУНОВИЧ
Фото автора статті

Душа виспівана вголос

Театр-студію „Голос” це колектив, якого засновано у березні 1995 року при Духовно-мистецькому центрі „Голос” в Чернівцях. В склад колективу входить 18 осіб, які просто заволоділи публікою XII Міжнародних зустрічей з народним мистецтвом „З сільського подвір'я”, які 3-10 червня відбулись в Черемсі, а також слухачами гала-концерту III Конкурсу української пісні „З підляської криниці”, котрий 10 червня відбувся в Більському будинкові культури. Під час виступу в Черемсі колектив виходив на біс мабуть 8 разів, а те як, в більшості молоді, слухачі реагували на народні пісні, заспівані ще і до цього а капелла, нагадувало картину з концерту якоїсь рок-зірки.

Театр-студію „Голос” це, можна сказати, експериментальний гурт, метою діяльності якого є опрацювання і творчий аналіз обрядів, звичаїв і традицій українського народу. Його члени вірять в це, що співаючи людина відчиняє своє серце і душу, а виконуючи старовинні пісні єднається зі світом наших предків, для яких пісні були частиною ритуалів, магічних дійств і способом переказування світогляду і духовності. Хоча колектив виконує древні пісні і обряди, звучить дуже сучасно, а це по через силу і енергію голосів його членів і допрацьовану сценічну манеру, яка виступам на сцені надає театральних рис.

Засновником і режисером Театру-студію „Голос” є Петро Колісник, який на конкурсі „З підляської криниці” засів в його журі, а читачам „Над Бугом і Нарвою” розповів про діяльність свого колективу.

Коли виник концепт створення Театру-студію „Голос” і які були причини його покликання?

Петро Колісник: Це було десь біля 20 років тому, коли з'явилася в мене ідея створити фольклорний театр на основі українських народних звичаїв, традицій і обрядів. Виникло воно зі спостереження цього, що при колишньому Радянському Союзі спостерігалась така тенденція на знищення національної ознаки будь-якого народу, який входив до Союзу. І безперечно у багатьох свідомих людей виникав цілком законний протест проти цього процесу і одночасно – спостерігався пошук на зачаткування якогось альтернативного ходу чи дії, яка була б спрямована на це, щоб затримати процес знищення і зберегти навіть ці маленькі залишки традиційної національної української культури, які ще жили в багатьох регіонах України. Власне з цієї ідеї виникло створення театру-студії саме фольклорного напрямку.

Легко чи важко було в цьому часі знайти людей, які хотіли б щось таке робити?

Справа мабуть не в людях, а в їхньому умінні. В дуже багатьох людей відчувався інтерес до цього, але оскільки справа була незнайома, невивчена, ніхто не пробував ще цього робити, то при створенні були якісь непевні кроки. Ви знаєте як то є, коли навіпамакки ідеш до мети і не знаєш, чи ти вірним шляхом ідеш, чи не зовсім вірним. Тому шлях створення цього театру був таким важкемким, оскільки приходилось вмовляти багатьох людей, які були тоді впливовими чиновниками та боялись за свою репутацію, щоб їх там в чомусь не запідозрили – в націоналізмі, чи ще в якихось проявах українства. Але знаходились люди, які підтримали і взяли на себе відповідальність захистити цю ідею.

Коли творите ваші дійства – вистави, чи тоді спираєтесь радше на етнографічний запис чи більше уваги звертаєте на театральність – бо це однак така суміш?

Суміш вона і є, тому що я за освітою театральний режисер і з театром у мене пов'язана вся свідомо професійна діяльність. Тому навіть вибір творів, які беремо до роботи – вони все одно ба-

зуються на якісь певній театралізації, оскільки і сам обряд, і звичай, і древні традиції виникали як театр. Візьмемо для прикладу загальновідоме Різдво, де кожний день, починаючи з підготовки, приведення приміщення та самого себе в порядок – весь процес підготовки був розписаний і він повторюється з року на рік і передається від одного покоління до іншого, тобто заздалегідь запрограмована дія, яка ретельно виконується. Це вже театр, це вже певний сюжет. Виходячи з цього принципу ми робимо свої вистави.

А якщо іде про етнографію – базуєте на вибраних регіонах України, чи це також така суміш різних українських традицій?

Спочатку була в мене ідея зосередити свою увагу тільки на Буковині, а потім ми від цієї ідеї відмовились, поскільки звужує наш творчий пошук. І тому ми вирішили брати це, що найцікавіше, найяскравіше з усіх регіонів України, де вони тільки є. Тому що принципової відмінності по суті немає. Є відмінність візуальна: в одязі, в якихось побутових речах, а по суті ритуал і традиція повторюються.

У вашій назві є слово „голос” і саме під час концертів можна відчутти силу ваших голосів.

Ми саме розуміємо це так — „голос”, як власний голос, принципово заявить протест, сказати що ми маємо свій голос. З цього просто починалось, а тоді ми ще не знали, з якими наявними голосами ми підберемо собі учнів, а виявилось, що ми зробили просто колосальний голосовий відбір: по стилі, по тембральних барвах, по таких відмінностях вже суто професійного володіння голосом. І тому вийшло таке поєднання — голос, як свій власний голос і голос, як наявність цього голосу, який використовується вже просто в роботі.

Ми приділяємо в своїх заняттях і своїх пробах багато уваги медитаційним вправам, які розкріпачують людину і дають їй вільний прояв свого емоційного стану емоційного відчуття, ми спеціально на це робимо наголос.

Попереднім разом — коли ви виступали в Черемсі, ви представляли весілля, зараз було багато купальських акцентів, але була це така свobodна збірка обрядових і не тільки обрядових пісень.

Справа в цьому, що весь репертуар, який ми напрацювали за тринадцять років фактичної своєї діяльності — ми його зберігаємо. Тому у нас є весілля, яке різноманітне, для прикладу, маємо опрацьоване між іншими відплакування молодой, пов’язання хустки, весільні

гуляння, які є притаманні більше Буковині ніж іншому регіону, маємо також купальські традиції. Просто шукаємо матеріал, який не повторюється і який існував ще по різних описах у багатьох етнографічних джерелах XVI—XVII століття, коли ще не було такої спеціальної науки як етнографія, були тільки замальовки якихось окремих людей. Такі різні епізоди просто вишуковуємо. На мій погляд вони достатньо цікаві — заглиблюють саме на зближення людини з природою з оточуючим середовищем, з космічними впливами на людину, тому що ми вважаємо, що людина це є якийсь мікрокосмос — маленький світ закладений в людині. В кожного народу він складається в своєрідну філософію сприймання світу.

Ваш колектив виступає не тільки в Україні, під час концертів в Черемсі і Більську було видно, що „хвиля”, яку ви подали, глядачам зрозуміла. А як є в інших країнах?

Скажу вам, що скрізь є однаково. У Франції, наприклад, важко вимагати, щоб французи розуміли українську мову, так само в Угорщині. Поляки відчують це близько — поскільки слов’янське коріння і традиції, які існували не дуже відрізнялися один від одного. Напевно цей поганський світ, який ми залишили і перенесли цілком закономірно в християнську філософію і християнський світогляд, вони залишилися в кожного народу і тому тут справді біль-

ше відгукується душа на гени, на якість відчуття глибинне, підсвідоме, того що закладене, а не на мовному рівні — чи зрозуміле воно, чи ні. Тут, мені здається, важливий внутрішній світ і внутрішній оцей емоційний стан, який притаманний кожному народу і кожній культурі. Він зрозумілий, і тому мені здається, що ми саме оцим досягаємо такого порозуміння між людьми.

Крім зустрічей „З сільського подвір’я” ви взяли також участь, як член журі, в конкурсі української пісні „З підляської криниці”. Як вам працювалось?

Мені працювалось надзвичайно гарно, тому що я люблю людей, які вміють заповнити свій вільний час. І заповнюють до цього вивченням, поглибленням, пізнанням своєї культури. Мені просто як людині це імponує, я з величезною повагою ставлюся до таких людей — тому я надзвичайно вдячний завжди коли маю змогу познайомитись з чимось новим і незанимим. А для мене особисто Підляшшя не зовсім знайоме. Це нагадує ситуацію коли один про одного багато чують, а потім, зрештою, вдається познайомитись. І тому мені надзвичайно приємно познайомитись з людьми добрими, щирими, відкритими.

Розмовляв
Славомир САВЧУК
(Польське Радіо Білосток А.Т.)
Фото Ю. Гаврилюка

«Anima» – śpiewająca dusza

Chór Studentów Katedry Dyrygentury Chóralnej Narodowego Uniwersytetu Kultury i Sztuk Pięknych „Anima” z Kijowa był jednym z sześciu chórów z Ukrainy, które zostały nagrodzone podczas tegorocznego Festiwalu Śpiewającej Duszy „Hajnowka 2007”, który w dniach 6-13 maja odbywał się w białostockiej filharmonii. Chór „Anima”, który występował w kategorii chórów uczelni muzycznych, otrzymał drugie miejsce (ex aequo z Kameralnym Chórem Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego w Krzymym Rogu). Poziom artystyczny chórów występujących w tej kategorii został przez jury oceniony bardzo wysoko. Na uroczystej gali podkreślono, że przyznanie nagród przysporzyło oceniającym najwięcej kłopotów.

Chór „Anima” tworzyło na festiwalu trzydziestu ośmiu śpiewających studentów i wykładowcy Katedry Dyrygentury Chóralnej Narodowego Uniwersytetu Kultury i Sztuk Pięknych: Ihor Tytyk (znany kompozytor ukraiński), Andrij Karpyneć oraz dyrygentka chóru Iryna Kreczko (zasłużona artystka Ukrainy). Wspominając nazwisko dyrygentki należy wspomnieć, że pochodzi ona z rodziny o muzycznych tradycjach, jej ojciec był bowiem znanym ukraińskim kompozytorem. Przez długie lata aż do swej śmierci Mychajło Kreczko dyry-

gował powstałym w 1919 r. Narodowym Zasłużonym Chórem Akademickim Ukrainy „Dumka” (Kijów). Właśnie chór „Dumka” otwierał tegoroczny Festiwal Śpiewającej Duszy „Hajnowka 2007”. Kompozycję Mychajła Kreczki, zainspirowaną kołomyijką pochodzącą z zachodniej Ukrainy (Podkarpacia), można było usłyszeć na koncercie „Na narodową nutę” w białostockich „Spodkach”. Publiczność przyjęła ją gorącym aplauzem.

W chórze śpiewają studenci od pierwszego do piątego roku studiów. Aktywna działalność koncertowa, jak mówi dyrygentka Iryna Kreczko, jest najlepszą lekcją, gdyż chórzyści będą w przyszłości dyrygentami, wokalistami. Powinni wiedzieć, jak wygląda przygotowywanie występów, w jaki sposób mają zachowywać się na scenie. Chór powstał przed czterema laty i składał się na początku z 15 śpiewaków. Nazwę wymyślili sami chórzyści. Podczas swego rodzaju „burzy mózgów”, zainicjowanej w czasie powrotu z koncertu w Jałcie, zapragnęli znaleźć taką nazwę, która wyrażałaby duchową radość, że mogą być razem, razem tworzyć. Jeden ze studentów zaproponował nazwę „Anima”, co w języku łacińskim znaczy „dusza”, i taka nazwa się przyjęła.

Okazuje się, iż każdy z chórzystów oprócz tego, że śpiewa w „Animie”, zaj-

muje się jeszcze mnóstwem interesujących rzeczy. Np. Ołeksandr Kazmyrowycz jest producentem muzycznym i zajmuje się nagrywaniem albumów zespołów ukraińskich oraz organizacją koncertów. Choć sam przyznaje, że wolnego czasu ma mało i zasypia przy laptopie, jest szczęśliwy, że może robić to co kocha. Obecnie zajmuje się promocją dwóch znaczących na Ukrainie zespołów: „Hit Bag” (pop, r&b, soul, pop rock) i „Krajanie”. Zespół „Krajanie” istnieje już 35 lat i jest to jedna z pierwszych ukraińskich grup folkowo-rockowych. Można powiedzieć, że są to gwiazdy lat 70-80. Dziś grają profesjonalną muzykę folkowo-rockową. Głównie są to ukraińskie piosenki ludowe, ale można też w tej muzyce usłyszeć współczesne brzmienia. W każdym okresie tworzenia „Krajanie” oprócz folkloru starali się wprowadzać nowe elementy.

Znaczącym elementem „Animy” jest „Sekstet”, w skład którego wchodzi sześciu niezwykle utalentowanych chłopaków. Dwa lata temu kilku chórzystów (tenorzy Wołodymyr Polanśkyj, Wołodymyr Ubojko, Taras Chomjak, Oles Chomjak, bas Nazar Jakobenczuk i baryton Jurij Masłenko) postanowiło stworzyć zespół, który śpiewałby nie tylko muzykę cer-

Zakończenie na str. 17

«Bogactwo duchowe, które chcemy przekazywać następnym pokoleniom»

Kolejny Międzynarodowy Festiwal „Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej” to już historia. W tym roku przy ołtarzu soboru Świętej Trójcy swoje najlepsze wykonania śpiewu cerkiewnego zaprezentowało 30 chórów, około 1000 wykonawców. Następny festiwal za rok.

– *Muzyka cerkiewna jest przede wszystkim modlitwą, dlatego zdecydowanie powinna być wykonywana w świątyni* – stwierdza prof. Wiaczesław Pałkin, juror Międzynarodowego Festiwalu „Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej”, kierownik katedry dyrygentury chóralnej Charkowskiego Uniwersytetu Sztuk. – *Akurat sobór Świętej Trójcy w Hajnówce ma znakomitą akustykę, a organizatorzy festiwalu zadbali o bardzo dobre przyjęcie wszystkich uczestników. Hajnowska publiczność żywo interesuje się festiwalem, codziennie przychodzi na przesłuchania konkursowe, słucha z uwagą. Dlatego do Hajnówki przyjeżdżają bardzo dobre chóry, a festiwal w całej Europie uważany jest za prestiżowy.*

– *Poziom tegorocznego festiwalu jest bardzo wysoki, chyba wszyscy tak odbieramy* – mówi prof. Grzegorz Pecka, juror MFHDMC, wykładowca dyrygentury chóralnej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. – *Najlepszym dowodem był ostatni dzień przesłuchań, podczas którego słuchaliśmy zespołów moim zdaniem naprawdę reprezentujących najwyższy poziom. Chodzi zarówno zespoły polskie, czego przykładem jest Chór Politechniki Warszawskiej, jak również zespoły z Holandii, Ukrainy, Rosji i Białorusi.*

Podczas koncertu galowego w soborze Świętej Trójcy, wśród szczególnych gości obecni byli dwaj zwierzchnicy Cerkwi prawosławnych – arcybiskup Sawa, metropolita Polski oraz arcybiskup Christodulos, metropolita Grecji.

– *Międzynarodowy Festiwal Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej po raz 26 dobiegł końca. Wszyscy uczestnicy festiwalu wnieśli bogactwo duchowe, które chcemy przekazywać następnym pokoleniom, naszym dzieciom i wnukom* – powiedział metropolita Sawa. – *Muzyka cer-*

kiewna to specjalny dar, którym Bóg nas obdarzył. Serdecznie dziękuję organizatorom 26. Dni Hajnowskich. Wszystkim razem i każdemu oddzielnie.

Niewątpliwym wydarzeniem tegorocznego festiwalu był występ Bizantyjskiego Chóru Konserwatorium Narodowego w Atenach, tym bardziej że śpiewa w nim hajnowianin Marcin Abijski. Chór otrzymał jednak tylko wyróżnienie.

– *Trzeba mieć świadomość monofonicznego charakteru naszej muzyki, aby ją zrozumieć i zbliżyć się do duchowego przeżycia* – tłumaczył arcybiskup Christodulos, również kanonista, znawca muzyki cerkiewnej, specjalista muzyki bizantyjskiej. – *W tradycji waszego Kościoła prawosławnego wykorzystywana jest muzyka polifoniczna czterogłosowa. W Grecji utrzymaliśmy się przy monofonetycznym stylu muzyki cerkiewnej, w którym nie występują cztery głosy, ale jeden.*

Po burzliwej dyskusji jurorów grand prix Międzynarodowego Festiwalu „Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej 2007” otrzymał Chór Państwowego Kolegium Sztuk z Homla na Białorusi.

– *Nie wiem, dlaczego w Hajnówce ciągle zwyciężają chóry z Białorusi* – zastanawiał się jeden jurorów. – *Może trzeba zmienić skład komisji? O werdykcie powinni decydować tylko chórmistrzowie. Moim zdaniem najbardziej został poszkodowany chór „Złoti Worota” z Ukrainy, który przedstawił faktycznie mistrzowskie wykonanie utworów.*

Festiwal jest konkursem, a jury składa się z dziewięciu osób. Trudno o jednogłośnie. Dlatego szkoda, że tylko jury przyznaje nagrody. Wszyscy wykonawcy zgodnie stwierdzili, że Hajnówka ma bardzo wyrobioną publiczność. Po 26 latach słuchania nie ma w tym nic dziwnego. Może dobrze by było, żeby festiwal oferował także nagrodę publiczności. Wówczas słuchacze, którymi wypełniała się cerkiew przez pięć kolejnych dni przesłuchań konkursowych, mieliby okazję zdecydować o swoim wyborze najlepszego chóru.

Zdaniem dyrygentów i chórzystów, warto przyjeżdżać do Hajnówki nie tyl-

ko, aby zaśpiewać w pięknej architektonicznie i znakomitej akustycznie cerkwi, ale także z powodu gościnności i życzliwości mieszkańców naszego miasteczka.

– *Marzyłam o przyjeździe na festiwal w Hajnówce* – mówi Alona Owsiannikowa, dyrygentka Kameralnego Chóru „Oktoich” z Holandii. – *Kiedy odwiedzali nas Polacy, dużo dobrego o was opowiadali. Ich opinie w pełni się potwierdziły. Macie wspinałą organizację festiwalu.*

– *Nasz chór istnieje dwa lata. Powstał pod wpływem festiwalu w Hajnówce* – przyznaje Anna Szczehłowa, dyrygentka Chóru Monasteru Męskiego Opieki Matki Boskiej w Charkowie na Ukrainie. – *Hajnowianie są bardzo życzliwi, miło nas witają i doskonale rozumieją muzykę cerkiewną, dlatego występ w soborze w Hajnówce należy do najprzyjemniejszych.*

– *Zespoły z Kijowa, które przyjeżdżały do Hajnówki, bardzo dużo dobrego opowiadały o festiwalu* – mówi Pawło Struś, dyrygent Chóru Państwowej Akademii Nauk Ukrainy „Złoti Worota” w Kijowie. – *Dlatego kiedy otrzymaliśmy propozycję uczestniczenia w przesłuchaniach, z przyjemnością skorzystaliśmy. Namawiał nas do tego profesor Wiktor Skoromnyj, który przez wiele lat był jurorem hajnowskiego festiwalu. Pierwszy raz w Hajnówce byłem w 2002 r., z Chórem Kameralnym „Chreszczatyk”. Wówczas zajęliśmy drugie miejsce, a festiwal odbywał się w Hajnowskim Domu Kultury. Akurat miało miejsce rozdzielenie festiwalu – pamiętam, że jednocześnie odbywały się dwa konkursy. Na pewno muzyka cerkiewna powinna brzmieć tylko w świątyni. Chociażby dlatego, że została napisana właśnie do cerkiewnej akustyki, a tu, w hajnowskim soborze, akustyka jest wręcz wstrząsająca. Objechałem całą Ukrainę i całą Europę, ale takiej cerkwi nie spotkałem. Wszyscy moi artyści stwierdzili, że tak pięknej cerkwi jak hajnowska jeszcze nie widzieli. Bardzo rzadko się zdarza, aby zarówno architektura, jak akustyka cerkwi, harmonizowały ze sobą. To jest wzruszająco piękne. Mam nadzieję, że jeszcze przyjedziemy do Hajnówki.*

«Anima»...

Zakończenie ze str. 15

kiewną czy poważną, ale i jazz oraz folklor. „Sekstet” bierze udział w znanych festiwalach, póki co w obrębie Ukrainy. Chłopcom marzy się koncertowanie po całej Europie.

W festiwalu wystąpili również wykładowcy Ihor Tyłyk i Andrij Karpyneć. Pierwszy z nich jest kompozytorem. Na festiwalu mogliśmy usłyszeć utwór Ihora Tyłyka „Pokajanie” w wykonaniu Akademickiej Kapeli Chóralnej Narodowego Technicznego Uniwersytetu Ukrainy „Politechnika Kijowska”. A. Karpyneć jest dyrygentem. Obaj zajmują się działalnością koncertową. Jednak przede wszystkim, wraz z Ireną Kreczko, są wspaniałymi wykładowcami, co podkreślają sami studenci. To dzięki nim możliwe jest twórcze spełnienie młodzieży. Wykładowcy zachęcają swych podopiecznych do twórczej realizacji, do wcielania w życie swoich idei, marzeń. To właśnie dzięki atmosferze przyjaźni, wzajemnej ufności brzmienie chóru jest tak interesujące.

Zarówno w białostockiej filharmonii, jak i podczas koncertu w Białowieży publiczność na długo pozostała pod wrażeniem występu chóru. Wielkie wrażenie zrobił „Otcze nasz” Wiktora Kikty, kompozytora, który urodził się na Ukrainie, a wiele lat tworzył w Rosji. Píše on w języku ukraińskim, rosyjskim, ale też w starosłowiańskim. Jak mówi dyrygent Iryna Kreczko: „Otcze nasz” W. Kikty jest dla tego interesujące, że mamy możliwość wprowadzać do niego, decydujące o ogólnym wrażeniu, detale muzyczne. Kompozytor napisał ten utwór w sposób, który pozwala na pewną swobodę w wykonaniu. Moment, w którym podczas śpiewu chórzysty kolejno wypowiadają słowa modlitwy „Otcze nasz”, przeplata się ze śpiewem, co było moim pomysłem. Wymownym świadectwem poziomu chóru „Anima” była reakcja znakomitego polskiego kompozytora Romualda Twardowskiego, który w sposób szczególnie docenił autorskie wykonanie jego własnej kompozycji „Błogosłowy dusze moja Hospoda”. Chórzystom, jak sami przyznają, najbardziej znaczące są momenty, gdy po koncercie ludzie podchodzą do nich i mówią, że ich śpiew dopełnił ich modlitwę. Tych chwil się nie zapomina.

Katarzyna PASZKOWSKA
Zdjęcie autorki artykułu

Krystyna KOŚCIEWICZ
Zdjęcie autorki artykułu

Kijowski chór „Zoloti Worota” (u dołu podczas koncertu w żwirowni)

– W końcu w tym roku udało się przyjechać – cieszy się ks. diakon Walery Kaleńczuk, dyrygent Chóru Młodzieżowego Parafii Prawosławnej św. Jerzego Zwycięzcy z Lwowa. – Atmosfera jest bardzo przyjemna, dobra organizacja, a sam festiwal to plejada wielu znakomych zespołów. Można zobaczyć, posłuchać i nauczyć się od innych. W Hajnówce bardzo dobrze nam się śpiewało, akustyka znakomita. Poza tym piękna cerkiew, interesująca architektonicznie, neobizantyńska.

W ramach imprez towarzyszących w Ośrodku Edukacji Leśnej „Jagiellońskie” już po raz trzeci odbył się nocny koncert różnych kultur chrześcijańskich. Tym razem chóry występujące w starej żwirowni nie prezentowały muzyki religijnej. W

sercu Puszczy Białowieskiej zaśpiewało 6 zespołów – z Białorusi, Grecji, Ukrainy, Rosji i Polski. Widowni szczególnie podobały się bałkańskie rytmy z Grecji. Ogromne wrażenie zrobił także przejmujący śpiew kijowskiego chóru „Zoloti Worota”, który wykonał dobrze znane Podlasianom pieśni ukraińskie. Półtorej-godzinny koncert w powstałym po wyrobisku amfiteatrze, gdzie scenografią były jedynie delikatne światła podkreślające naturalne piękno przyrody, pozostawił w niedosyć tysiące zgromadzonych słuchaczy. Tak im się podobało, że chcieliby słuchać jeszcze dłużej.

Право на самовизначення і «паспортні білоруси» Берестейщини

Вибачте, шановна читацька громадо, що в статті буду писати про справи особистого характеру, але вони торкаються долі української культури на Поліссі. Національне усвідомлення прийшло до мене після прочитання газети „Голос Берестейщини” та розмов з рідним дідом. У родині я був винятком, бо інші внуки так уважно до балачок діда не прислухувались.

Згідно з встановленим на всьому Радянському Союзі порядком, в шістнадцять років я пішов у Житлово-експлуатаційну службу (ЖЕС) отримувати паспорт. В радянському паспорті національність була одним з перших питань і вписувалась на другій сторінці. Я вписав національність українець і віддав бланк у віконце „паспортного столу”. І раптово виник скандал! Пані зі столу побігла до начальника ЖЕС-у. Той викликав мене у кабінет і наказав переписати бланки. Я пробував виправдатись і пояснити своє рішення. В голосі начальника відчувалось військове, солдафонське минуле, яке не дозволяло йому бути уважному до людських думок. Іншими словами, слухати він мене не хотів, а крикнув: „Ти б ще себе чеченцем записав” (тобто першорозрядним сепаратистом, українці, бач, потрапили в категорію другорозрядних). Розмова була скінчена. Так появилася ще один білорус за паспортом.

Пізніше, як був вже членом Українського громадсько-культурного об'єднання Берестейської області дізнався, що набагато старіші від мене Микола Ячник та Павло Пилипук спробували змінити запис у графі національності, але їм відмовлено всупереч другій статті закону „Про національні меншини в Республіці Білорусь”, яка стверджує, що „приналежність до національної меншини є питанням індивідуального вибору громадянина Республіки Білорусь”. Звучить як анахронізм, але факт. Паспортних білорусів в нашої української організації була більшість.

Нещодавно, коли у мене народилася дочка, я поніс папери на реєстрацію. Відомо ж у графі про свою національність написав – українець. Паспортни-

ка заявила, що може вносити тільки таку національність, яка стоїть у мене в паперах, а оскільки батько і мати записані білорусами, розмова також могла закінчитися нічим. Не подіяла і присутність закону „Про національні меншини”. От як би хтось з батьків був такої національності – тоді прошу дуже. Питаю: а якщо писар помилився? Виправте помилку і все буде добре.

Мою бабуню по матері якийсь добродій записав українкою і я вирішив поспробувати цей шлях. Кажу жіночкам у Домі громадських обрядів, що буду пробувати через матір. Ну, ну – недовірили кажуть їх очі. Де вона народилася? У Бересті! Давайте перевіримо, яка вона там українка. І ось переді мною записи 1946 року. Очі у працівниць стають круглі. Мої дід і баба записані українцями, а в моєму посвідченні дочка 100-відсоткових українців стала білорускою. Як пояснити цей факт? А як пояснити, що я у 2007 році ставлю такі питання перед паспортниками? Правда не шило – але й так у мішкови не сховаш.

Тепер тільки доведеться провести і оплатити процедуру зміни посвідчення про народження. Після ж моя дитина зможе мати запис в паперах, який зніме підставу для дурних питань у майбутньому. А як же бути тим українцям Берестейщини, в кого дід і баба не були за паспортом українцями? Провірте папери своїх рідних з сорокових років, і може будете здивовані, але також знайдете формальні підстави для пробивання залізобетонної стіни законодавства.

Політика перелицювання, на жаль, пустила у нас довге коріння і швидко важко буде знайти тих, хто здійснював

Бересть. Пам'ятник преподобному Афанасію (Филиповичові), який загинув у 1648 році. І він став „паспортним білорусом”, адже національність цю приписується також цим етнічним українцям, які у минулому народилися та діяли на території Берестейщини і Пінщини. (Фото Ю. Гаврилюка)

її на місцях. Відповідь на те питання дозволило б розкрити ще одну „білу пляму” поліської історії. І. Карпук розповідав як силоміць заміняли старі паспорти лише для зміни запису у отій графі. Бували й просто кумедні історії, коли хлопці йшли до війська українцями, а після повернення паспорт їм видавали вже зі зміненим записом. Мій дід у пізньому радянському паспорті мав записану національність білорус, але в якому конкретно році його переписали до іншого народу розповісти він мені так і не встиг.

Віктор МІСНОК, Бересть

Шевченкова станиця над Балтійським морем

Кожного року тисячі українців прибувають 22 травня на високий Дніпровий берег, де на горі біля Канева височіють могила Тараса Шевченка та пам'ятник йому. Так само жива пам'ять про нього і в містечку Білий Бір, що на узбережжі Балтійського моря, при в'їзді до якого перед очима гостей постає курган із пам'ятником Кобзареві, а поруч нього розташований гуртожиток комплексу шкіл з українською мовою навчання.

Ця українська станиця на північному заході Польщі виникла внаслідок акції „Вісла”, коли весною 1947 року на території Кошалінського воєводства (зараз належить воно до Західнопоморського воєводства з адміністративним центром у Щеціні) поселено біля 32 тис. українців. Привезено їх сюди переважно із Надсяння, отже із землі, яка особливо вписана у історію національного вшанування Тараса Шевченка. Саме в головному місті Надсяння – Перемишлі, 10 березня 1865 року відбувся перший на західноукраїнських землях Шевченківський вечір, на якому вперше виконано публічно пісню на слова вірша надніпрянця Павла Чубинського, тоді приписуваного Шевченкові. Так – йдеться про вірш, що починається словами „Ще не вмерла Україна”, який став українським національним гімном – у поєднанні із музикою народженого

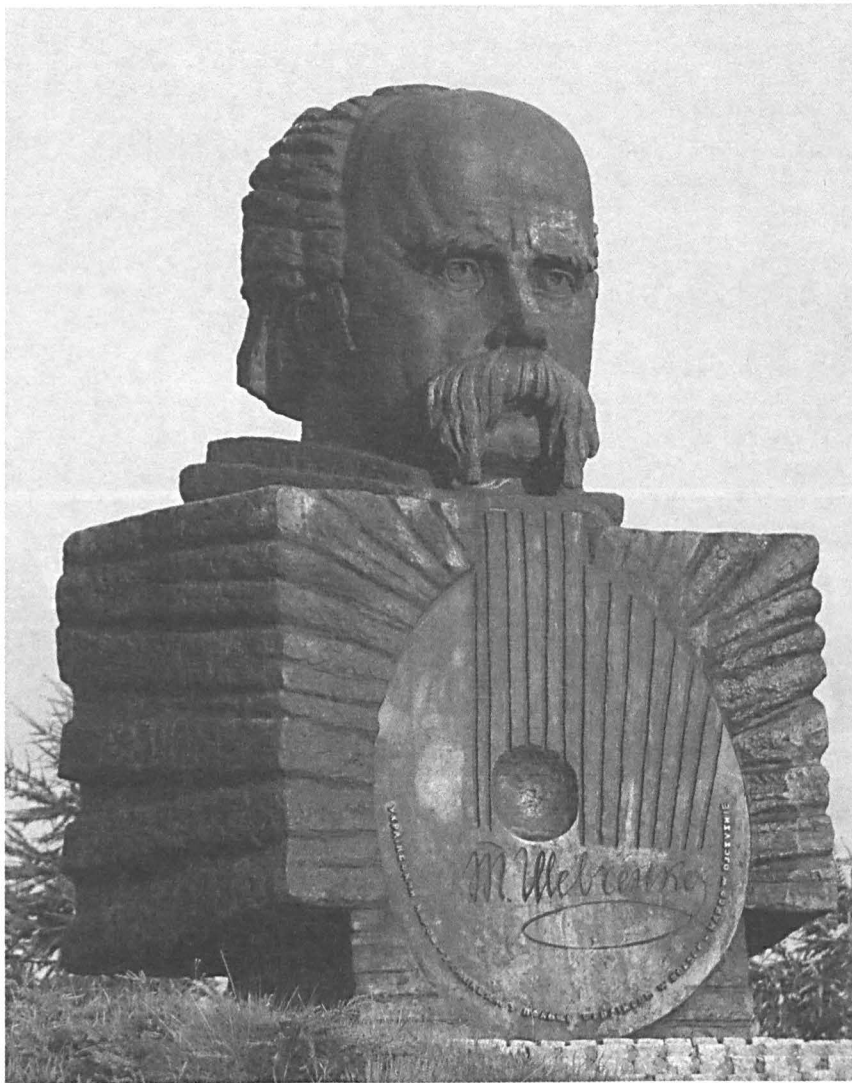
над Сяном Михайла Вербицького. Але ця, вірна Шевченковому „Заповітові”, земля не тільки мала не бути Україною – вона мала ще бути землею без українців!

Зрозуміло, організатори виселення, обраховуючи число українців Закерзоння на 20 тис., сподівалися на їх повне розпорошення поміж поляками – по декілька лише родин у одній місцевості. Оскільки в ході виселення показалося,

що українців насправді кілька разів більше, принципу цього не вдалося зберегти й, зокрема, у Ольштинському та Кошалінському воєводствах виникли українські скупчення, а в деяких місцевостях українці стали переважати. Згодом, коли у 50-тих роках політика польської „партійно-державної” влади змінилася, почали тут виникати сильні осередки української освітньої і культурної діяльності.

Будинок Початкової школи із українською мовою навчання у Білому Борі, яка у 1961 року отримала ім'я Тараса Шевченка

Пам'ятник Тарасові Шевченкові та пропам'ятна дошка на будинку Початкової школи

Одним із таких осередків стало, розташоване 50 км південніше від Кошаліна, містечко Білий Бір. Його історія сягає правління тут у XIII ст. поморського князя Мстивоя, згодом володіли ним хрестосці, від яких отримало міські права, від половини XV ст. належало до Корони Польської, а наприкінці XVIII ст. заволоділа ним Прусія. Весною 1945 року, після боїв за т.зв. Поморський вал, замінене у фортецю місто, яке німці звали Бальденбург, було сильно знищене й обезлюднене. Отже, як і інші місцевості Возз'єднаних територій, було заново заселене поляками, в тому числі і репатріантами „з-за Бугу”, а у 1947 році українцями вигнаними із Перемищини та східної частини Лемківщини. Яка тут докладно процентна доля українців зараз важко сказати, адже одні кажуть, у двохтисячному місті їх біля 30 відсотків, інші, що у Білому Борі та Білобірській гміні українців навіть більше.

Як би не рахувати, саме тут почала у вересні 1958 року діяти перша у Польщі початкова школа з українською мовою навчання, яка у березні 1961 року, отже у соті роковини смерті поета, отримала ім'я Тараса Шевченка. Завдяки діючому при школі гуртожитковій школиця стала вогнищем рідномовної освіти для нараховуючої біля 50-ти тисяч української громади на балтійському Помор'ї – у тодішньому Кошалінському, Щецінському та Гданському воєводствах.

Довгий час діти, які закінчували навчання у білобірській школі, або у пунктах навчання по селах і містечках Помор'я, та бажали надалі вчитися в українському середовищі – мусили їхати аж на західну Сілезію, де від 1957 року діяв загальноосвітній ліцей у Лігніці, або на дещо ближчу Ольштинщину, де у 1968 року зорганізовано український ліцей у Гурові Ілавецькому. Бажаючи стати вчителями, в тому числі й української мови, мали тоді змогу вчитися в українських класах педагогічного ліцею у Бартошицях (Ольштинщина), які почали працювати від 1956 року та проіснували 14 років, аж до реформи шкільної освіти, яка зовсім ліквідувала школи цього типу.

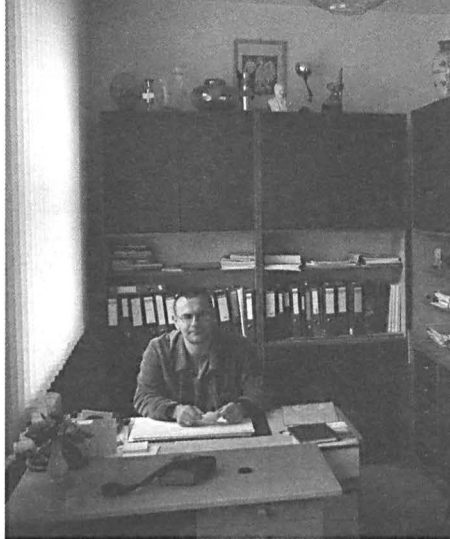
Щойно на початку 1990-тих років з'явилася можливість створити у Білому Борі український ліцей. Пов'язане це було зокрема із будовою новою гур-

тожитку для шкільної молоді, оскільки старий, який служив початкової школі від початку її існування, був у 1983 році закритий з огляду на технічний стан. Дітям прийшлося декілька років проживати у гуртожитках інших білобірських шкіл, а батьки і вчителі заснували громадський комітет, який почав збирати кошти на побудову нового будинку. Будова, яка почалася вже у 1987 році, при великій фінансовій допомозі всієї української громади у Польщі та української діаспори у Америці і Західній Європі, привернула до Білого Бору увагу світового українства.

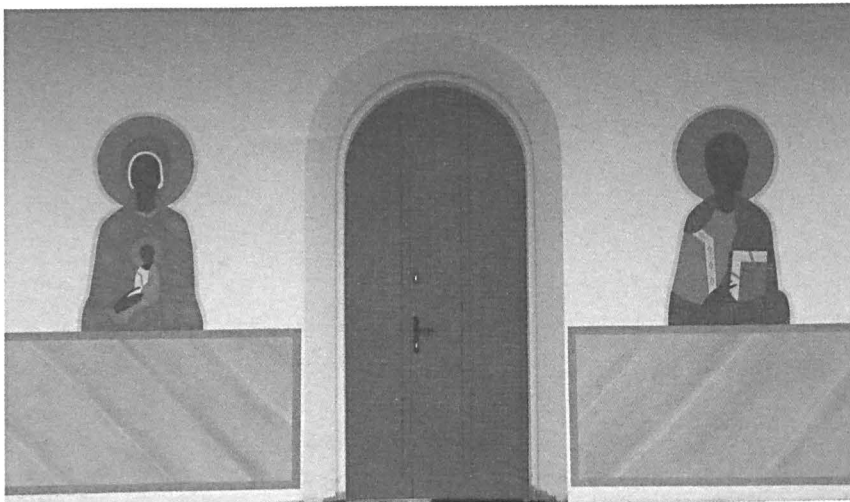
Оскільки Україна тоді ще не була самостійною, саме у приміщенні ново-збудованого гуртожитку у 1990 році відбувся 1-й Світовий Форум українців, а також Форум молоді. А з початком шкільного року 1990/1991 почав працювати перший клас загальноосвітнього ліцею – цим самим виник Комплекс загальноосвітніх шкіл ім. Тараса Шевченка. В його склад входила початкова школа, яка залишилася у старому будинку в центрі міста та чотирьохкласний ліцей, який почав користуватися приміщеннями у шкільному комплексі, розташованому поруч новозбудованого гуртожитку – на окраїні містечка.

Незабаром, у 1991 році на кургані висипаному перед гуртожитком став символічний знак постійної вже присутності українців над Балтійським морем – пам'ятник Тарасові Шевченкові, будучий подарунком українського народу українцям, які проживають у Польщі. Автором монумента у формі козацького хреста є Анатолій Ігнащенко, а виконав його у Києві різьбар Василь Бородай. Зараз кожного року біля білобірського пам'ятника Тарасові Шевченкові відбуваються не лише шкільні урочистості, але й святкування за участю офіційних представників державної влади Польщі і України та українців, які проживають на західних і північних землях.

Діючий майже півстоліття осередок українськомовної шкільної освіти у Білому Борі це зараз, після чергової реформи шкільництва у Польщі, 6-класна початкова школа з дошкільним „нулевим” класом, 3-річна гімназія та 3-річний ліцей. Зрозуміла справа, що освіта тут не повністю українська, адже учням в майбутньому приходится вчитися у польськомовних вузах та працювати у

Три покоління вчителів білобірської школи. Андрій Дрозд, сьогоднішній директор освітнього комплексу та керівник ансамблю „Вітрогон” у своєму робочому кабінеті. Ірина Дрозд (з карткою), директорка школи у 1975-2004 роках, зараз голова Українського вчительського товариства (саме відправляє чергову групу учнів на літній табір в Україні). Галина і Данило Древки перед будинком першого шкільного гуртожитку (Данило керував школою у 1960-70-их роках) – вони виростили ще на Рідних землях.

Проектована Юрієм Новосільським церква Різдва Пресвятої Богородиці та розписи біля входних дверей до неї

польськомовному середовищі (україністами стають же одиниці). Тому, для прикладу, у ліцеї окрім 5-ти годин української мови і літератури по-українськи відбувається ще навчання історії та географії України, музики, українською мовою користуються вчителі-вихователі у школі, як і гуртожитку, а також під час позалекційних занять.

Зрозуміло, школа є водночас і культурним осередком. Постійно працюють тут самодіяльні колективи – в тому числі широковідомий танцювальний ансамбль „Вітрогон” (у 2002 році виступав на фестивалі „Підляська осінь”), хор „Джерело”, вокально-інструментальна група „Оксамит”, гурт живого слова „Калиновий міст”, які беруть активну участь у культурних заходах у Польщі і за кордоном. А просторий гуртожиток не пустує також під час канікул, адже саме тоді проходять тут культурно-освітні заходи за участю української молоді із цілої Польщі.

Білий Бір це також важливий осередок релігійного життя українців, зок-

рема, грекокатоликів (в самому місті православних українців властиво немає). У 1957 р. засновано тут станицю греко-католицької Церкви, яка могла тоді діяти лише у структурі Польського римокатолицького костела, а від 1991 року існує самостійна парафія (її паства це біля 200 родин). Випадаюче 21 вересня храмове свято Різдва Пересвятої Богородиці кожного року збирає в Білому Борі тисячі вірних, а від деякого часу відбуваються ще перед ним фестивалі церковної пісні та поезії.

Освячена у 1996 році церква Різдва Пресвятої Богородиці, яка стоїть недалеко від Шевченкового пам'ятника і гуртожитку є черговою родзиною Білого Бору. Її проект та іконопис виконав Юрій Новосільський – це єдиний храм, який є повністю „авторським” твором цього чи не найбільш відомого мистця-малювача у Польщі. Хоч більш відомий він у світі як Єжи Новосельські, то однак іменувати його „польським художником” мені було б важко, адже маестро, коли мав я нагоду побувати на зустрічах

із його участю у Кракові, де він народився та постійно проживає, говорив зовсім пристойною українською мовою та казав „ми” маючи на думці українців. Але що ж – мистецьке середовище, в якому цей народжений у 1923 році син українця і німкені, постійно живе та працює, є польським то і його в світі вважають назагал польським творцем, хоч і часто підреслюється, що за віровизнанням він православний, а його творчий стиль сформований під великим впливом українського іконопису.

Все ж таки балтійське узбережжя це не батьківські землі, де все українським духом дише, і навіть такі осередки як Білий Бір не в силі загальмувати постійний процес розмивання української громади. З-посеред виселенців найкраще „тримаються свого” українці у сьогоднішньому Вармінсько-Мазурському воєводстві, куди у 1947 році потрапило біля 57 тис. українців – за даними перепису 2002 року українську національність задекларувало тут 12 тис. осіб.

На територію сьогоднішнього Західнопоморського воєводства, до якого належить зараз Білий Бір, привезено 46 тис. українців, а за даними із 2002 року українську національність мало тут задекларувати лише 3,9 тис. осіб. Зрозуміло, дані ці не надто достовірні, але важко заперечити, що величезне число нащадків „поселенців із Акції «В»” справді втратило вже свій зв'язок з українською традицією та культурою, що і в сімейному побуті щораз рідше вживається українська мова. На жаль, видно це і в Білому Борі, де зараз у початковій школі, гімназії та ліцею, тобто у 12-ти класах, всього-на-всього 120 дітей.

А все ж таки – у припадаюче на цей рік шістдесятиріччя Акції „Вісла” можна сказати, що українці і над Балтійським морем не розчинилися у чужорідній стихії, і хоч в умовах виниклих внаслідок депортації важко їм боротися за своє національне виживання, то не здаються. А видимим цього знаком є присвячений Шевченкові білобірський освітній комплекс, бережений втілений у бронзу духом Кобзарєвого слова.

Юрій ГАВРИЛЮК
Фото автора статті

Ostróg – Wołyńskie Ateny

Wołyń, Ostróg, kniaziowie Ostrogscy... Te nazwy i nazwiska są bliskie każdemu z Podlaszan, którzy interesują się ukraińską przeszłością i kulturą. Właśnie z wołyńskiej ziemi przybyli w większości nasi przodkowie, w XII-XIV w. wołyński gród Włodzimierz był dla ziem nad środkowym Bugiem, skupionych wokół Brześcia, Drohiczyna i Bielska książęcą stolicą, tutaj też rezydowali ruscy biskupi, pod których opieką aż do końca XVIII w. znajdowały się podlaskie cerkwie. Chociaż więc teraz często nie zdajemy sobie z tego sprawy, nasi przodkowie przez wieki żyli w zupełnie innej niż obecna przestrzeni historycznej i religijnej. Jej najstarszymi i głównymi ogniskami oraz punktami orientacyjnymi były wielkoksiążęcy i metropolitalny Kijów, książęcy i eparchialny Włodzimierz, do których w ostatnim ćwierćwieczu XVI w. dołączył Lwów, będący inicjatorem ruchu brackiego, oraz Ostróg, określany wówczas mianem Wołyńskich Aten – siedziba znamienitej szkoły i drukarni, których fundatorem był Wasyl-Konstantyn Ostrogski.

W dziejach kultury ukraińskiej wiek XVI to epoka przełomowa, do czego przyczyniła się m.in. coraz silniejsza ekspansja kultury polskiej, przeżywającej wówczas swój „złoty wiek”. W czasach swej świetności Ruś, czerpiąc wzorce kulturowe z Bizancjum, wyprzedzała swego zachodniego sąsiada. Także później, aż do drugiej ćwierci XVI w., w sferze kultury Polska nie miała specjalnie czym imponować Rusi, którą oddzielała bariera religijna. Wkrótce jednak dorobek nagromadzony w poprzednich stuleciach przestał wystarczać, a ruskie freski, którymi z nakazu Jagielly przyozdobiono ściany królewskich kaplic na Wawelu i na zamku w Lublinie, były już tylko świadectwem minionej epoki, tym bardziej że upadające pod tureckimi ciosami Bizancjum przestało promieniować na kraje *religii greckiej*. Wprawdzie greccy uczeni, którzy uszli ze zdobytego Konstantynopola i osiedli w Italii, stali się współtwórcami zachodnioeuropejskiego odrodzenia, ale objęło ono kraje kultury łacińskiej, do których należała też Polska. Kraje kręgu kultury bizantyńskiej zaczęły coraz bardziej pozostawać w tyle. Ale z czasem nowe prądy zaczęły przenikać także do społeczeństwa ruskiego, pobudzając działania w kierunku odrodzenia jego życia religijnego i kulturalnego. Już w drugiej połowie XVI w. okazało się, że zmierzch

kultury opartej wyłącznie na tradycjach „doby książęcej” był jedynie przejściowym kryzysem, stopniowym przeżywaniem się form, które okazały się przestarzałe i nie nadążające za potrzebami nowej rzeczywistości.

Czołową postacią pierwszego okresu tego odrodzenia był Konstantyn Wasyl Ostrogski (1526-1608), który według legendy genealogicznej miał pochodzić od najpotężniejszych władców Rusi Halicko-Wołyńskiej – Romana Mstisławicza i jego syna Daniela. Rodowód ten jest wątpliwy, lecz doskonale odzwierciedla rolę, którą odgrywał w XVI w. wołyński ród Ostrogskich – potężnych opiekunów Cerkwi i niekwestionowanych przywódców Rusi. Jeden z pierwszych znanych przedstawicieli rodu, Fedor, stał się nawet świętym Cerkwi ruskiej. Jak świadczy dawny łopis był to *mały wielkiej dzielności i waleczności*, który brał m.in. udział w bitwie pod Grunwaldem, a także należał do stronnictwa ruskiego popierającego księcia Świdrygiełłę i walczył u jego boku. U schyłku życia obrał stan duchowny i został mnichem w Monasterze Peczerskim w Kijowie, gdzie dokonał swego ziemskiego żywota. *Porzucił pokusy tego świata i książęcą sławę* – zapisano o nim w XV-wiecznym *Pominniku* – *i przyjął święty stan zakonny. Z zapalem oddawał się czynom pobożnym aż do swej*

śmierci. Ciało mnicha Feodosija, bo takie przybrał imię zakonne, pochowane zostało w Dalekich Pieczarach i spoczywało tam nietknięte przez czas, zaś nad grobem działały się cuda, wkrótce więc został kanonizowany (pamięć 11/24 sierpnia).

Prawnukiem Fedora był Konstantyn (ok. 1460-1530), za życia którego imię Ostrogskich zaświeciło pełnym blaskiem. Stało się to głównie dzięki sukcesom na bitewnych polach, które Konstantyn zaczął odnosić w latach 90. XV w., gdy Wielkie Księstwo Litewskie i Ruskie było stale najeżdżane przez współdziałającego z moskiewskim władcą chana krymskiego Mengli-Gereja. Zwycięstwa nad Tatarami utorowały wołyńskiemu księciu drogę do stanowiska naczelnego dowódcy (hetmana wielkiego) sił zbrojnych Wielkiego Księstwa Litewskiego (1497 r.). W tej roli walczył on zarówno z Tatarami, jak też z Moskwą, podczas wojen o Siewierszczyznę i Smoleńszczyznę, największą sławę zdobywając w bitwie pod Orszą (1514), gdy rozgromił dwukrotnie liczniejsze wojska moskiewskie. Konstantyn Ostrogski uważany jest też za najwybitniejszego opiekuna i świeckiego protektora Cerkwi prawosławnej w pierwszym ćwierćwieczu XVI w., co potwierdza cały szereg dokumentów o szczodrych ofiarach na rzecz cerkwi i monasterów, zarówno w dobrach rodowych, jak i w stołecznym Wilnie czy faktycznej siedzibie

***Wieża Murowana** – najstarsza murowana budowla na Górze Zamkowej, która pełniła rolę mieszkalną i obronną (grubość ścian od 2 do 2,6 m). Wzniesiona została najprawdopodobniej jako siedziba protoplasty rodu – Daniły Dymitrowicza z Ostroga (zm. ok. 1366-1370 r.), który wg części historyków był synem ruskiego księcia Wasylka Romanowicza, wnuka Daniły Romanowicza Halickiego (inni uważają go za wnuka zruszczonego litewskiego księcia Narymunta, ochrzczonego pod imieniem Dawida). Obecnie znajduje się w niej Ostrogskie Muzeum Krajoznawcze.*

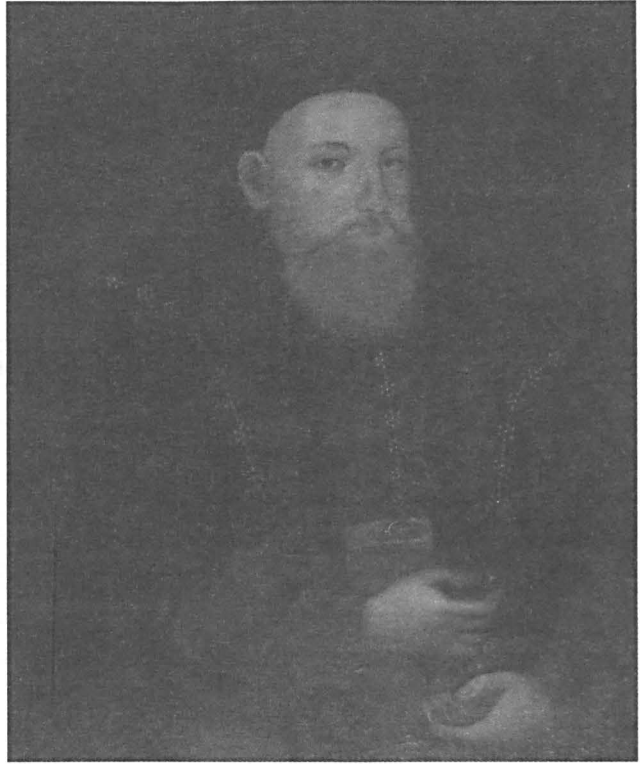
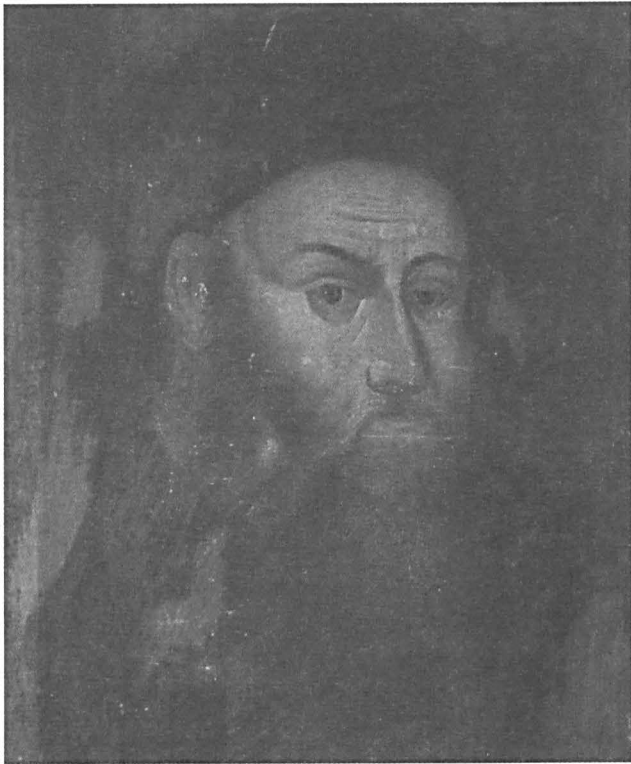
metropolity kijowskiego – Nowogródka. Specjalną troskę widzimy w stosunku do Monasteru Peczerskiego w Kijowie, w którym spoczywali przodkowie Konstantyna – pradziad Fedor-Feodosij i dziad Wasyl.

Ogromny autorytet księcia, który oprócz dożywotniego hetmaństwa jako

jedyny ruski arystokrata zajmował uważane za najwyższe w państwie i zastrzeżone wyłącznie dla katolików stanowiska kasztelana wileńskiego i wojewody trockiego, miał niemały wpływ na stabilizację stanowiska Cerkwi prawosławnej – m.in. w 1511 r. na skutek jego zabiegów ogłoszony był przywilej potwierdzający

***Panorama współczesnego Ostroga.** W centrum – Góra Zamkowa, na której w XI w. powstał obronny gród z umocnieniami drewniano-ziemnymi, a od XIV w. znajdowała się murowana warowna siedziba książąt Ostrogskich.*

Konstantyn Ostrogski i jego syn Wasyl-Konstantyn – fundator «Wołyńskich Aten»

prawo metropolitów kijowskich i poszczególnych biskupów do autonomii wobec władz świeckich w dziedzinie sądownictwa i administracji cerkiewnej. O jego osobie następnym pokoleniom przypominała rzeźba w peczerskim soborze Uspeńskim, umieszczona w 1579 r. nad jego grobem, przedstawiająca księcia spoczywającego snem wiecznym – w zbroi, ze złotą koroną i łańcuchem na piersi (wraz z soborem uległa zniszczeniu jesienią 1941 r.). Przez kolejne stulecia przybywający do soboru pielgrzymi zatrzymywali się przed nim i z podziwem słuchali opowieści o wielkim strażniku ruskiej wiary i tradycji.

Spadkobiercą sławy i fortuny Konstantyna był Wasyl, który po osiągnięciu pełnoletności zaczął używać imienia ojca, a także tytułu z *Bożej łaski księcia na Wołyniu*. Wydatnie powiększył też ojcowską schedę, stając się najbogatszym magnatem Rzeczypospolitej – w jego rękach znalazła się trzecia część Wołynia, a także liczne majątki na Kijowszczyźnie, Bracławszczyźnie, w woj. ruskim, a nawet w Polsce. Poza tym w ostatnim ćwierćwieczu XVI w. większość obszarów ukraińskich, które na mocy postanowień sejmu lubelskiego zostały włączone do Korony Polskiej, także znalazła się pod kontrolą Wasyla-Konstantyna, dożywotniego wo-

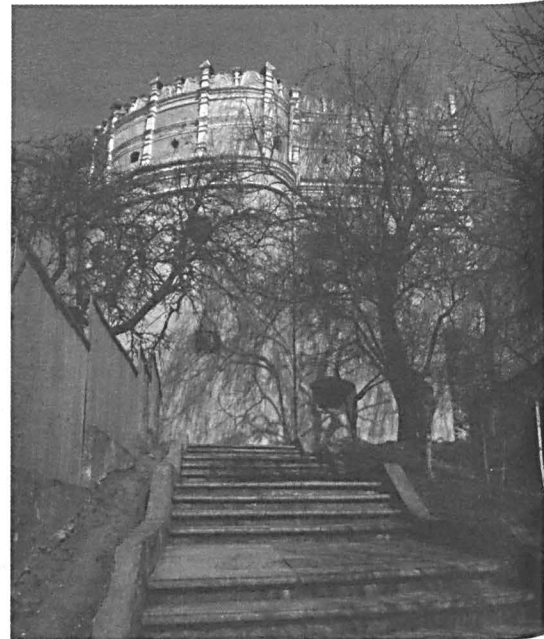
jewody kijowskiego i jego synów, którzy pełnili funkcje wojewodów i starostów na Wołyniu, jak też na Kijowszczyźnie i Podolu, gdzie brali aktywny udział w kolonizacji pogranicza z tzw. Dzikim Polem.

Jednak miejsce w historii zapewniły Wasylowi-Konstantynowi Ostrogskiemu przede wszystkim dokonania w dziele opieki nad Cerkwią i ściśle z nią związaną kulturą, której ośrodkiem uczynił swą rodzową siedzibę. Głównym zadaniem koła intelektualnego, które z inicjatywy księcia skupiło się około 1575 r. w Ostrogu, było przygotowanie drukowanego wydania Biblii w języku cerkiewnosłowiańskim. Inicjatywa ta wynikała nie tylko z potrzeb praktycznych, ale i ideologicznych – jako odpowiedź na zarzuty rzymskokatolickich teologów i publicystów o intelektualnym upadku Cerkwi ruskiej. Szczególne aktywny w tej antyprawosławnej akcji propagandowej był jezuita Piotr Skarga, który w dedykowanym właśnie księciu Ostrogskiemu dziele *O jedności Kościoła Bożego...* (napisane w 1574, wydane w 1577 r.), szczególnie podkreślał brak oświaty wśród ówczesnego duchowieństwa ruskiego, co według niego było zupełnie zrozumiałe, skoro nie znało ono greki i łaciny. *Nie było jeszcze na świecie i nie będzie* – podkreślał jezuita kaznodzieja – *żadnej akademii, ko-*

legium, gdzie by teologia, filozofia i inne nauki wyzwolone innymi językami wykładane były... Spośród ludzi słowiańskiego języka żaden uczonym być nie może.

Jednoznacznym dowodem na mylność tego rodzaju przekonania była praca ostrogskiego koła prawosławnych uczonych (zarówno pochodzenia miejscowego, jak i Greków), mająca przede wszystkim charakter szerokich studiów historyczno-filologicznych nad tekstami biblijnymi i teologicznymi, stąd też otrzymało ono miano „akademii”. Skoncentrowanie pokaźnego grona *doktorów* biegłych w różnych naukach pozwoliło około 1578 r. na otwarcie w Ostrogu „kolegium grecko-słowiańsko-łacińskiego” – pierwszej prawosławnej szkoły o charakterze humanistycznym, w której oprócz teologii i filozofii wykładano też tzw. siedem sztuk wyzwolonych (gramatyka, retoryka, dialektyka, logika, arytmetyka, muzyka, astronomia). Prawdziwie rewolucyjną innowacją, która wkrótce weszła na stałe do praktyki oświaty szkolnej na Rusi, była równoczesna nauka trzech języków – starogreckiego, cerkiewnosłowiańskiego i łacińskiego.

Oczywiście prace redakcyjne nad tłumaczeniami poszczególnych ksiąg biblijnych były tylko pierwszym etapem realizacji zamysłu wydania Biblii, gdyż nie-

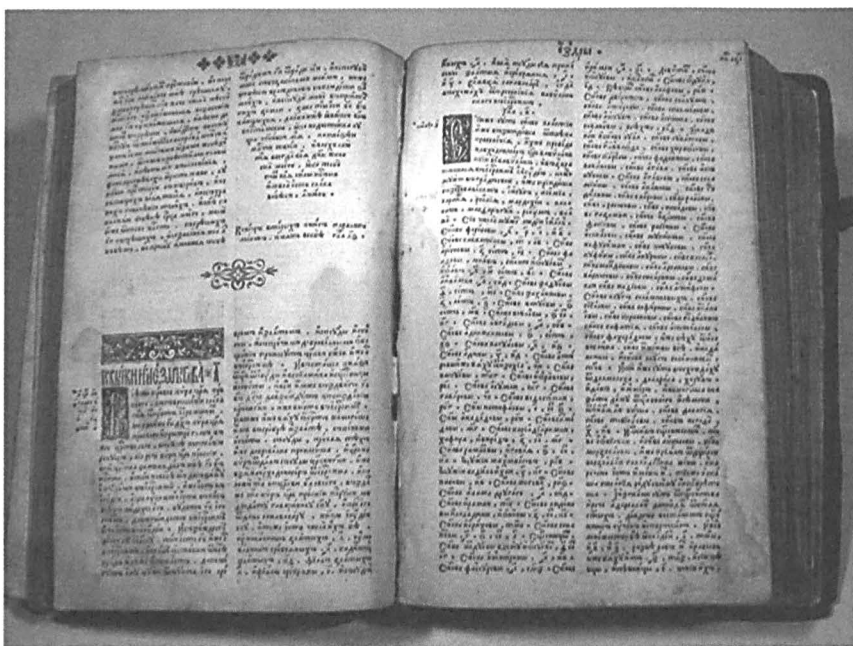
Muzeum Książki i Drukarstwa, które otwarto w 1985 roku, ulokowano w XVI-wiecznej Bramie Łuckiej

zbędne było też urządzenie drukarni cyrylicznej, czego dokonał *Moskwicin* Iwan Fedorow, który wcześniej działał w Zabułodowie i Lwowie. Otrzymawszy zaproszenie od księcia Konstantyna do przyłączenia się do ostrońskiego grona *uczonych mężów* i urzędzenia drukarni, Fedorow na początku 1575 r. opuścił Lwów i udał się na Wołyń, najpierw do Dermania, później do Ostroga, gdzie przebywał do 1582 r. Przy jego bezpośrednim udziale wydanych zostało 5 ksiąg – *Bukwar*, *Kniha*

Nowaho Zawita (Psałterz z Ewangelia), objaśnienia do Ewangelii pt. *Kniżka sobranije wiszczej nużnijszych*, wierszowana *Chronolohija* Andrzeja Rymszy, a w końcu główne dzieło ostrońskich „akademików” – *Biblia* w języku cerkiewnosłowiańskim (zwana *Ostrogską*), licząca 1256 stron in folio. Jej druk, podczas którego zastosowano 6 rodzajów czcionek (4 cyryliczne i 2 greckie) specjalnie przygotowanych dla tego wydania, ukończono w 1581 r.

Biblia, jako najważniejsza księga chrześcijańskiej cywilizacji europejskiej już w ciągu pierwszego półwiecza od pojawienia się pierwszej książki drukowanej – *Biblii* Gutenberga (1455 r.) – miała ponad sto wydań. Były to głównie wersje łacińskie, ale w XVI w., wraz z postępami reformacji pojawiało się coraz więcej tłumaczeń na języki narodowe. Wkrótce też podjęta została próba wydania Biblii w języku cerkiewnosłowiańskim – *doktorem Franciskom Skorinoju* iz sławnaho *hrada Połocka*, który w latach 1517-1519 w czeskiej Pradze wydał Psałterz i dwadzieścia dwie księgi Starego Testamentu (pod ogólnym tytułem *Biblii ruskiej*). Według zapewnień wydawcy były one *zupolnie wyłożeny na ruskij jazyk...* *Bohu ko chti, ludiem pospolitym k nauce*, lecz nie był to jednak język „żywy”, a uwspółcześiona przez Skorynę wersja języka cerkiewnosłowiańskiego, nasyciona licznymi białorutenizmami zarówno w gramatyce, jak i w słownictwie, przez co łatwo zrozumiała dla ogółu.

Propagowana przez reformację idea tłumaczenia ksiąg biblijnych na język bliiski potocznej mowie ogółu wiernych, który obok określenia *język ruski* otrzymał miano *języka prostego* (*mowy prostej*), w ciągu XVI w. znalazła licznych zwolenników także wśród intelektualnej elity ziem ukraińskich. Jednym z pierwszych był Michał Wasylewicz, syn protopopa z Sanoka, który w wołyńskiej Peresopnicy w latach 1556-1561 tłumaczył Ewangelię *iz jazyka bolharskoho na mowu ru-*

Biblia Ostrogska – do dnia dzisiejszego zachowało się prawie 300 jej egzemplarzy (z około 1,5 tys. wydrukowanych).

skuju... dla lipszoho wyrozumienia ludu chrystianskoho pospolitoho. Współczesny Ewangelii Peresopnickiej jest ruskójczyzny Apostoł z lat 60. XVI w., odnaleziony w monasterze w Krechowie koło Lwowa.

Zarówno Ewangelie, jak i Dzieje Apostolskie w „prostej” wersji ruskiej były już w końcu XVI i na początku XVII w. wykorzystywane podczas nabożeństw cerkiewnych. Wywoływało to jednak sprzeciw konserwatystów w rodzaju mnicha Iwana Wiszeńskiego (pochodził z Sudowej Wiszni koło Lwowa), który w jednym ze swoich listów nawoływał: *Jewanhelija i Apostola w cerkwi na Liturhiji prostym jazykom ne wyworoczajte... knihi cerkowny wsi i ustawy słowianskim jazykom drukujcie*. Jednak i on uznawał, że konieczne jest objaśnianie mało zrozumiałych tekstów cerkiewnosłowiańskich: *po Liturhiji że, dla wyrozumijnja ludskoho po-prostu tołkujcie i wykładajte*.

W końcu XVI w., a więc w siedem wieków po nadaniu mu rangi literackiej, język cerkiewnosłowiański był słabo zrozumiały dla ludu chrystianskoho pospolitoho. Zwracał na to uwagę Walentyń Nehalewski, autor kolejnego przekładu Ewangelii, dokonanego w 1581 r. na Wołyniu, pisząc w przedmowie, że podjął się tego wysiłku, *ne sam z swojej chuti, a to uczynił za namowoju i napominaniem mnohich uczonych, bohobojnych, a słowo Bożeje miłujuczych ludej, kotoryje pisma polskoho czytati ne umijut, a jazyka słowenskoho, czytajuczy pismom ruskim, wykładu z słow jeho ne rozumijut*. Dlatego też wprowadzenie języka ruskiego do literatury religijnej znacznie poszerzało krąg jej aktywnych odbiorców, co podkreślał metropolita Piotr Mohiła w przedmowie do *Małoho Katychyzisu* (Lwów 1645), stwierdzając, że wydaje się go w języku ruskim, *aby ne tylko samyje jereje w parafiach swoich... nauku podawali na koždyj deń, ale też i swickije prawosławnyje umijuczyji czytati, ne umijuczym i prostijszym s powinosti sposobom nauku prepodajuczy zaprawowali...* Lwowski Triodon z 1664 r. nakazywał, aby Katechizm *czesti dialektom domasznim, po odpusti Litti w przytwori*.

Zwolennikiem mowy prostej był też Hryhorej Chodkiewicz, który w przedmowie do wydrukowanego w Zabłudowie *Jewanhelija uczytelnoho* przyznał: *Myślałem również o tym, żeby księgę tę dla lepszego zrozumienia przez prostych lu-*

Serhij Kybkalo – dyrektor powołanego w 1981 roku Państwowego Rezerwatu Historyczno-Kulturalnego Miasta Ostroga, u podnóża Nowej (Okraglej) Baszty, którą wzniesiono na początku XVI w.

dzi przełożyć na prostą mowę i bardzo się o to troszczyłem. Lecz doradzili mi ludzie mądrzy i w piśmie tym uczeni, że przy przekładaniu z dawnych powiedzeń na nowe pomyłki czyni się niemałe, jak to teraz można zobaczyć w księgach na nowo przełożonych. Przeto ową księgę, jako dawno temu pisaną, kazałem tak jak jest wydrukować... Dlatego też księgi drukowane przez Iwana Fedorowa w Zabłudowie wyszły w wersji cerkiewnosłowiańskiej. Cerkiewnosłowiańską szatę językową miała i ostrogska Biblia, lecz w tym przypadku było to zgodne z pierwotnym zamierzeniem jej redaktorów, którzy pragnęli dać tekst w języku uświęconym przez tradycję, pełniącym wśród prawosławnych Słowian taką samą rolę jak łacina w świecie zachodnim.

Nie można jednak zapominać, że w ówczesnej praktyce, także liturgicznej, wymowa tekstów pisanych po cerkiewnosłowiańsku, była dostosowywana do fonetyki ówczesnego języka ukraińskiego, co znalazło odbicie również w transkrypcjach alfabetem łacińskim. Zbliżona do fonetyki języka wiernych i duchowieństwa wymowa tekstów w języku cerkiewnosłowiańskim, często nasasyconych też innymi elementami ukraińskimi, sprzyjała traktowaniu go jako jednego z wariantów własnego języka literackiego. Jednak znaczna bliskość języka cerkiewnosłowiańskiego do żywego języka mieszkańców Ukrainy i Białorusi, która przez dłuższy czas ułatwiała rozwój literatury, w warunkach drugiej połowy XVI w. stała się czynnikiem hamującym rozwój języków literackich na narodowej osnowie,

przyśpieszając tym samym polonizację. Ale w epoce, gdy drukowana była *Biblia Ostrogska*, z tych następstw sprawy sobie nie zdawano, tym bardziej że nadal pokutowało przekonanie o wyższości języków dawnych i praktycznie martwych nad mową potoczną, dostępną ogółowi „prostaczków” (w ówczesnym języku polskim objawem tego kompleksu były tzw. makaronizmy, czyli wplatanie słów lub całych fraz łacińskich).

Wprawdzie na początku XVII w. w związku z brakiem zainteresowania ze strony sędziwego księcia Konstantyna ostrogska uczona akademicka drukarnia i szkoła zaczęły podupadać, lecz ich działalność pozostawiła trwałe ślady. Szczególny los przypadł *Biblii Ostrogskiej*, bo chociaż miała ona wiele wad – poszczególne księgi były przełożone nie z oryginału, ale z języka greckiego, zaś same przekłady pochodziły z różnych okresów i miejsc, stała się z czasem tekstem niejako kanonicznym, nadal używanym przez poszczególne Cerkwie lokalne w krajach słowiańskich. Z kolei wychowankami szkoły ostrogskiej, będącej pod względem charakteru i treści nauczania pierwszą ruską szkołą wyższą, zdolną konkurować z coraz liczniejszymi szkołami jezuickimi, było całe grono osób, które odegrały znaczącą rolę w przyszłych wydarzeniach w życiu religijnym i politycznym, jak chociażby pisarz i działacz cerkiewny Iwan Borecki czy hetman kozacki Piotr Konaszewicz-Sahajdaczny.

Jerzy HAWRYLUK
Fot. autora artykułu

Криштоф Косинський — — козацький гетьман з Підляшшя

Довга історія українського козацтва донесла до нас сотні імен представників славного січового лицарства. Однак не всі вони живуть у вибагливій народній пам'яті та історичній традиції. Відомими, а в наш час, на жаль, маловідомими, залишаються лише декілька десятків осіб. Ці люди були провідниками певних історичних процесів або показали себе яскравими особистостями, чи, що бувало найчастіше, втілювали в собі те й інше. Герой нашого нарису — Криштоф Косинський належить до історичних діячів першої групи.

Постать Криштофа Косинського є цікавою з огляду на ту роль, яку йому судилося відіграти в історії козацтва. Саме під його керівництвом січова вольниця вперше повернула свою зброю від ворога зовнішнього — татар і турків — до противника внутрішнього — верхівки панівного класу. Ці події поклали початок козацьким війнам проти Речі Посполитої. За Косинського дії козацтва ще мали вузькостанове спрямування, однак генеза будь-якого історичного процесу завжди привертає особливу увагу.

Косинський був шляхтичем з Підляшшя, де члени їхнього роду займали досить впливове становище. Є свідчення, що Косинські належали до герба Равіч, а батько Криштофа Леонард володів селом Лісове. Національність і віросповідання Косинського невідомі, але, найімовірніше, він був окатоличеним русином. Для козацтва другої по-

ловини XVI ст. релігійна та національна належність не мала ніякого значення — цінувалася, передусім, вірність військово-корпоративним інтересам.

Безсумнівно, Косинський мав великий авторитет серед козацтва. Як з цього випливає, він провів серед запорожців не один рік і відповідно себе зарекомендував. Можна припустити, що Косинський потрапив на Січ десь до початку 80-х рр. XVI ст., під час московської війни Стефана Баторія. Тоді до лав козацтва влилося багато добровольців з дрібної шляхти. Після закінчення війни козаки знову «взялися за своє» — виправи проти турків і татар. Їхня діяльність при всьому авантюризмі й політичній невиваженості була цілком закономірною: козацтво взяло на себе тягар виснажливої боротьби проти татар, пущеної державою на самоплив. Посилюючись, воно дедалі активніше вело наступальні дії, спрямовані на знищен-

ня гнізд турецько-татарської агресії та работоргівлі – містфортець Північного Причорномор'я. Козаки намагалися також перешкодити походам татар на українські землі. Зрозуміло, що запорожці не могли стримати нападів кримського хана з великою ордою, але дрібні набіги відбивали чимдалі успішніше.

Вразливим місцем для татар були дніпровські переправи. Якраз на них запорожці зустрічали орди кримчаків і перетинали їм шлях в Україну. Таких випадків відомо чимало. Показово, що саме у зв'язку з одним із них уперше згадується ім'я Косинського. 2 травня 1586 р. кошовий отаман Богдан Микошинський у листі до іншого старшини – Каспара Підвисоцького повідомляв про перебіг подій на дніпровських переправах: *Прискакала сторожа з Низу, з Тавані та городків, послана Криштофом, і дала знати, що цар кримський прийшов туди з усією силою і хотів переправитись, але внаслідок повені там стояла висока вода. Коли ж татари підійшли до броду в іншому місці, то їх зустрів уже попереджений кошовий із запорожцями і зупинив ворога. Тож Криштоф (а всі дослідники впевнені, що мається на увазі Косинський), як бачимо, перебував на відповідальній і небезпечній сторожовій службі.*

1589 р. виникла реальна загроза війни між Туреччиною і Річчю Посполитою. Головним приводом до конфлікту називалися напади козаків – підданих Польщі – на турецькі й татарські володіння. Однак справжня причина полягала в тому, що Туреччина готувалася до нового наступу на християнську Європу. Небезпека змусила польський сейм схвалити план мобілізації 100-тисячного війська, в тому числі 20 тисяч козаків. Швидко набрали 3 тисячі реєстровців – 1 тисячу кінноти і 2 тисячі піхоти.

Під час гарячкових приготувань, 25 квітня 1590 р., король Сигізмунд III направив до тодішнього козацького гетьмана Войтеха Чановицького наказ вирушити на Поділля під командування брацлавського воєводи Януша Збаразького. При цьому король нагадав, що че-

Криштоф Косинський на портреті із XVIII ст.

рез посланців наших Загоровського і Косинського про це раніше до вас писали. Тож виявляється, що на початку 1590 р. Косинський був посланцем короля до козаків (!). Як опинився він у такій ролі й чи не суперечить це вищесказаному про козакування Косинського? Гадаємо, не суперечить. Адже до кінця 1580-х рр. козакування магнатів і шляхти значно поширилось, а король у критичній ситуації цілком міг використати досвідченого в козацьких справах шляхтича в ролі свого посланця.

Очевидно, Косинський опинився при дворі Сигізмунда III для координації дій козацтва і влади під час підготовки до війни, а потім був посланий до низовців з відповідними інструкціями вже від імені короля. Щоб підкреслити значущість цієї служби, останній нагородив Косинського і Загоровського, а також козацького гетьмана Чановицького (теж шляхтича) земельними володіннями. Косинський отримав маєтки Рокитне й Ольшаницю на Поросі. При цьому швидко виконали всі необхідні формальності – до Києва прибув королівський дворянин і в гродському суді оголосив про введення названих осіб у володіння маєтками.

Однак до воєнних дій справа не дійшла. Річ Посполита і Туреччина підпи-

сали мирну угоду. Крім усього іншого, поляки пообіцяли вивести козаків з дніпровського Низу і розправитися з непокірними. Зробити це влада була не в змозі, й такі спроби лише дратували козаків, як і постійна непослідовність урядової політики щодо козацтва (хитання від репресій у мирні часи до заохочень до служби при зовнішній небезпеці). Навіть лояльне до уряду реєстрове козацтво відчувало подібні метаморфози. Так, після укладення миру з Туреччиною кількість реєстровців зменшили з трьох до однієї тисячі чоловік. Нещодавно набрані для святої справи оборони Вітчизни козаки тепер поповнили ряди невдоволених.

Водночас польський уряд не виконував своїх зобов'язань і перед тими, хто залишався в реєстрі. Їм, як і коронному кварцяному війську, належала певна плата, хоча б у розмірі відшкодування за осо-

бисті витрати, оскільки козаки озброювалися власним коштом. Але уряд не мав грошей, бо коли загроза турецької навали минула, шляхта відмовилася сплачувати податки на військо. Єдине, на що спромоглася влада стосовно козаків, – це видати проти них грізні ухвали. Дії польської сторони виглядали справжньою провокацією до антиурядових виступів. Тому обурення козацтва 1591 р. було напрочуд одностайним. Воно накладалося на глибші соціально-економічні суперечності в житті України кінця XVI ст., породжені наступом панського землеволодіння і розвитком кріпосницьких відносин. Цей процес відбувався за активної участі української магнатерії – князів Острозьких, Вишневецьких, Ружинських та ін. Вони, недавні друзі й покровителі козацтва, тепер масово захоплювали землі на Київщині й Східному Поділлі, зокрема козацькі. А оскільки названі князі обіймали місцеві адміністративні посади («уряди»), то назрів ще один конфлікт – між козацтвом і магнатами-урядниками.

Сірником, кинутим у цю вибухонебезпечну атмосферу, стало, очевидно, покривдження Косинського. Надання йому маєтку виявилось пустою фікцією. Князі Острозькі здавна вважали ці

землі своєю власністю, що й довели, маніпулюючи документами. На той час рід Острозьких повністю домінував в Україні й був наймогутнішим у всій Речі Посполитій. Костянтин Острозький займав посаду київського воєводи, а його син Януш – воєводи волинського (до 1593 р.). Разом ці воєводства становили більшу частину України. В руках Януша було й Білоцерківське староство, до складу якого входило Рокитне. Зрозуміло, що Косинський не міг виграти справу з Острозькими в судовому порядку.

Звичайно, невідомо, як повів би себе Косинський, якби втримав свій маєток. Нерідко шляхтичі, «показавши», поверталися до розміреного «обивательського» життя. Однак 1591 р. перед ним постала дилема – проковтнути приниження чи спробувати постояти за себе. Шляхетський і козацький гонор,

помножений на загальне обурення козацтва, привів його до рішення провчити магнатів силою. Оскільки ж Острозькі були представниками панівного класу і влади, а Косинський – ватажком козацтва, то цей інцидент переріс у конфлікт козацтва з місцевою владою в Україні. Зрозуміло, що особисті проблеми Косинського відображали загальну атмосферу в суспільстві. Його рішуче бажання постояти за свої та козацькі інтереси привернуло на його бік усіх невдоволених. З літа 1591 р. Косинський іменує себе гетьманом і як такий визнається козацькою вольницею.

Передбачливіші польські політики розуміли необхідність послабити напругу в стосунках з козаками і хоча б виплатити їм гроші, щоб запобігти новій біді. Звільнені ставленням державної влади від обов'язків перед нею, низовці

знову планували походи на «неприятеля Святого Хреста» – на море і в Молдову. Це надзвичайно стурбувало польські власті. За розпорядженням короля загоном українських урядників, у тому числі Острозьких, перекрили дорогу до Молдови. Врешті-решт козаків усе ж вдалося умовити не розпочинати воєнних дій.

Але козацька енергія спрямовувалася в іншому напрямку – на волость. У серпні 1591 р. з містечка Пикова на Поділлі Косинський розіслав листи до різних козацьких загонів із пропозицією приєднуватися до нього. Він писав, що влада не виконала своїх обіцянок, а тому *мусимо самі промишляти*, тобто відшкодувати зазнані збитки за рахунок майна в королівських замках і маєтках. У вересні – жовтні козаки зайняли Переяслав, Білгородку, Білу Церкву, Трипілля, а згодом і Київ. Острозькі, очевидно, твердо вирішили не пускати козаків на Волинь, але Київщиною змушені були поступитися. У захоплених замках козаки забирали майно, зброю, харчі. Під рукою в Косинського зібралось до 5 тисяч чоловік. Його резиденцією стала Біла Церква.

У будинку білоцерківського підстарости Косинський знайшов майнові документи Острозьких, у тому числі на *грунт Розволожький і Велику Слободу, і Рокитне*, тобто на спірний маєток. Це один з аргументів на користь того, щоб пов'язувати дії Косинського з його особистими претензіями до Острозьких. Однак сам Косинський мусив розуміти, що з документів він ніякої користі не матиме. Тому наїзд на будинок підстарости скоріше мав на меті ще раз «насолити» могутнім суперникам.

Розвиток подій в Україні спочатку не турбував уряд. Польські політики вважали, що ця справа є приватним конфліктом козаків із Острозькими. Лише в січні 1592 р. король видав розпорядження покарати повстанців. Серед найнебезпечніших дій козаків крім *знищення пожитків наших* та нападів на турків і татар було й те, що вони *підданих наших приваблюють*. Адже з початком активних дій козацтва на волості почав розгортатися процес різкого збільшення втеч і приєднання до козаків селян та міщан. Для майбутнього посилення козацтва це мало велике значення. Король також накреслював заходи щодо приборкання повстанців – місцеві урядовці мали шукати й карати людей *свавільних, нам у праві непослуш-*

Пропам'ятна стеля у Білій Церкві, присвячена повстанню під проводом Криштофа Косинського

них і складати «чорні» списки всіх відсутніх дома господарів. Однак без реальної воєнної підтримки подібні розпорядження залишалися фікцією. Серйознішим заходом уряду було створення спеціальної комісії для розслідування дій козацтва. До неї увійшли українські старости на чолі з офіційним патроном реєстрового козацтва Миколою Язловецьким. Ці комісари добре знали вдачу козаків і тому для спілкування з ними зібрали власні військові загони.

На початку березня 1592 р. комісари прибули до Фастова, звідки почали переговори з козаками, які засіли в Трипільлі. Вони вимагали від повстанців припинити «свавільства», видати Косинського, визнати розпорядження властей і розійтися по домівках. Козакам пропонувався досить зручний вихід — перекласти всю вину на Косинського і тим самим виправдати себе. Але вони на це не пристали. Комісари підступили до Трипільля і, побачивши досить значні сили козаків, зрозуміли, що не зможуть розправитися з ними. Нові переговори привели до формальної угоди — козаки обіцяли не бунтувати і зняти Косинського з гетьманування, не видаючи його. З тим комісари й відбули, фактично нічого не домігшись.

Усвідомивши слабкість властей, козаки й не думали припиняти своїх дій. Косинського з гетьманування вони не скинули (а коли й зробили це, то потім обрали знову). На Київщині вони й далі поводитись, як у себе вдома. Повстанці не раз приходили до самого Києва —

відпочивали там, забирали з замку гармати, котрі ліпші, порох і всю стрільбу. В їхніх діях простежувалося бажання дошкулити насамперед князю Острозьким. Міста, які займали козаки, в більшості випадків належали Острозьким, маєтки — також. Окрім цього, вони зводили рахунки і з дрібними урядниками. Встановлення влади козацтва відбувалося досить мирно. Лише в Переяславі сталася велика сутичка з місцевою шляхтою. Козаки захопили місто приступом, убили підстаросту й багатьох шляхтичів. Загалом же повстання Косинського прикметне тим, що стосунки між противниками не були такими жорстокими, як під час наступних козацьких рухів.

На опанованих територіях козаки намагалися запровадити власні порядки. Зокрема, Косинський велів населенню присягати козацтву, що сталося вперше в історії останнього. В Білій Церкві за його наказом розстріляли п'ятьох шляхтичів, які відмовилися визнати «козацький присуд». У королівському універсалі з цього приводу зазначалося, що козаки не тільки *пособом неприятельським* здобувають маєтки й міста, а, що важливіше, як *шляхетського, так і міщанського стану люди до віддавання собі присяги та послушенства примушують*. Це вже був серйозний політичний злочин, бо присягали тільки королю. Такі свідчення доводять, що боротьба козацтва носила насамперед соціально-політичний, а не соціально-кримінальний характер. Козаки під проводом Косинського, хай

непослідовно й несвідомо, виступали провісниками нових форм влади.

На розвитку подій істотно позначилася пасивна позиція Костянтина Острозького. Здавалося, він мав би вжити енергійних заходів, спрямованих на приборкання козацтва. Але князь не прагнув боротьби, хоча сам міг би виставити кілька тисяч озброєних слуг. Це пояснюється як економічними, так і психологічними мотивами. Маєтки Острозького на Київщині тільки заселялись і ще не приносили князю особливого прибутку. Відповідно козаки не завдавали йому серйозних збитків. Крім того, старому князю було нелегко різко змінити характер стосунків між козацтвом і магнатерією. Все своє життя він вважався покровителем козацтва. Каральна акція призвела б не лише до великих фінансових витрат і загибелі людей, а й до втрати прихильності з боку козацтва, якою українські магнати все ще дорожили. Тому князь не хотів своїми руками чинити розправу над козаками. Він просив у поляків воєнної і грошової допомоги, без якої відмовлявся нести відповідальність за події у довіреному йому воеводстві.

Щоб якось зменшити тиск козацтва, українська магнатерія влітку 1592 р. спробувала спрямувати енергію бунтівників у вигідне їй русло — на спустошення московських кордонів або виправи проти татар. Для цього завжди знаходилося чимало бажаючих. Однак тепер козаків більше цікавила Волинь. Сам Косинський влітку 1592 р. перебрався на південний схід Волині, до містечка

Острополя, яке належало Острозьким. Спроба Острозького в серпні 1592 р. розбити Косинського закінчилася поразкою князя.

Поширення повстанського руху на Волинь призвело до різкого соціального загострення. Адже на цих землях жила найчисельніша в Україні шляхта, були там родові гнізда українських князів, у тому числі Острозьких. Тепер, коли біда стояла на порозі, волинська шляхта почала вимагати від властей рішучих заходів і сама готувалася до боротьби з козацтвом. Переломним в організаційному відношенні став січень 1593 р. На сеймиках у Луцьку й Володимирі-Волинському шляхта оголосила «посполите рушення» (шляхетське ополчення) проти козаків. Король також видав розпорядження про скликання шляхетського ополчення Волинського, Київського і Брацлавського воєводств. Сейм у своїй постанові вказав, що *сваволя козаків чим далі, тим більше шкодить Речі Посполитій, через це сейм 1593 р. постановляє назвати козаків ворогами Вітчизни*. Під загрозою великих збитків і під тиском шляхти нарешті почали активно готуватися до боротьби Костянтин і Януш Острозькі. Наприкінці січня 1593 р. під їхні прапори до Костянтинова зібралися шляхтичі-ополченці українських воєводств. Януш Острозький привів найманців.

Дізнавшись про початок походу на козаків, Косинський відступив від Острополя до містечка П'ятки. За кілька днів сюди підтягнулися і війська Острозьких. Точна кількість противників, які зійшлися під П'ятками, нам невідома. За приблизними підрахунками, у Косинського могло бути 3-5 тисяч чоловік, а в Острозького – також близько 5 тисяч. 2 лютого Косинський вирушив з міста табором, але його зупинили. Перші сутички закінчувалися на користь козаків. Відчувши перевагу, вони розгорнули наступ у відкритому полі. Коли ж на них з добірною кіннотою ударив Януш Острозький і розірвав та зім'яв ряди повстанців, козаки кинулися тікати. Кіннота добивала їх у глибокому снігу. На плечах відступаючих противник вдерся у табір. Треба сказати, що це був рідкісний в історії випадок, коли козацький табір не вистояв у бою. Косинський з частиною свого війська зміг-таки відступити й закрився у містечку.

Перемогу здобув Острозький. Козаки втратили до однієї-півтори тисячі чоловік убитими, мали сотні поранених і потрапили в облогу в П'ятці. Переможцям дісталися козацькі гармати та військові клейноди. Однак козацьке військо все ж не зазнало повного розгрому, оскільки переможцям забракло бажання й сил для штурму. У цій ситуації Косинський вирішив просити миру. Посередником у переговорах з Острозьким був князь Олександр Вишневецький. Показово, що про видачу Косинського мова не йшла. Навпаки, він сам вів переговори від імені козацтва.

Угоду сторони підписали 10 лютого 1593 р. Козаки зобов'язувалися усунути Косинського від гетьманування, виконувати розпорядження короля, не ходити на сусідні країни, не «лежати» в мастьках Острозьких та їхніх друзів, не приховувати втікачів від князя, повернути побрану по замках зброю та інше майно і *їх милості служити*. Головне смислове навантаження угоди полягало в обіцянці козаків не чіпати мастьків Острозьких, Вишневецьких та їхніх прибічників і при потребі служити їм. Для українських магнатів суть козацького питання полягала в тому, щоб спрямовувати дії низового товариства у потрібне їм річище. Тому, перемигши козаків у бою, князь Острозький вважав це достатнім покаранням для свавільників. На прощання, на знак покори, Косинський мусив при всьому війську впасти перед старим князем на коліна в сніг. Це задовольнило честолюбство князя, і вчорашні противники розійшлися мирно.

Безрадісно відходили козаки на Запорожжя. Втім, схоже, вони не звинувачували Косинського в поразці. Можливо, під час бою підвели новобранці або не було виконано розпоряджень гетьмана. Князь Вишневецький як черкаський староста з тривогою доповідав урядові про приготування Косинського до нових дій. Знаючи наміри козаків, він переказував різні чутки: мовляв, Косинський збирається *вивернути до ґрунту все пограниччя і нас усіх витягти*, а для цього хоче злучитися з усіма ворогами Речі Посполитої – турками, татарами і московським царем, якому нібито вже піддав усе порубіжжя. Однак це були лише домисли. Якби низове товариство справді хотіло чогось подібного, то в 1592-1593 рр. ніхто йому не завадив би це зробити.

У травні 1593 р. Косинський виїхав з Низу до Черкас. Можливо, хотів звести рахунки з Вишневецьким або знову утвердити свою владу в Черкасах. З невеликим загonom він спокійно в'їхав до міста і зупинився у придорожній корчмі. Почували себе козаки впевнено та безпечно і за це поплачували: Вишневецький, який закрився в замку, підіслав до Косинського своїх служебників, і ті раптово напали на козаків. У цій короткій сутичці Косинський загинув.

Запорожці не забули про свого підступно убитого гетьмана. У серпні вони змусили Вишневецького підписати угоду, яка означала його фактичну капітуляцію. В ній серед іншого було застережене право родичів Косинського шукати управи на Вишневецького за вбивство особи шляхетського стану. Потому козаки здійснили похід на Київ, де також домоглися вигідної для себе угоди з київським урядом. Фактично козацтво відновило свою владу на Придніпров'ї, домовилося з місцевими урядовцями про більш-менш прийнятні умови співіснування обох сторін. І хоча це повністю суперечило вимогам Варшави про покарання свавільників, місцева влада була змушена поступитися. Свої позиції козацтво закріпило й тим, що дотримувалося головного пункту угоди з Костянтином Острозьким – не зачіпати його особистих інтересів, чим забезпечило собі нейтралітет всесильного магната.

Невідомо, як би розвивалися події далі, коли б козаки не переключили свою увагу на турків і татар. Вони перестали активно діяти на волості, повертаючись до своїх осель тільки на відпочинок. Так, само собою згасло перше козацьке повстання в Україні, яке дістало назву повстання Косинського. Воно стало початком великого козацького руху 1591-1596 рр. Стисло й точно підсумував ці події польський хроніст Р. Гейденштейн: *Був то дуже важливий випадок, бо Косинський першим дав початок тим розрухам козацьким, які потім вибухнули під проводом Лободи і Наливайка*. Значення діяльності самого Криштофа Косинського полягало в тому, що він зміг відчувати настрої козацтва й надати його боротьбі досить організованих форм.

Сергій ЛЕП'ЯВКО

Народне прогнозування погоди

Споконвіку люди на підставі явищ природи прогнозували погоду. Збираючи фольклор на Південному Підляшші поставив я кільком інформаторам і інформаторкам запитання, як давніше люди вгадували погоду і отримав ось такі відповіді.

1. Вгадування погоди з сонця

Як сонце заходить чисто, хорошо то на другий день буде погода. (Русили)

Як мала бути погода то була роса на траві. Як мав падати дощ то сонце заходило за „стину”, за хмари і на другий день сподивалися, що буде дощ. (Ставки)

Як сонце заходить ясно то буде погода. Як сонце заходить і буде мла, млисто то вже буде день хмарний. Алі як вже має бути вітьор то сонце заходить червоно. (Данці)

Як сонце заходить ясне то буде погода, а як заходить за хмару то вже буде зміна погоди. Як сонце заходить і є понад сонцем проміння червоний як огонь то буде вітряна погода. (Янівка)

Як сонце заходить і є червоне, но то кажуть, буде погода. А коли сонце заходить, а над горизонтом хмарочка находиться, і заходить воно, як то ми говоримо, за „стину”, но то ми тоді сподиваємося дощу. (Заболоття)

Як сонце заходить ясно то на другий день має бути погода, як заходить за хмару, то кажуть, що буде дощ. (Бокинка Панська)

Як сонце сходило ясно то мала бути добра погода, а як сходило і були оболки то мала бути зміна погоди. І перед заходом сонця так само. Як хмари виходять такі драпуши то тиж має бути зміна погоди. Як червоне сонце заходило, то казали, ворожило на погоду добру. (Матяшівка)

2. Вгадування погоди з місяця

Як молодий місяць буде рогами до гори то буде цілий місяць слотяний, а як до низа то буде погуодливий. Як місяць буде в кругови то буде хутко слота. (Русили)

Дивилися люде на молодий місяць, і як він спіднім рогом був поддертый до гори то ворожило, що буде погода, а коли спідній ріг був опуцаний вниз –

то товди казали, що буде слотяний місяць. (Ставки)

Як місяць сходить молодий і має роги до гори то буде цілий місяць погідливий, а як роги є неясні, затьмарени то буде непогода. (Янівка)

Як роги в місяця є до гори, як місяць зійде, перший-другий день, і рожки до гори – то кажуть – о, буде погідний місяць. В тому місяці мало коли буде дощу. А як рожки будуть до низа, то кажуть, буде дощовий місяць. (Заболоття)

Як зійде місяць молодий і рожки його до гори то буде погода, а як зимою, то кажуть, буде мороз цілий місяць. А як рожи є до низа то буде слота. (Бокинка Панська)

З місяця тоже так само ворожили. Як оболки йшли градуши, перебивають, то вже мала погода псуватися. (Матяшівка)

3. Вгадування погоди з вітру

Як вітьор віє зимою з полудня то буде одліга, а як з пуовночи або з пуовночного заходу то буде зимно, а як зі сходу то буде сухо і зимно. Як вітьор літом віє зі сходу то буде сухо і тепло. (Русили)

Кажуть: еслі вітьор такий зимнуватий, но то значить, дощу не буде, а еслі вітьор такий сухий вдень чи врано, чи ввечур – такий теплий, сухий вітьор – но то надходить ниж, но то буде дощ. (Заболоття)

Но, вітьор то так казали люде: як вітьор на Покрову скуоль віє чи з полудня, чи з пуовночи (то на світо таке Покрова – то вгосини вже) то цілий руок буде з теї сторони віятя вітьор. То так бувало, старій люде приказували. (Бокинка Панська)

4. Вгадування погоди з хмар

Як оболки йдуть низько то шихується на дощ. (Русили)

Як на неби появилися хмари подобні до луски на рибі то товди ворожили, що буде дощ. (Ставки)

Як хмари є ясні, не понури то буде погода, а як є темні то буде непогода. (Янівка)

Як хмари шли низько то має погода псуватися. (Матяшівка)

5. Вгадування погоди з роси

Як ввечуори буде на траві роса то ворожиться на другий день погоду, а як рано нема роси то ворожиться вже дощ. (Русили)

Церква св. Миколи у Заболотті над Бугом

Як єсть роса, рано встанемо є мощна, велика роса, то сподиваємося, що буде погідний день. А коли нема роси, як пройдемо то на босих ногах чи на чоботях нема кроплі роси, то вже сподиваймося, що вже буде дощ. (Заболоття)

Як є роса то буде погода, а як роси нема то збирається на слоту, на дощ. (Бокинка Панська)

6. Вгадування погоди з дощу

Як падає дощ і буньки на воді подскакують то буде довший дощ. (Русили)

Як дощ іде і є на воді баньки, падає краплистий дощ і є баньки, то кажуть, що зараз перестане дощ падати. А як іде такий друобненький то він буде і буде падати. (Заболоття)

7. Вгадування погоди з курей

Як падає дощ, а кури ходять по дощови, то буде довший дощ. (Русили)

Як кури довго ходили вдень, не йшли на сідало спати, то казали, що прийде слота на другий день. (Ставки)

8. Вгадування погоди з худоби

Колі забирається бидло з пасовиська і хоч воно є найджане і враз доривається до їдла, то на другий день буде дощ. (Русили)

9. Вгадування погоди з бджіл

Єжелі рано встанеш і зобачиш, що пшicoli вчесьне летають на роботу альбо до пуозьного вечора працюють – то буде на другий день дощ. Кульь дні пшicoli вилетять з улиюов перед Звястуваньом (Благовіщенням) то туольь будуть дні сидіти по Звястувані – то є туольь дні буде зимно. (Русили)

Старії люде казали, що як пчoли йдуть вчесьне в клубок то буде хуткая зима. (Матяшівка)

10. Вгадування погоди з райдуги

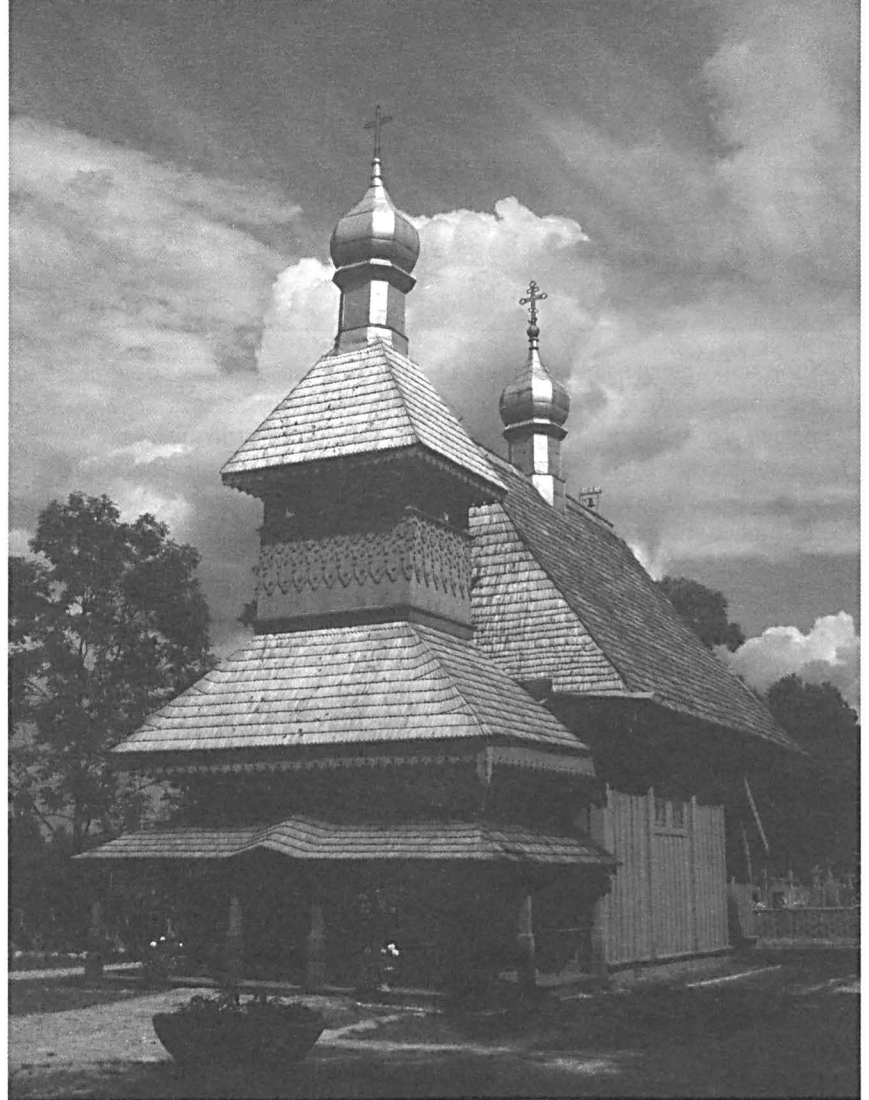
Як по дощови покажеться тенча то люде кажуть, що потопу буольш не буде. (Русили)

Як тенча покажеться то вже перестане падати дощ. Дощ іде, а сонце перекрунулося на захуод, з полудня скрунеться на захуод і тутика йде дощ, і дощ падає а тутика на горизонти, на всходи появляється тенча, то кажуть, вже дощ перестане падати. (Заболоття)

Казали: як показалася тенча то вже буде погода. (Бокинка Панська)

Як тенча покажеться то має бути вже погода. (Матяшівка)

Як є тенча, кажуть: яка хороша тен-

Дерев'яна церква Пресвятої Богородиці у селі Ортель Королівський коло Білої Підляської, побудована у 1706 році теслею Назаром

ча показалася, то вже перестане падати дощ. (Добринь Великий)

11. Вгадування погоди з диму

Єжелі дим йде просто до гори то буде погода, а як стелиться по землі то буде слота. (Русили)

Як просто йде дим з комина то мороз буде, буде погода. (Добринь Великий).

Як дим стелиться, котиться низько над землею з коминив то казали, що на другий день зміниться погода, буде слота чи теж дощ. (Ставки)

Як дим просто йде з комина то буде погода, а як стелиться по землі то буде дощ. (Данці)

Як дим йде з димника і качіється по землі то буде непогода. (Янівка)

Як дим крутиться по землі то теж має бути дощ, а як дим йде високо до гори то буде погода. (Заболоття)

Як з димника йде дим до гори, то казали, що буде погода, а як дим розходиться то напевно буде дощ. (Бокинка Панська)

З хатнього диму так ворожили: Як

іде дим просто то буде погода, а як качається по землі то не буде погода. (Матяшівка)

12. Вгадування погоди з жару

Як зимою в печі жір жарить то буде мороз. (Русили)

13. Вгадування погоди з грому

Як перший груом загримить в стороні полудньовуй то буде тепле літо. А єжелі перший груом загримить на дерево з лісьом то буде урожайне літо, а як загримить на голе дерево і то з пуовночної сторони, то ворожиться зимне і неврожайне літо. (Русили)

Єжелі загримить перший раз з полудня то літо буде добре, тепле, а єжелі загримить з пуовночи то буде літо марне, холодне, а як загримить зо всходу то буде літо сухое, а як загримить із заходу то літо буде мокре і гнилоє. (Данці)

Як перший гром вдарить на полудньовий захуод то вже буде літо мокре, а як на пуолночний то має бути літо добре. (Матяшівка)

14. Вгадування погоди з зозулі

Як зозуля кує по заході сонця то буде мокре літо. (Русили)

Як зизуля перестас кувати ще перед Петром дві неділі то вже вельмо вчесьна буде госинь, а як дві неділі по Петрі ще кує зозуля то буде госинь довга і тепла. (Заболоття)

А як зизуля перестане кувати хутко перед Петром чи зараз по Петрі пару дні, то тож кажуть, хутко буде зима. А коли зозуля кує по Петрі тидень-два, то кажуть, госинь буде довга і тепла – так приказували наши диди і батьки. (Бокинка Панська)

З зозулі то в нас так говорили, же як зозуля докує до польського Петра то буде вчесьна осинь і зимна, а як докує до руського Петра, альбо ще його перекує, то довга осинь і тепла буде. В тим році то так було. Ми навіть з сусідкою пильнували. (Добринь Великий)

15. Вгадування погоди з чайок

Як книгавки роблять гнізда по полі то буде мокре літо. (Русили)

16. Вгадування погоди з ворон

Як зимою ворони сядуть на вершках дерев то буде мороз, а як ховаються межі галячки, то буде слота, крутава. (Русили)

17. Ворожіння погоди з ластівок

Як ластуовки летають низько понад землею то ворожиться, що буде дощ падати, а як високо – то ворожать на погоду. (Русили)

Як ластуовки летять низенько, так обнизуються над землею, то кажуть, буде зміна погоди, буде дощ, бо ластуовки вельмо низько летають. (Заболоття)

Як ластівки збираються, кружать, то кажуть, що буде дощ. (Бокинка Панська)

Ластуовка як летить високо то має бути погода, а як летить низько то погода буде псуватися. (Матяшівка)

Як ластуовки низько летають, то кажуть, вже буде дощ, а як вгорі летають то буде погода. (Добринь Великий)

18. Вгадування погоди з мух

Як мухи, т.зв. сліпаки, кусають на тарчиво худобу то буде дощ. Колі паслося бидло і хоч був холод, а воно гзилося, подносило хвости до гори й бігало, то тоди гзи (гедзі) тнулі – то теж ворожилося, що буде дощ. (Русили)

19. Вгадування погоди з комарів

Як перед першим теплом, навесні, комарі летять, збиваються в купки, як

то кажуть „ступки б'ють”, то буде тепло, алі як летять поєдинчо то зараз не буде тепла. (Русили)

Як комарі „ступки б'ють” то буде тепло, буде погода. А як має бути зимно то комарів не зобачиш. (Данці)

Як комарі „б'ють ступки” перед Благовіщенням то буде тільки зимна по Благовіщинні. (Заболоття)

20. Вгадування погоди з жаб

Як вже має бути дощ то зельона жаба вже серед дні буде скрабіти, райкотіти на дощ. (Русили)

Як жаби райкотіть то буде погода. (Данці)

Но, як зельона жаба зачне крумкати то буде дощ. (Заболоття)

Як жаби кричать, то кажуть: – О, вже хіба буде дощ. (Бокинка Панська)

21. Вгадування погоди з ревматичних болів

Єжелі виступають ревматичні болі то буде зміна погоди, то буде непогода, буде слота. (Русили)

Но, як чоловіка крутило в костьох, ламало його, то казали, що вже зміниться погода, що вже всьо йде на дощ. (Ставки)

Як ноги крутять, то кажуть, що вже хутко буде дощ, то вже зміна погоди, то вже буде слота. (Бокинка Панська)

22. Вгадування погоди з кротів

Як круот рие високи коупці, глибоко лізе в землю то буде остра зима. (Русили)

Як кріт вгосини висипав високі копці на верх землі то казали – прийде тяжка зима. (Ставки)

Єжелі круот викручує копці до гори, влазить глибоко в землю то буде зима твердая, а як менш крутить то буде зима легша. (Данці)

Як кроти дужо копцюов крутять то буде урожайне літо. (Бокинка Панська)

Як кроти крутять землю вельме то буде зима срога. (Матяшівка)

23. Вгадування погоди з півня

Півень завжди спиває на мороз або на зміну погоди. (Русили)

Як півень спиває, то буде переміна погоди, а як зимою півень спиває, то кажуть, що буде мороз. (Бокинка Панська)

24. Вгадування погоди з зір

Зимою як було зірно то ворожили, же буде мороз, що прийде мороз, а літом як є зірно то по тому наступала погода. (Ставки)

Єжелі на неби є густі зори то буде погода, а як є рідко то буде хмурно, і пуозній збереться на дощ. (Данці)

Як зірно, то казали, може Господь дасть погоду, вже буде погода на другий день. (Бокинка Панська)

25. Вгадування погоди з туману (імлі)

Як вечором над багнами, над мокрадлами такими стелиться памрока, то казали, що на другий день буде погода. (Ставки)

Як памрока зноситься до гори то буде погода, а як падає на землю то буде дощ. (Данці)

Як памрока (імла) є на лісі то ворожили, що будуть родитися гриби. (Жещинка)

З памроки ворожили так: як памрока пуойде до гори то погода буде псуватися, а як обсяде то буде погода добра. (Матяшівка)

26. Вгадування погоди з їжаків

Но, казали, же як їж в госини хутко лягає спати, замотується в кубах, в листя, то буде тяжка зима. (Ставки)

27. Вгадування погоди з листя на дубові

Но, казали, же як на дубови вгосини, на листьови є наросля такі і в тих нарослях є муха то зима хутко прийде, але як є ще робак то буде тепла осинь і зима ще не хутко прийде. (Ставки)

28. Вгадування погоди з хробаків

Вже як робаки збираються і розлазяться то буде погода, а як вже робаки ховаються в землю то буде зимно, буде слота. (Данці)

29. Вгадування погоди з лелек

Як бусьон прилітає на Сорок Святих і як положить на гніздо сорок ломак, а на Благовіщення знесе яйце то буде добре літо. (Янівка)

Як бусьон одлітає перед Спасом то вже хутко буде зима. (Бокинка Панська)

З бусьона ворожили так: як бусьон стає на купках сіна як то є в косовицю і длубає по собі, то вже має погода псуватися. (Матяшівка)

30. Вгадування погоди з перепелів

Як перепілка кричить у збіжжю – подполю, подполю – то буде дощ. (Данці)

31. Вгадування погоди з котів

Як кіт зимою прийде з-надвору і лягає близько печи то буде мороз, а як лягає посеред печи то буде тепло. (Заболоття)

32. Вгадування погоди з жайворонків

Як жайворонок заспиває по 9-ий неділі по Родзві то вже буде весна, вчесьна весна. (Заболоття)

33. Вгадування погоди з мурашок

Морахи то так роблять таки копчики, і як вже має бути дощ, дощаное має бути літо, чи весна, то вони не в землі сидять тільки роблять такі окіпчики – тий звичайній, чорній морахи, що живуть на дворцови, на полю, не тих лісних – то вже тоди знати, що буде мокре літо, що буде дощ. (Заболоття)

34. Вгадування погоди із сорок

Як сорока кричить, то кажуть, що буде вже збиратися на дощ. (Бокинка Панська)

35. Вгадування погоди з борсуків

Як борсук іде вчесьне спати то вже буде зима вчесьна і остра. (Заболоття)

36. Вгадування погоди зі свят

Як Варвара по льоді то Руоздво по воді. Як на Покрову – 14 пазьдзєрніка (жовтня) буде віяти вітьор з теплої сторони то є з полудня і то буде теплий вітьор то ворожиться, що буде тепла зима. (Русили)

Казали як на Громниці півень нап'ється водиці то вже на Юрія віл наїстється травиці, т.зн. що буде хутко тепло, буде паша. (Ставки)

На Дмитра як вітьор віє зі сходу то цілу зиму буде віяти зі сходу. (Данці)

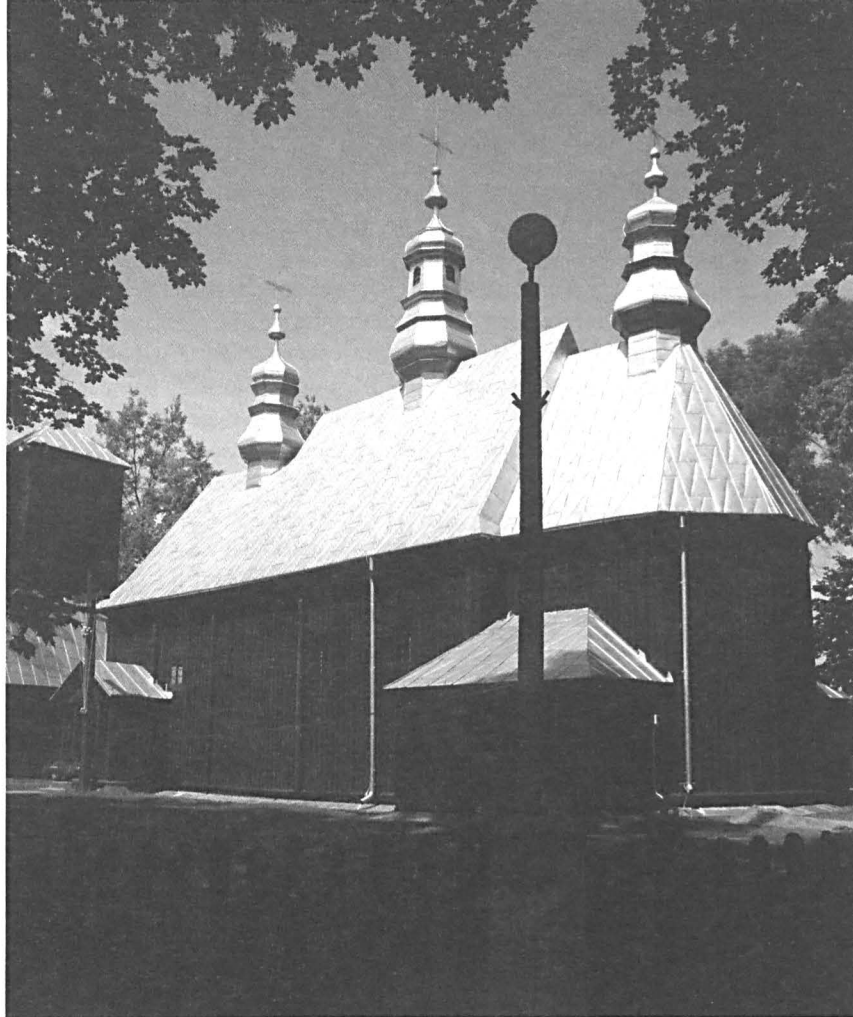
37. Вгадування погоди з дерев

Як навесну розвивається перша березина (пустить листе) то літо буде сухе, а як ольха (вільха) то літо буде мокре. (Данці)

38. Вгадування погоди на цілий рік

Кажий день од Руоздва до Трох Крулі т.зн. до Водохрещуов означає місяць в наступному році. Який буде день такий буде цілий місяць. Так люде з тих днюов ворожать погоду на цілий руок. Як наприклад – перший день по Родзвови буде погуодний, хороший, теплий то цілий місяць стичень (січень) наступного року буде такий самий. (Русили)

Давній ворожили цілий руок по днях од Руоздва до Трох Крулі – який є день по Руоздві то такий буде цілий місяць. Як є погода в тому днюови то цілий місяць буде такий, а як дощ – то цілий місяць буде дощ. То так давній люде приповідували. (Жещинка)

Дерев'яна церква св. Петра і Павла із першої половини XVIII ст. у селі Ганна над Бугом

39. Вгадування літа з зими

Так вгадували погоду: як зима є остра, тверда то літо буде гаряче, тепле. Як зима є биле якая: то падає дощ, а то мороз, то і літо буде таке саме. (Жещинка)

40. Як ворожили колись урожай

Но, як казали: як на горабини є дородній, червоний ягоди то на другий рік буде урожай на всьо. (Ставки)

Як є дужо хрущуов весною то буде урожай на просо. (Данці)

Як перший раз заgrimить на голе дерево, нема на ньому листя, то кажуть, що не буде урожаю, буде беда, голод буде. Но, як заgrimить як вже зельоне дерево, то кажуть, вже буде урожай. (Заболоття)

Інформатори й інформаторки:

1. Анна Хилимонюк, рік нар. 1900, село Русили, гм. Подедвір'я, пов. Парчів Люблинського воєводства. Запис 12 липня 1985 року.

2. Антон Хилимонюк, рік нар. 1930, село Русили, гм. Подедвір'я. Запис 12 липня 1985 року.

3. Степан Сидорук, рік нар. 1914, село Ставки, гм. і пов. Володава Люблинського воєводства. Запис серпень 1985 р.

4. Віктор Пачковський, рік нар. 1908, село Данці, гм. Ганна Володавського повіту, Люблинське воєв. Запис серпень 1985 року.

5. Марія Гапонюк, рік нар. 1900, село Янівка гм. Ганна. Запис серпень 1985 року.

6. Станіслав Казмирук, рік нар. 1930, село Данці, гм. Ганна. Запис серпень 1985 року.

7. Дмитро Петручук, рік нар. 1918, село Заболоття, гм. Кодень, повіт Біла Підляська Люблинського воєводства. Запис серпень 1985 року

8. Микола Семенюк, рік нар. 1911, село Бокинка Панська, гм. Тучна, повіт Біла Підляська Люблинського воєводства.

9. Юстина Макаревич, рік нар. 1906, село Жещинка, гм. Соснівка, пов. Біла Підляська. Запис серпень 1985 року.

10. Ніна Николаюк, рік нар. 1925, село Добринь Великий, гм. Залісся, пов. Біла Підляська. Запис 4 листопада 2004 року.

Іван ІГНАТЮК
Фото Ю. Гаврилюка

Весілля підляських українців

Закінчення. Початок
у числі 5/2006

Понеділок. Придане (придане). Весільний обряд у понеділок включав ряд дійств, які символізували приєднання молодої до сім'ї молодого. Того дня весільним домом була хата молодого, куди прямували гості молодої. На Підляшші звали цих гостей *придане (придане)*. Тими словами окреслювали так само майно молодої, яке весільні гості везли у скрині. – *Везлі плахти, убраня її, всьо, што молодая мієла, а це ж колісь і радна везлі – така брудкі плахти. Радна то ще наши матери колісь робілі, а ми ні, раднєв тих не ткали* (Ніна Григору, с. Курашево, пов. Гайнівка).

До хати молодого їхала також мати молодої, яка везла курку – *приданку*, пляшку горілки і коровай.

Коли гості наближалися до весільної хати, співали їм:

Ой чиє то приданечко блуділо,
У чистум полю дороженьку згубіло?
Сюди, сюди, приданечко, до сьола,
Бо тутай живе наша Марися весьола.
(Марія Іванюк, жителька
с. Курашево, пов. Гайнівка)

Зустріч *приданя* з гістьми молодого за словами найстарших мешканців Підляшшя було, поряд із *перепіванням*, одним із барвистіших обрядів підляського весілля. Гості молодого переодягали стару бабу або хлопця в жіночий одяг і виводили як молоду. Крім того, ставили у брамі *страшило*: *Робілі такую обезяну з солами. Випхают чоловіка, бутля уткнув у клін, з водою. Саме як оно доїжджают придане, то одоткнут того бутля і обліют гості.* (Василь Максим'юк, с. Збуч)

Заїхавши перед двір молодого, гості дівчини починали домагатися своєї молодої:

1.

Ой, на двори новий колодязь і видро,
Ой, чом наші Манечки ни видно?
Чи є по воду вислалі,
Чи є в комори сховалі?
Випусьте з ниволеньки,
З новії комороньки –
Єї матінка на двори,
Єї родненька на двори.

2.

Впустіте нас до хати,
Бо нам зимно стояти.
Ми вас ни об'ємо,
Ми вас ни оп'ємо,
Маньочку одвідаємо.

(група жінок з Черемхи-села)

Гості домагалися також горілки за скриню молодої. Відбувалося дуже театральне торгування, якому нерідко то варишувала загальна метушня і сварка. Гості молодого намагалися обдурити гостей молодої: замість горілки виносили їм воду, замість м'яса на закуску – порізану картоплю.

У більшості обстежуваних сіл молода виходила до гостей ще у шлюбному одязі – білому платті та *вельоні*. Співали їй:

Ой, вишла, вишла з-за ліса хмара,
З кім млада Манечка сюю нуоч спала?
Чи з козаками пуд каліною,
Чи з млодим Ванею пуд периною?

Гості молодого відспівували:
Не з козаками пуд каліною,
Но з млодим Ванечком пуд периною.
(Марія Іванюк, уродженка
с. Курашево, жителька с. Чижі)

Слід тут підкреслити, що всі пісні від імені молодої співали на весіллі або *запороженікі* або весільні гості. Молода, як і молодий, були найпасивнішими учасниками весілля.

Коли гості молодої сіли за столами, приспівували їм:

Здригнуліся лави,
Здригнуліся стіни,
Як придане до стола сілі.

Одна пісня часто була початком діалогу, який починали вести між собою гості молодого і молодої:

Ни лякайтеся лави
Ни лякайтеся стіни,
Бо не надовго ми сілі,
Тільки до неділі.
(Ніна Токаюк, с. Микуличі)

Церква Покрову Богородиці у Славатичах над Бугом. Фото Ю. Гаврилюка

Весільні гості уособлювали два ворожі роди, які ведуть між собою боротьбу. Тому й у піснях, що співали гості молодого, представляється гостей молоді як чужих людей, що нерідко насильно вдираються у дім молодого і хочуть панувати.

Дайте приданам волю,
На скриню – комору,
На коні – стойніцю,
На придане – світліцю.
(група жінок із с. Курашево,
пов. Гайнівка)

Уповіванс (переповіванс, очепіни). Важливим актом весільної обрядовості в понеділок було *уповіванс* молоді, що символізувало остаточне прощання з дівочтвом і приєднання до сім'ї чоловіка.

Насамперед старша дружка знімала з молоді *вельон*. По черзі одягала його на голову всім дівчатам, або кидала – котра зловить, швидко вийде заміж. Однак цей звичай увійшов до весільного дійства щойно у 1930-их роках, під впливом польської традиції, коли для молоді почали одягати на голову *вельон*.

У XIX ст. існував звичай, що брат молоді торгувався за сестрину косу, яку молодий мусив викупити. Цей обряд, як і розплітання коси в неділю, є відголоском епохи матріархату, у якій важлива роль припадала не батькові, але матері та її синові. Після цього одягали молодій головний убір – *чепець*, а на нього – *чуби*¹. У XX ст. одягали хустку. Згодом накривали молоду полотном, під яким вона переодягалася. Накрита виходила на середину хати і запрошувала до танцю свекруху, з якою танцювала *зельоного дуба*. Співали матері:

Гуляй, гуляй, матюнку, в решеті
на містці,
Коб уміла догодіти молодуй
невісці.
Гуляй, гуляй, матюнку, в решеті
при боку,
Коб уміла догодіти хоч
першого року.

Ой приждала маті
З невісткою гуляти.
Ой, дай Боже, коб приждала
Внука колихати.
(Надія Лобановська, уродженка
с. Орішково, жителька с. Збуч)

Після танцю молода знімала плахту і поставала перед весільними гістьми вже не як *молодая*, але *молодиця* (*молодиця*). Це був символічний перехід до групи заміжніх жінок:

Святий понеділку,
Зопсовав нам дівку.
Всадив под поліцю,
Зробив молодицю.
(Ніна Токаюк, с. Микуличі)

Посіялі горох,
Виросла пшениця.
Вчора била дівчина
Дзіся молодиця.
(Надія Лобановська, уродженка
с. Орішково, жителька с. Збуч)

Це було також свідчення зміни суспільного статусу молоді та її обов'язків:

Повілі молодочку
На девять синочків,
На десятую дочку,
Коб прала на сорочку.
(Марія Іванюк, жителька
с. Курашево, пов. Гайнівка)

Обрядодії в понеділок, з певними винятками, аналогічні до тих, які відбувалися в молоді. Головним диригентом був маршалок молодого, який вів *перепіванс*. Однак у ньому брали участь виключно гості молодого.

Того ж дня не бракувало гумористичних, часто не надто пристойних пісень, які говорили про щасливе звершення старань, що довели до шлюбу:

Тишиліся ворогі, тишиліся люде,
Што й на Мані головці віночка
не буде.
Напеклі ми пирога, навертілі маку,
А теперка, вороженькі, поцілуйте
в сраку!
(група жінок з с. Орішково)

Весілля завершувалося в понеділок ввечері, або у ніч з понеділка на вівторок.

Слід тут згадати ще про один звичай, які супроводив не тільки весілля, але й усі сімейні обряди. Це була традиція частувати горілкою гостей, які вже сиділи на возах і від'їжджали додому. Оскільки на Підляшші найпоширенішими були вози з голоблями, цей звичай звали і звуть досі *оглобляве*.

Весілля завершували пісні:

Бувайте здорови, тутейшия люде,
Просим впоминати, як мине ни буде.
Прощу впоминати добрим
словами,
Де ділась Маньочка з чорними
бровами.
(група жінок з с. Черемха-село)

Наше весіле Буог нам дав,
Буог нам дав,
Не завідуйте, добріє люде,
Буог дасть вам.
Наше весіле помело, помело,
Розвеселілось всьо сьоло,
всьо сьоло.
(Марія Іванюк, жителька
с. Курашево, пов. Гайнівка)

Післявесільний етап

Пережовіни (заговіни, пережовани). Невід'ємною складовою частиною весілля українців Підляшшя були післявесільні гостини, які відбувалися у домі молоді та молодого. Їхньою метою було остаточно закріпити створення нової сім'ї, а також зміцнити зв'язки між обома родинами. Підляшукі звали їх найчастіше *пережовінами* (*Што не доїлі, то пережуют* – Іван Томчук, с. Дуб'яжин).

У четвер родичі молодих та найближчі знайомі збиралися в домі молодого, натомість у суботу – у батьківській хаті молоді. *Хто забив шапку спеціально, то це йде, хто хустку, хто ще щось свої забив. Бо то спеціально забуде щось, коб прийти* – Ніна Григорук, с. Курашево, пов. Гайнівка). До того часу молодиця не могла відвідати своїх батьків навіть якщо жила в тій самій місцевості. Отож, від неділі це був перший її візит у рідну хату. Вона вже належала до родини чоловіка, тому приходила до батьківської хати не як член сім'ї, але як гість.

На пережовинах співалося вже переважно ліричні пісні, обрядових збереглося на підляських селах небагато:

Ой, вже Маньочка од нас, од нас,
Колі прибудеш до нас, до нас?
– Я й у неділю ранком, ранком
Пришлю виночок сватком, сватком.
(група жінок з Черемхи-Села)

Пережовіни завершували традиційне весілля українців Північного Підляшшя.

Церква св. пророка Іллі у Підбіллі (Пудбіллі) к. Більська. Фото Ю. Гаврилюка

Переміни у весільній обрядовості

Підляське весілля було чудовим явищем народної культури, яке складалося з комплексу взаємопов'язаних у певну послідовність обрядових актів. Його ідейно-світоглядне ядро, зміст і форма є характерними й для населення інших українських земель. Водночас весілля підляських українців притаманні локальні особливості.

Народна обрядовість пов'язана з поєднанням чоловіка та жінки, яка своїм корінням сягає глибоко у минуле, бо ще до первісних часів, проіснувала на Північному Підляшші до XX ст. Проте упродовж останнього століття вона зазнала значущих змін, які довели до майже цілковитого її зруйнування.

У XIX і на початку XX ст. весілля зберігало ще свою традиційну структуру. Однак, уже тоді у весільній драмі відбувалися зміни, пов'язані перш за все зі зростанням значення церковного вінчання та втратою деяких обрядів, вихідний сенс яких став незрозумілим. Йдеться, в основному, про ритуали, у яких головна роль припадала брату молоді.

Переміни у весільному обряді тісно пов'язані з занепадом традиційної сільської громади на Підляшші, початком якого стала Перша світова війна та евакуація українців Північного Підляшшя

вглиб Росії. Цей процес прискорили Друга світова війна, національна та господарська політика польської держави, а також цивілізаційні переміни. Великий вплив на занепад народної обрядовості мала теж низька національна свідомість підляшуків та переконання про меншовартість власної „руської”, сільської культури та перевагу польської, міської. Тому й переміни у весільній обрядовості взагалі слід розглядати у контексті втрати підляшуками свого етнічного обличчя.

Під впливом цих факторів весільна драма почала спрощуватися і скорочуватися. Уже в міжвоєнному періоді на значній частині території Підляшшя почав втрачати сакральне значення весільний обрядовий хліб, наслідком чого було випадання таких ритуалів, як випікання і розподіл короваю, вийшов із вжитку традиційний весільний одяг та зазначилися, хоч не скрізь, польські впливи.

У післявоєнному періоді посилилася роль молодих у виборі шлюбної пари, що спричинило випадання елементів передшлюбної обрядовості, які об'єдналися в одну дію, уже не ритуального, а дуже практичного змісту (батьки молоді і молодого разом домовлялися про весілля). Елементом передвесільної обрядовості став також дівич-вечір, який з часом втратив будь-які риси традиційної обрядовості.

Так само у другій половині XX ст. скоротилася до одного дня власне весільна частина ритуалу. Понеділок, який був інтегральною складовою частиною того етапу весілля, став компонентом післявесільної обрядовості. Це зумовило занепад обрядів, які відбувалися у цей день (*уповіванс, перепіванс*).

Зубожіли також обрядодії головного дня весільної драми. Сьогодні весілля – це вже найчастіше церковне вінчання у неділю (або п'ятницю) та забава після нього з трансформованими під впливом популярних культур такими обрядами, як батьківське благословення, кроплення свяченою водою машини молодих перед від'їздом до шлюбу, вітання молодих горілкою, *перепіванс*, а також чужі підляській традиції *очепіни*. У деяких весіллях залишається ще *снеданс* і обряд *спомогання*.

Зміни структури весілля через зникнення деяких етапів весільного обряду супроводжувалися випаданням обрядових пісень. Це призвело до цілковитого занепаду весільного репертуару, який заступили популярні українські, білоруські, російські та польські пісні.

У XX ст. помінялося також функційне значення весільного ритуалу – з правової і магічної функції акценти почали змішуватися на розважально-ігрову. Сьогодні весілля – це забава, приурочена до церковного вінчання, яке стало чи не єдиним елементом відрубності весільної обрядовості підляських українців.

Отож, упродовж останніх десятиліть народне весілля українців Північного Підляшшя фактично втратило свою етнографічну самобутність. Ініціативи осередків культури та різних товариств, утім і Союзу українців Підляшшя (конкурси, фестивалі тощо), а також експедиційні роботи сприяють збереженню пам'яті про традиційну весільну обрядовість. Часто це є також поштовхом для молодих, національно свідомих людей залучати елементи народної обрядовості у свій побут (при організації весіль або хрестин).

Людмила ЛАБОВИЧ

Примітки:

1. *Веселле ў Бельскім павеце* (На падставе рукапісу К. І. Брэна з 1853 года апрацаваў М.Лобач), [в:] „Беларускі каляндар”, Беласток 1982, с. 174.

Czytanie ikon

Podstawy ikonowego pisma(12)

Krzyż

Krzyż jest czytelnym symbolem wiary w Jezusa Chrystusa, w Syna Bożego, naszego Odkupiciela i Zbawcę. Trzymają go w rękę ci święci, którzy wzięli swój krzyż i poszli za Chrystusem, którzy znaleźli własną Golgotę. Krzyż jest znakiem zwycięstwa, podpowiada nam, że moc w słabości mieszka, jest znakiem nie cierpienia i śmierci, ale Triumfującej Pełni Życia. To nowe życie nasycone jest miłością, spokojem i radością. Krzyż w rękę świętego mówi, że oni własną śmiercią śmierć wiekuistą pokonali, zmarli za Chrystusa, aby w Nim prawdziwe życie zachować.

Krzyż albo gałązka palmy jest w rękę męczennika chrześcijańskim oznaczeniem, wieńcem zwycięstwa, widzialnym znakiem Wielkiej Chwały i Sławy Świętego.

Znak krzyża jest uniwersalnym kluczem – wytrychem otwierającym męczennikowi bramy raju, jego prywatną drabiną do Królestwa Niebieskiego. Dobry Łotr pierwszy z niej skorzystał. Patrząc na krzyż słyszę słowa Jezusa skierowane właśnie do w ostatniej chwili nawróconego Łotra: *Zaprawdę powiadam ci: Dziś ze Mną będziesz w raju* (Łk 23, 43).

To ukośne trzecie ramię ruskiego krzyża mówi o Zbawczej Bożej Mocy zstępującej na Ziemię, ale jest też błagalną ręką człowieka – wyciągniętą prosto do nieba, proszącą o Bożą Pomoc. Ta trzecia belka przytacza słowa Dobrego Łotra: *Jezu, wspomnij na mnie, gdy przyjdiesz do swego królestwa* (Łk 23, 42) oraz odpowiedź Jezusa: *Zaprawdę powiadam ci: Dziś ze Mną będziesz w raju* (Łk 23, 43). Pewnie dlatego ziemi dotyka zawsze przedłużenie tego trzeciego skośnego ramienia znajdujące się po stronie prawej, a więc po stronie Prawego Łotra, aby porwać go prosto do Raju, do Nieba.

W języku staro-cerkiewno-słowiańskim „prawij” znaczy „sprawiedliwy”. Krzyż jest naszym prywatnym kluczem do Raju, drabiną do Nieba, dlatego też każdego dnia tak często jego znak kreślimy na sobie. Krzyż codziennego cierpienia może okazać się dla nas ostatnią deską ratunku. Krzyż w rękę św. Włodzimierza, księcia Rusi Kijowskiej, jego babki księżnej Olgi oraz Roścysława księcia wielkomorawskiego, albo Władysława Jagiełły króla Polski inaczej przemawia do nas. Mówi nie o ich męczeństwie, ale przypomina nam, że Oni byli pierwszymi apostołami Dobrej Nowiny, krzewicielami wiary, że w swoich państwach budowali Kościół Świętych, doprowadzając do chrystianizacji Rusi (św. Włodzimierz i św. Olga), Moraw (św. Rościsław) i Litwy (Władysław Jagiełło).

Nie tylko tradycyjny krzyż i gałązka palmy są oznaką męczeństwa świętego. Męczennikami są również apostołowie, a oni często trzymają w rękę różne przedmioty będące wspomnieniem ich męczeńskiej śmierci. Święty Andrzej opiera się na krzyżu w kształcie litery X niczym na lasce, na nim bowiem apostoł oddał swą duszę Bogu. Święty Piotr wspiera się na własnym krzyżu, który jest lustrzanym odbiciem Chrystusowego Krzyża, św. Piotr zawisł na nim głową w dół. Świętego Pawła widzimy z mieczem, a Szymona Zelotę z piłą. Przedmioty te mówią, że Apostołowie nie umarli śmiercią naturalną, że życie odebrano im. Ze źródeł pisanych wiemy, że Pawłowi ścięto głowę, a Szymona rozpiłowano, ich niematerialne dusze pozostały nieknięte, przeżyły śmierć i połączyły się z Chrystusem.

Niektórzy z ortodoksyjnego grona obrońców ikon,¹ zarzucają ikonom pasywnym znajdującym się w rzędzie Apostołów wielu ikonostasów, niekanoniczność i nieortodoksyjność.

Wszystko zależy od punktu widzenia. Moim skromnym zdaniem niekanoniczność ich zamyka się w nas, wszystko zależy od tego, jak patrzymy na tego rodzaju ikony i co na nich widzimy. Jeżeli w mieczu, krzyżu i pile dostrzegamy narzędzia ich męki, jeżeli one myśli nasze kierują ku fizycznym cierpieniom, to uznajemy w ten sposób racje zarzutów zwolenników niekanoniczności tych ikon. Jeżeli zaś w tych przedmiotach znajdziemy informację jedynie o męczeńskiej śmierci, to oznaczałoby, że ikony pasywne Apostołów są ikonami kanonicznymi. Mnich Jefimij miał rację pisząc, że: *...dla prawosławnej (...) świadomości decydującym jest nie to, w jaki sposób święci zmarli, ale ich świadectwo o Chrystusie, Jego Wcieleniu i Zbawczej misji.*²

On oczywiście mówił te słowa przeciwko tego rodzaju ikonom apostołów i innych męczenników. Ale, czy jedno drugiemu przeczy? Wszystko zależy od czytającego. Jeżeli w narzędziach widzimy nie cierpienie, ból i śmierć, ale zwycięstwo Życia nad śmiercią, jeżeli widzimy świętego i jego wielką wiarę w Chrystusa zdolną góry przenosić, jeżeli dostrzegamy męczennika nie lękającego się zła wszelkiego, męczennika gotowego życie oddać za Jezusa, to widzimy najpełniejsze *świadectwo o Chrystusie, Jego Wcieleniu i Zbawczej misji*. Proponowałbym zamiast niszczyć tego typu ikony, mocniej akcentować prawidłową wymowę tych groźnych przedmiotów. Piętnowałbym nie ikonę, ale sposób interpretacji tych ważnych słów-kluczy (miecz, piła...). Wszak Krzyż jest również dwojako odbierany, my chwaliłmy się nim każdego dnia, rano i wieczorem pieczętujemy nim nasze osoby, a inni nie rozumiejąc Jego Wielkiej Tajemnicy trzymają go w pogardzie. Pozostawiłbym te ikony niezmiennione ot choćby tylko dlatego, że przedmioty te pozwalają nam szybko rozpoznać apostołów. Wszystko jest proste i czytelne, jeden jest krzyż św. Andrzeja, tylko św. Piotr trzyma klucze, a po mieczu rozpoznajemy św. Pawła.

Tego typu ikony właściwie odczytane podkreślają moc i głębię wiary tych ludzi, którzy nie bali się tych groźnych narzędzi, wsparli się na nich jak

na lasce. Cierpienia i wyrafinowane męki im zadane nie zdołały złamać w nich ducha, gdyż Oni są nagimi rycerzami przyobleczonymi w niewidzialną zbroję, wiarę w Chrystusa. Reasumując stwierdzić należy, że zobaczywszy piłę, miecz lub krzyż myślny nie o śmierci, cierpieniu i bólu, ale o Miłości, która wszystko pokona i o Życiu triumfującym nad śmiercią.

Lódź

Lódź jest graficznym znakiem Kościoła Świętego, czyli wszystkich ludzi w Chrystusa wierzących. Ojcowie Kościoła niekiedy trzymają ją w rękę, bo głosząc wśród pogan Słowo Boże tworzyli Kościół. Z wszystkich swych sił pracowali przy łowieniu dusz oraz trudzili się przy ich duchowym wzroście.

Po łodzi poznajemy też patriarchę Noego, który przeżył potop tylko dlatego, że usłuchał Boga. Budowa Bogiem nakazanej arki w oczach ludzkich uczyniła Noego szalonym. Nie przejmował się docinkami, słuchał tylko głosu Jahwe, który utwierdzał go w działaniu. Doskonale wiedział, że nie zawsze racja leży po stronie matematycznej większości.

Skrzydła

Skrzydła są nieodzownym atrybutem aniołów. Unaoczniają nam ich bezcielesną lekkość oraz to, że Aniołowie są czystymi duchami. Święty Archanioł Michał, święty Gabriel na ikonach mają ludzkie ciało, mają ludzką powierzchowność, dlatego że na Ziemi ukazywali się ludziom, widzieliśmy ich właśnie pod taką postacią. Aniołów podejmowali Abraham i Sara, z Aniołem rozmawiała Maryja, we śnie widział go święty Józef Oblubieniec. Naszych Prarodzców z Raju wyganiał również Anioł, wszyscy widzieli Anioła, a On nie przestraszał Ich. Ci Wysłannicy Boga postrzegani byli przez ludzi jako istoty nam pokrewne, mają taką samą duszę, ciała tylko nie posiadają. Aniołowie wyzuli się ze swej bezcielesności dla nas, do nas przychodzili w ciele, nie mieli skrzydeł, a i tak rozpoznawani byli jako Posłańcy Jahwe. Wiedzielibyśmy,

że z Nimi mamy do czynienia, że są to Istoty Duchowe. Uderza majestatyczność ich postaci, nieziemsko wzniosły owal oblicza, niesamowita ekspresja emanująca z Nich. Radość zdaje się tryskać z Ich oblicza, jej źródłem jest niespotykana na Ziemi bliskość Boga. Oni naelektryzowani są Bogiem, są Nim przesiąknięci do głębi duszy. Troki, wstążeczki u Ich włosów mówią, że przychodzą z polecenia Boga, że Boga Żywego tylko słuchają, że wypełniają nie swoją, ale Jego wolę. Ciągłe nasłuchują, nawet tu przebywając na Ziemi są zawsze otwarci i gotowi na przyjęcie Bożego Głosu, Bożego Słowa.

Skrzydła dopisane są Aniołom po to, aby ci mniej obeznani z ikonowym abecedem w mig mogli rozpoznać Angelosa, bo dodają Posłańcom Bożym niesamowitej lekkości.

Nieco inaczej ikonografowie przedstawiają Cherubinów i Serafinów. Ci również mają oblicza, czasami również stopy, są Osobami. Reszta duchowego ciała zasłonięta jest wielością skrzydeł.

Liczba par skrzydeł tych Nieziemskich Istot wskazuje na Ich miejsce w anielskiej hierarchii, ukazuje nam stopień Ich uduchowienia. Skrzydła nadają Aniołom nieziemskiej lekkości, mówią, że w Aniołach nie ma ciężaru, a więc nie ma w Nich również grzechu, który nam tak ciąży, przykuwając nas do ziemi. Grzech zaś odgrada nas od Boga i spycha nad niewidzialną przepaść nieistnienia.

Na jednej z ikon nawet Jana Chrzciciela przedstawiono ze skrzydłami. Mnich Jewfemij uznał tę ikonę za niekanoniczną.³ Na pewno jest inna i odbiega od ogólnie przyjętego ikonograficznego kanonu ikony „Joana Predteczy” (Jan Chrzciciel nazywany jest w Kościołach Wschodnich, „Predteczą”, czyli Idącym Przodem). Rodzi się więc pytanie, czy skrzydła Jana Chrzciciela są oznaką jego Anielskości? Nie, bo co do tego, że Jan Idący Przed Chrystusem był tylko człowiekiem, nikt nie miał i nie ma żadnych wątpliwości. Miał przecież rodziców, Zachariasza i Annę, był dzieckiem. Aniołowie choć ludziom ukazywali się w ciele, a goszcząc u Abrahama nawet jedli i pili, nie rodzili się, ani nie

umierali tak, jak uczynił to Jan Chrzciciel. Oni pojawiali się i znikali jak kamfora, a Jan był dzieckiem długo oczekiwanym w rodzinie. Według słów Jezusa Chrystusa większego mężczyzny zrodzonego z kobiety nie było i już nie będzie na Ziemi. Co znaczą więc te skrzydła? Uzmysławiają nam, że Ten, którego jedni nazywali Drugim Eliaszem, Drugim Mojżeszem jest równy Aniołom, że dusza jego, Duch całkowicie zawładnął ciałem. Jan jest bezcielesnym Bożym Głosem Wołającym na Pustyni. Te skrzydła wskazują na wysokie loty jego nauki wzywającej do pokuty i oczyszczenia.

Nikt na skrzydłach wiary, nadziei i miłości w bożych przestworzach poza Janem tak pięknie i wysoko nie szybował. Większego człowieka już nie będzie, bo Jeden jest Mesjasz i Jeden jest Jego Poprzednik. On dorównuje Aniołom, a Maryja Ich przewyższa, Oboje stoją, na ikonie Deesis, przed Chrystusem i orędują za nami, a aniołowie stoją za ich plecami.

Skrzydła posiada również personifikacja Mądrości Bożej. Paweł Florenski tak o Niej pisał: *...skrzydła Sofii – to wyraźna wskazówka na jakieś jej szczególne pokrewieństwo ze światem niebiańskim. Ich ognista czerwień, podobnie jak utrzymana w tej samej tonacji karnacja twarzy i dłoni, wskazuje z kolei na napełnienie duchem, na całkowite uduchowanie*”.⁴ Według niego: *Skrzydła (...) orle i ogniste wskazują na wysokość lotu i prorocstwo. Orzeł jest bowiem tym ptakiem, który na widok myśliwego wznosi się wyżej. Podobnie ci, którzy miłują dziełnictwo, nie są łatwą zdobyczą dla myśliwego – diabła*.⁵

Cdn.

Marko POSTIŁ-JARUHA

1. „Synod stogławnyj”, moskiewski synod obradujący w latach 1551-1552 i zakończony wydaniem 100 rozdziałów (*gław*) postawił zarzuty niekanoniczności wielu ikonom.

2. Barbara Dąb-Kalinowska, *Między Bizancjum a Zachodem. Ikony rosyjskie XVII – XIX wieku*, s. 20.

3. Tamże, s. 19.

4. Paweł Florenski, *Ikonoostas i inne szkice*, Warszawa 1984, s. 48.

5. Tamże, s. 61.

Будьмо разом!

Хочу поділитися з читачами „Над Бугом і Нарвою” своїми спостереженнями і думками відносно чергового З’їзду улючан, який відбувався в днях 19-20 травня в нашому рідному Улючі. Польською владою проголошена „Акція Вісла” вирвала зі своїх прадідівських земель в жорстокий спосіб населення Улюча і насильно викинула в незнану їм тоді чужину. Вони були викинені лиш тому, бо не виреклися свого походження, свого українства.

Тодішня влада, щоб здійснити свій намір, вже у 1946 році спричинилася до того, щоб спалити Улюч. Саме на наше свято Вознесіння Господнє прийшло Польське військо, щоб здійснити цей злочин – спалити остаточно Улюч. Спалили! Село, в якому жило майже чотириста родин, перестало існувати.

Слід нагадати, що до початків II світової війни в Улючі мирно з собою жили українці, поляки і євреї, про що говорили мої батьки, та ті, яких було викинуто на західні землі Польщі. Майже всіх євреїв, які жили в Улючі від століть, в час окупації наших земель німецькі нацисти вивезли до концентраційних таборів, де їх знищили.

З того, що мені відомо з переказів батьків і родини в Улючі, всі знали і говорили українською мовою (точніше кажучи, українською говіркою Надсяння). Крім того всі знали польську мову, бо її вивчали в школі. Таке велике село як Улюч перестало існувати між іншими тому, бо тодішня польська влада задумала сполучити етнічну нашу, колись руську, а в той жорстокий час українську, землю. Тут немає перебільшень – це княжа руська земля. На це є історичні докази. Про це знають свідомі поляки і українці, про це пишуть українські і польські дослідники та історики.

Варто пригадати, що між іншими ті землі були в межах Руського воєводства в час Речі Посполитої, аж до 1772 року, коли то ті землі увійшли під панування Австрії. Про це можемо почитати навіть в радянських енциклопедичних словниках. Це була руська земля, тому тодішні свідомі поляки воєводство називали від населення, яке там проживало, молилося в своїх церквах, зберігаючи свою мову і віру. Не забуваймо про це!

Минуло 60 років від трагедії, яка

зустріла Улюч і ціле Надсяння, а також частину Підляшшя, Холмщину, Бойківщину і Лемківщину. Цю трагедію пережили наші люди всього Закерзоння. Про це треба говорити і писати, щоб молоде покоління знало історію свого краю – через історію своєї маленької Батьківщини, якою є, або було рідне село, чи місто – земля наших предків.

І власне до Улюча черговий вже раз приїхали люди, які в своїх серцях мають заковане своє походження, щоб бути разом зі своїми однодумцями. Вихідці, або їх нащадки, народжені на Зеленогірщині і Ольштинщині, куди то у 1947 році улючани були вивезені худоб’ячими вагонами і розташовані по кілька родин в одному селі, щоб їх асимілювати, нині прийшли тут, щоб поклонитися землі своїх предків. Деякі нині живуть в Канаді чи США. Багато улючан живе в межах нинішньої Вільної України. Прийшли або приїхали улючани з усіх усюд. Приїхали їх діти і внуки, яким дорога спадщина предків. Приїхали також ті, яким пощастило поселитися в Сяноці, чи навколишніх селах чи містечках. Свою присутність на улюцькій землі в час молитов удостоїли між іншими люди з Доброї, Грушівки, Гломчи і Сянока.

В суботу, 19 травня всі ми зійшлися біля каплички в Грушівці, щоб помолитися за жертви всіх минулих років. При капличці молилися разом православні і греко-католики, а молебень очолювали два священники православні і один греко-католицький. Всіх присутніх тішило те, що разом мирно ми всі молилися. З Грушівки всі ми перейшли до Улюча на місце, де колись стояла „нова церква” – мурована, св. Миколая Чудотворця, побудована в першій чверті двадцятого сторіччя.

Ідучи, ті які прибули тут перший раз, робили знімки хатцями і кропивою зарослих пляців, де колись стояли хати. Нема хат! Нема церкви! На жаль на нинішній час залишилися тільки, виїняті з бур’янів хрести, які увінчували церковні бані, біля яких вище згадані священники і вірні молилися за душі замучених і помордованих, за всі жертви трагедії, якої 60-ті роковини у цьому році всі відзначаємо.

За всі дотеперішні з’їзди в Улючі треба нам щиро подякувати перш за все панству Софії і Ярославу Холявкам – дітям Улюча, які нині проживають в Сяноці. Від першого з’їзду, по той, який відбувся у поточному році, панство Холявки вклали ціле своє серце і душу, щоб все було як треба! Дозвольте, дорогі улючани, що від нас усіх нині скажу щире улюцьке ДЯКУЮ!!!

В суботу о 16-й годині почалася „улюцька ватра”. При ватрі, яка горіла біля Сяну, співав хор з Сянока, якого приготувала пані Маріанна Яра. Тут варто сказати, що хор виконав кілька пісень на слова моїх віршів. Присутнім вони сподобалися. Мені також було дуже мило почути в соловіїв голосах Сяніччини свої слова, які оспівують красу наших земель. Нині дозволю собі віддати свою вдячність і шану пані Маріанні за її працю.

Пані Стефанія Яворницька, яка є вчителькою української мови в Зеленій Горі і Новогроді Бобжанському, приїхала з групою дітей, яких предки є також уродженцями улюцької землі, і як всі інші в час ганебної акції „Вісла” були викинені з рідного Улюча. Пані Стефанія в їхніх серцях і душах розпалила вогник любові до рідної землі, до історії, до українства. Слід згадати, що деякі з цих дітей походять з мішаних українсько-польських родин, яких пані Стефанія заохочує до єднання і пошани одних до одних. Хочу скласти велику вдячність пані Стефанії і її „дітям” за декламацію моїх віршів про Улюч. Велике спасибі всім Вам! Завдяки таким людям, як панство Холявки, як праця пані Маріанни, чи пані Стефанії ми гордо стаємо на березі Сяну і висловлюємо свою любов до всього, що наше, що своє.

А тепер вернімо знову на хвилину до історії. Коли комуністична влада післявоєнної Польщі викидала наше населення з прабатьківської землі, в багатьох випадках не дозволяла забрати з собою в чужину ніщо, що могло б пригадувати наше походження. Не можна було взяти української книжки, ні молитвеника, а бувало, що і вишиваного рушника, чи сорочки. А все тому, щоб це на Ziemiach Odzyskanych не нагадувало нашим батькам і дідам їхнього українства.

Там, куди нас кинули не було наших церков, не було своїх священників, не було своїх вчителів... Здавалося, що ми пропадемо серед чужого і ворожо проти

нас тодішньою владою наставленого населення. Забрано нам, або зруйновано майже все, а головне хати і церкви. Забрано нам поля, сади і ліси. Забрали нам все, що могли забрати. Одного не були в силі нам забрати – віри в Бога в рідному, східному обряді і надії, що ми все таки будемо, що не пропадемо!!!

При ватрі біля Сяну в Улючі сиділи люди і пригадували собі своє минуле, або минуле своїх предків, які не діждали, щоб бути тут з нами, щоб розповісти свою гірку долю. Бог дав їм, всім тим, які так глибоко і щиро кохали своє село, свою землю, свою ріку і потічок, свій сад, якого садили вони може ще невимілими руками – Своє Царство – Царство Небесне. Я впевнений, що їм добре Там. Але я майже певний, що вони, коли тільки мають змогу, за згодою Отця Небесного відвідують нас в собі знаний спосіб і ведуть нас собі знайми стежками.

Настала неділя 20 травня. Раннім ранком, коли родина моя ще спала, я взяв фотоапарат і зайшов над Сян, щоб почути спів рідної ріки, в якій промін-

чики сходячого сонця, мов маленькі діти гралися в ще холодній воді. А в кущах вже своїм співом, наче молитвою вітали недільний ранок пташки. Я присів і слухав, і слухав... І хоч не вивчав їхньої мови мені здавалося, що я розумію кожний звук, яким вони оспівували прокидаючийся день. Я був дуже вдячний, що зміг все це побачити і почути.

Іду далі селом, якого майже нема, бо тільки поодинокі хати на попелищах нашого старого Улюча говорять, що тут живуть нині люди. Заходжу під Дубник. Стежкою маленькими кроками прямую в гору, щоб побути на кладовищі і помолитися за всіх померших, які там спочивають. Стаю перед хрестом біля пам'ятної дошки Михайлу Вербицькому, яку вкрили сльози ранньої роси. Помолівся. Глянув на старовинну церкву, глянув на могили свіжо порослі зеленим барвінком. А пташки так чудово переспівували одну за одною стрічки своїх пісень... Дякував Богові за те, що дозволив мені приїхати на землю батьків. Дякував за все, чим він

обдарував і обдаровує всіх нас, бо добре знаю, що Він дарує кожному, що треба...

Наближався південь. Вже всі, які приїхали на відзначення 60-их роковин ганебної акції „Вісла” прямують на Дубник, де незабаром правитися буде Божественна Літургія. Святу Літургію правили двох греко-католицьких священників – отець Ірелей Кондро і отець д-р Мирон Михайлишин. На горі Дубник біля дерев'яної, найстарішої церкви на нинішніх землях Польщі зійшлися люди, яких привела тут любов до свого минулого. Слід сказати, що прийшли греко-католики і православні, а серед тих, які молилися було теж багато поляків. Всі ми молилися до Єдиного Бога за краще завтра. В молитвах ми згадували також всіх потерпілих і невинно вбитих своїми братами-християнами.

На цій старовинній горі всі ми єдналися. Дуже мені було мило в час величання почути з уст отця Мирона, крім наших греко-католицьких ієрархів, також ім'я Його Преосвященства владика Адама, Перемисько-Новосанцівського архієпископа Православної церкви. Боже, як мені любо стало на серці, коли я це почув. Хочу пригадати, що в минулому році опісля Лемківської ватри в Ждині, я написав вірш, де згадав, що мрію, щоб разом при престолі правили Службу Божу Кир Іван і Кир Адам. Колись здавалося це неможливим. Нині в мене велика віра, що діждемося того дня. Може ця молитва на Дубнику і слова висловлені отцем Мирonom, це маленька іскорка, яка запалить поки що маленький вогник нашого релігійного з'єднання. Я після Служби Божої стиснув долонь о. Мирону і подякував за „той крок надії”.

Відкриймо душі і серця перед Богом, а той допоможе нам виправити помилки наших предків. Завірно мудрим людям нашого народу, які роблять все, що можливе на нинішній час, щоб єднатися. Повірно, що ми, при Божій помочі, спроможні і гідні церковного з'єднання. Витоптуймо стежки до з'єднання самі. Не ждімо, що зроблять це за нас ті, які колись спричинилися до розколу нашої Церкви і Народу. Будьмо разом! Молімося, а Бог здійснить наші мрії і надії. До зустрічі у 2008 році.

Василь ШЛЯХТИЧ

Фото отримані від автора допису

3 хроніки подій на Підляшші

„Пом-па 2007”

4-6 травня у Білостоці відбулася конкурсна частина „Міжнародних презентацій мажореток, тамбурмайорок та чірлідерок – Пом-па 2007”, яка підсумовувала цілий проект. Попередив її цикл вишколів для молодих танцюристів, які упродовж останніх місяців відбувалися у Білостоці.

У конкурсній частині взяли участь ансамблі та солісти із Польщі, Білорусі, України, Чехії та Угорщини, які у своїй праці використовують мажореткову паличку, булаву та помпон.

Головний захід складався з двох частин: дефілади та презентації на сцені. Рівненська група „Кралечка” стала лауреатом III премії у категорії „батон – формація кадетки” та II премії у категорії „пом-пом – мініформації кадетки та юніорки”.

Ініціаторами та організаторами проекту були Воеводський осередок анімації культури в Білостоці, Відділення культури міського виконавчого комітету в Барановичах у Білорусі та Рівненська міська громадська організація Творче об'єднання „Коляда” з України. Проект профінансовано за кошти Європейського фонду регіонального розвитку та Євро-регіону Німан в рамках Програми сусідства Польща-Білорусь-Україна INTERREG.

Мельницький коровай

6 травня, на Юрія, у Мельнику відбувся підсумок кулінарного конкурсу „Мельницький коровай”.

Коровай – це священний ритуальний хліб, що фігурував колись як жертвенна річ.

У слов'янській, а головне – в українській традиції, як символ достатку і плодючості, його готували на весілля, на свято Юрія та на обжинки. На Підляшші після Другої світової війни у багатьох селах зберігалася ще традиція його врочистого випікання і ділення на весіллі та качання на Юрія.

У конкурсі на звання „Мельницького короваю” здоблені хліби було оцінено під оглядом смаку і краси та згідності орнаментів із тіста з традиційною символікою плодючості, достатку та щастя. Переможцями стали жінки з Мельника. Крім конкурсної частини відбувся також показ коровайних обрядів, які запрезентували між іншими українською говіркою свого села жінки із Дашів.

Метою конкурсу було підтримати давні кулінарні традиції та вміння з ними пов'язані, а також зберегти від забуття традиційні коровайні обряди.

Міжнародний фестиваль церковної музики

6-13 травня у Білостоці проходили заходи XXVI Міжнародного фестивалю церковної музики „Гайнівка 2007”. Почав їх концерт у Підляській опері і філармонії „Музичний діалог народів”, під час якого виступила Національна заслужена академічна капела України „Думка” з Києва.

Хор, який повстав у 1920 році в Києві, заклав основи професійного хорового виконавства, створив взірці акапельного співу в Україні. Це один із кращих інтерпретаторів народних пісень, у його репертуарі також твори української та світової кла-

сики. З 1984 року „Думку” очолює талановитий митець, народний артист України, лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка, професор Євген Савчук. Під його орудою „Думка” стала конкурентом хорам світового рівня.

Крім „Думки” під час Міжнародного фестивалю церковної музики у конкурсних переслуховуваннях із України виступило шість колективів. Першу премію у категорії парафіяльних любительських хорів отримав Дитячий хор Спасо-Преображенського кафедрального собору Вінниці. Натомість переможцем у категорії любительських світських хорів стала Народна академічна хорова капела Національного технічного університету України „Київський політехнічний інститут”. У категорії хорів музичних училищ лауреатами другого місця стали два українські колективи: Хор студентів кафедри хорового диригування Київського національного університету культури і мистецтв „Аніма” з Києва та Камерний хор державного педагогічного університету у Кривому Розі. У категорії професійних хорів друге місце завоював Камерний хор „Оранта” з Луцька, третє – Камерний хор Тернопільської обласної філармонії.

Окрім конкурсної частини, у рамках фестивалю у Воеводському осередку анімації культури у Білостоці відбувся концерт „На народну ноту”, під час якого усі виконавці фестивалю виконали свій народний і національний репертуар. При нагоді фестивалю у днях **10-12 травня** відбулися також „Біловезькі дні сакральної музики”, на яких виступили хо-

ри з Києва, Вінниці та Кривого Рогу. Організатором міжнародного фестивалю була фундація „Церковна музика”.

„Ранок” у Суwalkах

12-13 травня Регіональний осередок культури і мистецтва в Суwalkах та Будинок культури в Троках провели IV Фольклорний фестиваль „Закувала зозуленька” („Zakukała zięziuleńka”). Він відбувся у рамках міжнародного проекту „Пісні народів з-над Via Baltica” (Литва – Латвія – Естонія – Польща).

Проект охоплював п'ять дводенних фестивалів поєднаних із презентацією мистецтва, народного рукоділля та колишнього ремесла. Концерт у Суwalkах був четвертим, п'ятий, водночас фінальний, відбувся у Троках місяць пізніше, у днях 16 - 17 червня.

Суwalkська едіція фестивалю присвячена була весняній обрядовості. Крім ансамблів з країн – учасників проекту, узяти в ній участь колективи польсько-литовського пограниччя, а також український ансамбль з Підляшшя – „Ранок”, який виконав підляські веснянки та рогульки. Участь „Ранку” у фестивалі – це доцінення українського колективу, якого не раз уже запрошували до Суwalk на такі заходи, як „Сільська коляда” чи Міжнародний фестиваль народних танцювальних ансамблів.

Дисотека у „Гвінті”

12 травня у Білостоці в студентському клубі „Гвінт” відбулася танцювальна забава. Заграв на ній білостоцький ансамбль „Зорка”, який

виконує загальновідомий український, білоруський, російський та польський репертуар у манері диско-полю. На дискотеці бавилося 200 осіб. Зорганізувало її українське артистичне агентство „Гамалія” з Білостоку.

„Гайнівські дні церковної музики”

13-19 травня у Соборі св. Трійці у Гайнівці проходили концерти Міжнародного фестивалю „Гайнівські дні церковної музики”. Як щороку конкурсні переслуховування почалися від концертів парафіяльних хорів. Тим разом у змаганнях взяли участь не лише хори з Північного Підляшшя – окрім співаків з парафій із Нового Березова та Заблудова, чи не вперше доволі широко було презентовано приходські колективи з Південного Підляшшя. Виступили у Гайнівці між іншими: Хор парафії св. Серафіма Саровського у Костомолотах, куди три роки тому було перенесено церкву з Добриводи, відновлюючи у селі православну парафію; Молодіжний хор Люблинсько-Холмської єпархії, який діє у Білій Підляській та Хор парафії Воздвиження Хреста Господнього у Гороститі, що у Володавському повіті. Виступили також Молодіжний хор Вроцлавсько-Щецинської єпархії „Благодар” та Хор парафії Успіння Пресвятої Богородиці у Кальникові, який показався в українському народному одязі. У категорії приходських хорів журі не признало першої нагороди. Другу премію поділили хори з Гороститі і Заблудова.

Крім виконавців православного сакрального співу із Польщі, під час міжнародного фестивалю виступили також хори з України, Білорусі, Литви, Росії, Греції, Болгарії та Голландії. Серед нагороджених знайшлися

хори з України. Першу премію у категорії міських парафіяльних хорів здобув Хор Свято-Покровського чоловічого монастиря (Харків). Virізнення у цій категорії отримав Молодіжний хор парафії Георгія Побідоносця (Львів). У категорії хорів академічних друге місце зайняв Хор Державної академії наук України „Золоті ворота” (Київ).

Крім конкурсних концертів у Соборі св. Трійці, у рамках „Гайнівських днів церковної музики” було зорганізовано виставки, а також концерти у Варшаві та осередку „Ягеллонське” у Біловезькій пущі.

Фестиваль провели Громадський організаційний комітет, покликаний з благословення Його Блаженства Блаженнішого Сави, митрополита Варшавського і всієї Польщі, а також Товаришення „Любителі церковної музики”.

„Підляшшя – наша мала батьківщина”

15 травня у білостоцькому Драматичному театрі відбувся фестиваль „Підляшшя – наша мала батьківщина”. Проходив він у двох категоріях: VII едіція музично-танцювального заходу – „Пісні і танці нашого регіону” та VI едіція художнього конкурсу „На Підляшші”.

Фестиваль є спрямова-

ний до дітей білостоцьких садочків та малят національних меншин із садочків цілого Підляського воєводства. Його мета – пропагувати різноманітну підляську культуру, будувати зв’язки з власним регіоном та містом, а також вчити толерантності для інших культур. Як щороку свою презентацію під час музично-танцювальної частини фестивалю мали діти з українських груп з Дитячого садочка № 9 „Лісова поляна” у Більську (на фото внизу). Виконали вони український народний танець та заспівали пісню.

Перед Миколою у Козликах

19 травня у скансені неподалік від села Козлики над Нарвою відбулася культурно-товариська зустріч підляських українців. Це продовження започаткованої рік раніше традиції заходів при нагоді весняного свята Миколи, яке врочисто святкується у поблиській церкві в Козликах.

Цього року у суботу перед Миколою з доповіддю на тему ініціатив пов’язаних із екологією природи і культури в Долині Верхньої Нарви виступив Мирослав Степанюк з Товариства „Спадщина Підляшшя”. Відбувся також концерт підляських обрядових та загальновідомих пісень у виконанні дитячого

ансамблю „Гілочка” з Черемхи. Захід завершила товариська зустріч при вогнищі.

Концерт дошкільної пісні

23 травня у Центрі православної культури в Білостоці відбувся III Фестиваль дитячої пісні національних меншин. Виступили на ньому діти з вісьми садочків з Білостоку та з-поза регіону – з Більська, Гайнівки та Пунська. Це були солісти та групи дошкільнят, які представляли білоруську, литовську, татарську та українську національні меншості. З українським репертуаром виступили малята з Дитячого садочка № 9 „Лісова поляна” з Більська. Захід зорганізував Дитячий садочок № 14 з польською і білоруською мовою навчання у Білостоці.

Дні Більська

25-28 травня у Більську проходили заходи XXVIII Днів Більська, найбільшої плернерної імпрези, яка відбувається у цьому місці. У їх рамках 26-27 травня відбувався II Фестиваль пісні „Підляська нота”, спрямований до дітей і молоді, віком 7-25 років. Конкурсні переслуховування проходили у двох категоріях – сучасна пісня та народна пісня, солісти та вокальні колективи. З українського боку виступили три групи виконавців, які пов’язані з „Ранком”.

У категорії „колективи – народна пісня” першу нагороду та „Золоту ноту” отримало тріо дівчат з молодшої групи „Ранку”: Олександра Корнилюк, Магдаліна Яким’юк і Віолета Крук. Друге місце та „Срібну ноту” у цій самій категорії зайняла старша група ансамблю „Ранок”. Натомість, лауреатом третьої премії у категорії „естрадні колективи – сучасна пісня” стала молодша група „Ранку”.

„День мами”

30 травня у Комплексі шкіл ім. Адама Міцкевича у Більську учні початкових класів І-ІІІ, які учасники на заняття української мови, разом із вчителькою Єлизаветою Томчук підготували вчорашній „День мами”. Прозвучали на ньому пісні та вірші, яких головною темою була мама. Крім того можна було побачити українські танці. А на завершення кожна матір отримала подарунок – квітку з паперу, яку спеціально на цей день приготували діти.

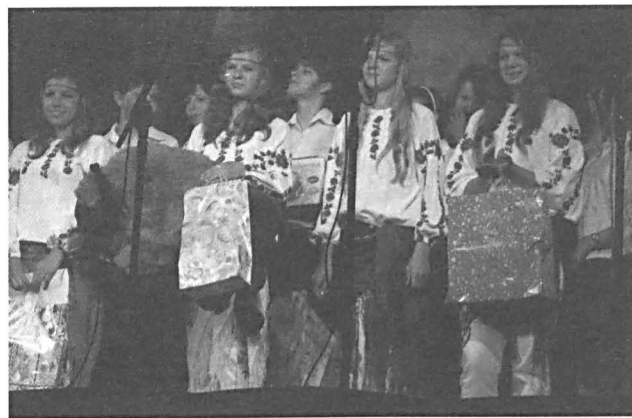
Проведення заходу силами лише трьох молодших класів було можливим, оскільки української мови в них вчиться найбільша кількість учнів, середньо – по двадцяті. Частина із них співає або танцює у молодших групах „Ранку”.

Конференція у Білостоці

1-2 червня у Центрі православної культури проходила дводенна наукова конферен-

ція „Історія православної автокефальної церкви в Польщі після Другої світової війни”. Очолив її митрополит Варшавський і всієї Польщі, архієпископ Сава. Першого дня однією з ведучих тем була акція „Вісла”, якої 60-річчя припадає саме цього року. З доповіддю на тему наслідків для існування церковного життя у польській державі по 1947 році виступив український історик д-р Григорій Купріянович з Університету Марії Кюрі-Склодовської в Люблині. Натомість своїми особистими спогадами пов’язаними із відбудовою релігійно-національного життя на нових місцях поселень українців поділився священник Віталій Чижевський, від 1955 року настоятель православної парафії у Кентшині.

Конференцію (на фото *внизу*) організувала Кафедра православної теології Університету в Білостоці.

„Парад на дворі Браницьких”

1-3 червня у різних місцях Білостоку відбувалися концерти міжнародного перегляду духових оркестрів у рамках заходу „Парад на дворі Браницьких”. Узяло в них участь 17 крайових і закордонних колективів, серед яких був також духовий оркестр з Рівного в Україні. Захід організував Воєводський осередок анімації культури в Білостоці, який саме святкує 50-ліття своєї діяльності, а профінансовано його за кошти Європейського фонду регіонального розвитку та Євросоюзу Німан в рамках Програми сусідства Польща-Білорусь-Україна INTERREG.

Школіння з агротуристички

1-6 червня в агротуристичній садибі „Рітовисько” коло Супраслі відбулося школіння з агротуристички для українців зацікавлених у розвитку сільського туризму. Взяло в ньому участь кільканадцять осіб з різних частин України, між іншими з Криму, Поділля, Капрат. Це як власники зелених садіб, так і ті, які щойно хочуть зайнятися агротуристичним бізнесом. Упродовж тижня вони відбували заняття, під час яких знайомилися з польським досвідом пов’язаним із відкриванням та веденням зелених садіб, пізнавали шанси та бар’єри у розвитку аг-

ротуризму та вчилися, як розвивати агротуристичні послуги. Це перша частина проекту, якого завданням є підтримувати розвиток підприємництва на сільських теренах України. Школіння організували Видавництво „Річпосполита” та Міжнародна громадська організація „За рівновагу в суспільстві”.

Конкурс пісні у Гайнівці

2-3 червня у Гайнівському будинку культури відбувався Конкурс дитячої та молодіжної пісні. Він проходив у рамках проекту „Ближче себе – Гайнівські зустрічі”, якого метою є поширити польсько-білорусько-українські зв’язки у ділянці культури, залучити в аматорський артистичний рух неповносправних виконавців та підвищити кваліфікації інструкторів, які працюють з неповносправними особами.

У конкурсі взяло участь 64 молодих співаків (ансамблів і солістів) віком від семи до 17-ти років з Польщі, Білорусі і України, утім колектив глухонімих дівчат згуртованих у колективі „Надія” зі Львова (на фото *вгорі*). З українським репертуаром виступили також діти з Палацу позашкільної освіти з Володимира Волинського та молодша група ансамблю „Ранок” з Більська.

Гранд-прі фестивалю отримала Наталія Василюк з

Володимира Волинського. Українські виконавці стали також лауреатами: у категорії „класи I-III, солісти” другу премію отримала Настя Ковалюк з України, серед ансамблів найкращим виявився „Ранок” з Більська. У категорії „класи IV-VI, солісти” друге місце зайняли Даша Грішин та Каріна Залуська з України, серед солістів з гімназії першу нагороду еквівалентно отримала Ірина Ярошук, вирізнення – Віктор Малофіїв.

Лауреатом спеціальної премії директора Гайнівського будинку культури Андрія Скепка став колектив „Надія” зі Львова.

Конкурс дитячої та молодіжної пісні це один із кількох заходів у рамках проекту за участю поляків, білорусів та українців. У серпні і вересні відбудуться ще у Гайнівці спортивні змагання, конкурс популярної пісні, а також варшати обрядово-фольклорних колективів та презентації весільних обрядів. Проект профінансовано за кошти Європейського фонду регіонального розвитку та Єврорегіону Біловезька пушта в рамках Програми співробітництва Польща-Білорусь-Україна INTERREG.

„З сільського подвір'я”

3-10 червня у Черемсі проходили заходи XII Міжнародних зустрічей з народним мистецтвом „З сільського подвір'я”. У їх рамках відбувалися різного роду варшати, у тому числі традиційних танців, а також автентичного співу, які повела Людмила Вострікова з колективу „Горина” (Рівне), проєкції етнографічних фільмів, презентації обрядових театральних вистав, виставки народного ремесла, конкурс на найкращу регіональну страву, та концерти музичних ансамблів, які виконали фольклор цілої Євро-

пи. Тим разом на сцені у пленері Гмінного осередку культури виступали виконавці з Польщі, України, Білорусі, Росії, Словаччини, Франції та Латвії. З України приїхали „Горина” з Рівного і Театр-студіо „Голос” з Чернівців.

„З сільського подвір'я” zorganizували Гмінний осередок культури і Товариство любителів народної культури в Черемсі.

Концерт „Симпатичного варіанту”

6 червня у рамках XII Зустрічей з природою і мистецтвом „Урочище 2007” у ресторані „Алькеж” у Супраслі відбувся концерт тріо „Симпатичний варіант”. У його виконанні прозвучали українські пісні в автентичній манері.

„Гілочка” на концерті в Україні

7-10 червня підляський дитячий ансамбль „Гілочка” з Черемхи перебував на Всеукраїнському фестивалі-конкурсі козацької пісні „Встань козацька славо, засвіти знамена!”, який відбувся у місті Радивилів Рівненської області в рамках заходів з нагоди 356-ї річниці битви під Берестечком. Група виступила як репрезентант української громади Польщі, поруч із українськими колективами з Білорусі, Молдови та України. Оскільки метою конкурсу була популяризація творів національно-патріотичного звучання та творів, які оспівують славетні подвиги українських козаків, підляський ансамбль підготував на нього три лірично-козацькі пісні, яких співалося на Підляшші. За їхнє виконання журі присудило „Гілочці” друге місце у категорії „ансамблі”. Це був перший виїзд черемуського колективу в Україну.

Фестиваль-конкурс провели управління культури облдержадміністрації, обласний центр народної творчості та відділ культури Радивилівської райдержадміністрації.

Сінокос над Нарвою

9 червня у скансені коло села Козлики над Нарвою відбувся „Сінокос” – перша зустріч, метою якої було пригадати колишню техніку косіння трави косою. Для цього запрошено Івана Павлючука з Видова, який показував, як підготувати косу до косіння – як її виклепати і нагострити, та як правильно тримати для кращого косіння. Кожен учасник міг також поспробувати своїх сил у цьому традиційному господарському вмінні. Гостем сьогоднішнього „Сінокосу” був ансамбль „Горина” з Рівного.

Козацький наїзд на Цехановець

9-10 червня у Музеї хліборобства в Цехановці проходили заходи III „Високомазовецького наїзду”, якого метою є презентація історії, традиції та звичаїв шляхти. Темою сьогоднішньої едиції були польсько-українські відносини в XVII столітті, а одним із головних учасників стала група військово-історичної реконструкції „Київський реєстровий козацький полк”, яка займається відтворенням всього що пов'язано з історією козацтва (на фото внизу). Козаки полку – це учасники клубу воєннокультурної антропології Товариства археології і антропології з Києва. Членами клубу є ті, які цікавляться історією та прагнуть оволодіти певними знаннями з історії козацтва.

Група є непрофесійною та нараховує понад 40 членів

у чотирьох українських містах – Києві, Одесі, Миколаєві та Кам'янці Подільському. Вона займається реконструкцією одягу, озброєння та спорядження українського козацтва середини XVII століття, а детальніше – війська Богдана Хмельницького, у складі якого були як реєстрові козаки, так „голова” й татари. Більшість елементів одягу і спорядження взяті з археологічних джерел, передусім з того, що знайдено на місці битви під Берестечком.

Метою діяльності козацької групи є вивчити матеріальну культуру XVII століття, привернути увагу до малодосліджених елементів козацької історії та зруйнувати дещо поверхневий стереотип козака. У свідомості не лише пересічного українця побутує його зображення як непереможного воїна у червоних або синіх шароварах та сорочці-вишиванці. Насправді козак ні в чим не відрізнявся своїм виглядом від решти тогочасного українського суспільства. Саме відтворити та показати козаків як реальних, „матеріальних” людей, з великою дбайливістю про усі деталі пов'язані як з їхнім виглядом, так і поведінкою, намагається „Київський реєстровий козацький полк”.

На заході глядачі могли побачити плернерні вистави історичного характеру – презентації моди, танців, стрільня та кінних вмінь українських козаків, а на завершення українська група провела бій проти польської шляхти. Було інсценізовано вирушення в похід війська князя Януша Радивиля проти козаків під час повстання Богдана Хмельницького 1648 року. У рамках заходу відбулися також міжнародна наукова конференція „Культурне надбання шляхти та туристика” та виставка присвячена спадщині польської, білоруської та української шляхти.

„Високомазовецький наїзд” зорганізували спільно Музей рільництва в Цехановці та Високомазовецьке староство.

Консул України в Любліні з візитом на Підляшшя

13 червня у Білостоці та Більську побував Генеральний консул України в Любліні Іван Грицак. До Білостоку він приїхав на запрошення Центру промоції Підляшшя для участі у конференції з циклу „Підляські суспільно-господарчі зустрічі”, що підсумувала проект „Польсько-українська інтернетна платформа транскордонної співпраці” (<http://www.e-cooperation.eu>), якого метою є розгорнути контакти у секторі бізнесу між Підляшшям та західними регіонами України. Окрім участі у конференції, консул зустрівся з урядовцями Маршалковського та Воєводського урядів, у тому числі з підляським воєводою Богданом Пашковським, з яким говорив між іншими про ситуацію національних меншин – української у Польщі та польської в Україні. Побував також з візитом у православного єпископа Білостоцького і Гданського Якова. На завершення Іван Грицак відвідав Більськ, де зустрівся із членами Союзу українців Підляшшя.

Концерт у садочку в Більську

13 червня у Дитячому садочку № 9 у Більську відбувся захід спрямований до батьків дошкільнят, який підсумовував річну працю з дітьми на заняттях. Своє місце для презентації мали на ньому також діти з українських груп, які показали український танець та заспівали українську пісню.

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото авторки статті

Відзнака за українськість

Премії імені Дмитра Нитченка вручила його донька Леся Ткач, яка задля цього приїхала з Австралії.

Уже кілька років посіпль Леся Ткач (літературний псевдонім Леся Богуславець) поспішає до Києва з-за океану, щоб вручити премії імені свого батька тим, хто вселяє пропагує українську культуру. Так заповів їм із сестрою Галиною тато, Дмитро Нитченко — відомий подвижник українського слова, письменник, журналіст, літературний критик, педагог, меценат, видавець і популяризатор творів українських авторів, особливо замовчуваних за радянських часів. Отож разом із Лігою українських меценатів їхня родина започаткувала премію імені Дмитра Нитченка. Нею нагороджують людей різного фаху, яких об'єднує любов до рідного слова.

Цього року дипломи лауреатів одержали голова Кіровоградської організації Національної спілки письменників України, головний редактор журналу „Вежа” Василь Бондар (на

фото перший злівої), поет і головний редактор газети „Літературна Україна” Петро Перебийніс, фотохудожник із Лубен Володимир Білоус (нагороду відібрала його донька) і український письменник із Польщі, головний редактор Українського часопису Підляшшя „Над Бугом і Нарвою” Юрій Гаврилюк.

Під час урочистостей пані Леся розповіла, що їхній батько, хоча не одне десятиліття змушений був жити за кордоном, мав Україною. І їх із сестрою виховував в українському дусі. Заповів по смерті все, що йому належить, передати на потреби України. Переїжджаючи з місця на місце, зумів зберегти багатющий епістолярій, адже листувався з багатьма відомими українськими письменниками, яких доля чи недоля закинула в світи. Усім серцем линує у батьківський край, та потрапив туди лише через півсотні літ.

Віра КУЛЬОВА
„Хрещатик” (Київ)
Фото М. Левицького

Церква Вознесення Господнього на горі Дубник
в селі Улюч над Сяном (XVI або XVII ст.)
Фото Ю. Гаврилюка